

Latvijas Republikas tiesībsargs

Pagaidu aizsardzība pret vardarbību tiesā

Autori: Juris Siļčenko, Daina Lepika

Pilsonisko un politisko tiesību nodaļas

juridiskie padomnieki

Renāte Cīnava

Pilsonisko un politisko tiesību nodaļas

vecākā juriste

2024

Saturs

Ievads (mērķis, metodika)	3
1. Normatīvais regulējums	5
2. Pieteikumu un iesniegumu vispārīgs raksturojums	8
3. Pieteikuma izskatīšanas process	19
3.1. Tiesas sēžu rīkošana	19
3.2. Pieteikuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību izvērtēšana	21
3.2.1. Apliecinājums	21
3.2.2. Pieteikuma izskatīšanas termiņi	23
3.2.3. Pieteikums un pierādījumi	26
3.2.4. Pierādījumu veidi	30
3.2.5. Pieteikumos lūgto pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošana	32
3.3. Tiesas lēmums	40
3.3.1. Pierādījumu vērtēšana un lēmumu motivācija	40
3.3.2. Pieteikuma izskatīšanas rezultāts	44
3.3.3. Blakus lēmumu pieņemšana	47
3.3.4. Informēšana par lēmumu	48
4. Pamata prasību iesniegšana gadījumos, kad pieņemts lēmums par pagaidu aizsardzību	52
4.1. Termiņa noteikšana lēmumā par prasības iesniegšanu tiesā	54
5. Pagaidu aizsardzības pret vardarbību procesa ietvaros pieņemto lēmumu pārsūdzēšana	57
5.1. Blakus sūdzība par lēmumu noraidīt pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību	57
5.2. Blakus sūdzība par lēmumu atteikties atcelt vai grozīt lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību ...	58
5.3. Drošības naudas samaksa par blakus sūdzības iesniegšanu	58
6. Lūgumu atcelt lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību izskatīšana	59
6.1. Kad?	62
6.2. Kāpēc?	63
6.3. Tiesas vērtējums	64
7. Pagaidu aizsardzība pret vardarbību bērniem	67
8. Secinājumi	72
9. Rekomendācijas	74

Ievads (mērķis, metodika)

Ar 2014. gada 31. martu Civilprocesa likumā (turpmāk tekstā – CPL) spēkā stājās jauna 30.⁵ nodaļa “Pagaidu aizsardzība pret vardarbību”. Tā tika izveidota ar mērķi, lai radītu ātru mehānismu, ar kura palīdzību personas personiskās tiesības (tiesības uz dzīvību, brīvību, personas neaizskaramību, veselību, dzimumneaizskaramību, privātās dzīves, mājojuma un korespondences neaizskaramību) būtu iespējams aizsargāt arī ar pagaidu civilprocesuāliem līdzekļiem – personisko tiesību aizsardzības līdzekļiem – kā tas ir paredzēts daudzās Eiropas un arī citās pasaules valstīs.¹

Šis mehānisms darbojas jau gandrīz 10 gadus. Tomēr Tiesībsarga birojā (turpmāk – Birojs) saņemtā informācija, kā arī publiski pieejamie dati radīja pārdomas par minētā tiesību aizsardzības mehānisma piemērošanas vienveidību un efektivitāti, kā arī iedzīvotāju izpratni par tā iespējām un darbību. Ņemot vērā minēto, lai iegūtu nepastarpinātu redzējumu par izveidotā pagaidu aizsardzības pret vardarbību mehānisma darbību, tika nolemts apzināt tiesu praksi par 2021. – 2022.gadu šāda veida lietās.

Izpētes **mērķi** bija:

- 1) gūt priekšstatu par aktuālo pagaidu aizsardzības pret vardarbību mehānisma izpratni sabiedrībā, analizējot iesniegto pieteikumu saturu;
- 2) gūt priekšstatu, kā un kad tiek iesniegti tiesai pieteikumi;
- 3) analizēt tiesu praksi par pagaidu aizsardzības pret vardarbību mehānisma piemērošanu tiesā pastāvošā normatīvā regulējuma un iespējamo tā uzlabojumu kontekstā;
- 4) izdarīt secinājumus un gatavot iespējamus ierosinājumus tiesiskā regulējuma un prakses pilnveidei.

Izpēte tika uzsākta 2023. gada sākumā un noslēgta 2024. gada pavasarī, tās ietvaros rakstiski tika pieprasīta un iegūta informācija par šāda satura lietām no Tiesu administrācijas, kā arī tiesām, un jau sākotnēji tika konstatēts, ka Tiesu informācijas sistēmas dati par tām ir nepilnīgi, t.i., neatspoguļo objektīvu informāciju par pieteikumu un lietu skaitu, kurā personas ir lūgušas piemērot pagaidu aizsardzības līdzekļus pret vardarbību. Pieejamo datu atšķirību varēja sekmēt tiesu atšķirīgā prakse, proti, lietu par pagaidu aizsardzības pret vardarbību materiāli varēja netikt pievienoti pamatlītai, datu atšķirības radīja 2022.gada tiesās daļēji uzsāktā pāreja uz e-lietu sistēmu. Savukārt lietvedības numurs ar sākumu “3-12/” tiek piešķirts dažādu sevišķās tiesāšanās kategoriju lietām, kas apgrūtināja elektronisku lietu atlasīšanu tiesu sistēmā.

¹ [Grozījumu anotācija](#)

Tiesībsarga biroja darbinieki klātienē apmeklēja Rīgas rajona tiesu, Rīgas Vidzemes priekšpilsētas, Latgales priekšpilsētas un Pārdaugavas tiesu, kā arī tiesas Jūrmalā, Siguldā, Jelgavā, Saldū, Talsos, Kuldīgā, Valmierā, Liepājā, Ventspilī, Rēzeknē un Daugavpilī. Minēto tiesu darbinieki, apzinot tiesu sastāvus, atlasīja lietas ar personu pieteikumiem par pagaidu aizsardzības pret vardarbību noteikšanu. Savukārt uz Jelgavas, Liepājas, Ventspils, Rēzeknes un Daugavpils tiesām tika transportētas arī attiecīgajā reģionā esošo tiesu izskatīšanā pārskata periodā esošos lietu materiāli.

Izpētes ietvaros, lai gūtu pēc iespējas plašāku un objektīvāku informāciju par esošo situāciju, Tiesībsarga biroja darbinieki iepazinās ar vidēji 75% no katrā tiesā atlasītajām lietām, kurās personas bija iesniegušas pieteikumus par pagaidu aizsardzību pret vardarbību. Kopumā tika izskatītas 1630 lietas (787 no 2021.gada un 843 - 2022. gadā). Izpētes gaitā pieejamās lietas netika dalītas vai šķirotas pēc jebkāda veida pazīmēm. Savukārt lietas materiālu satura analīze tika veikta apstrādājot datus, kuri izpazīstoties ar lietām tika apkopoti pēc sākotnēji definētām pazīmēm (kritērijiem). Proti, tika apkopoti dati pēc tādiem kritērijiem, kā iesniedzējs (privātpersona vai iestāde), pieteicēja/atbildētāja dzimums, pārstāvja/aizstāvja esamība, pieteikuma saturs, pierādījumu esamība, tiesas rīcība (pierādījumu izprasīšana, izskatīšanas ilgums, pieteikuma satura ticamības vērtējums), pieņemtā lēmuma veids, lūgtie un piemērotie aizsardzības pasākumi (līdzekļi), lēmuma pazinošas laiks un veids, pieteicēja/atbildētāja rīcība pēc lēmuma pieņemšanas (sūdzību, pieteikumu iesniegšana, motīvi, laiks un izskatīšanas rezultāts). Katras lietas dati minēto kritēriju formā tika apkopoti sakotēji izstrādātās, vienveidīgās veidlapās. Izpētēs gaitā netika iegūta vai saglabāta lietās esošo personu (dalībnieku, darbinieku) identificējoša informācijā, un iegūto datu analīze un apstrāde tika veikta anonimizēti. Tāpat iegūtie dati, tika vērtēti pēc viena kritērija apzināto lietu griezumā, kā arī kopsakarībā ar datiem, kuri tika iegūti apkopot datus pēc citiem kritērijiem.

Šī darba struktūra sastāv no deviņām nodaļām. Tajās secīgi tiek apskatīts pieteikumu un iesniedzēju raksturojums, pieteikumu par pagaidu aizsardzības izskatīšanas process, gadījumi, kad šāda veida lietās ir iesniegta pamatprasība, termiņu noteikšana pamatprasību iesniegšanai, lēmumu pārsūdzēšana un lūgumi tos atcelt, lietas, kuru dalībnieki ir nepilngadīgie, kā arī tiesībsarga būtiskākie secinājumi un rekomendācijas.

1. Normatīvais regulējums

Latvijas Republikas Satversmes 95.pantā nostiprināts vardarbības aizlieguma princips. No Eiropas Parlamenta 2012.gada 25.oktobra direktīvas 2012/29/ES ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus, kā arī no Konvencijas par vardarbības pret sievieti un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu izriet valsts pozitīvais pienākums aizsargāt cietušos un novērst vardarbību ģimenē, t.sk., paredzēt apdraudētajām personām iespēju pēc savas iniciatīvas civilās tiesvedības ietvaros prasīt pārtraukt vardarbību vai vajāšanu.

2014.gada 31.martā CPL spēkā stājās 30.⁵ nodaļa "Pagaidu aizsardzība pret vardarbību". Atbilstoši minētās nodaļas nosacījumiem² pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību var iesniegt:

1. laulātie vai bijušie laulātie;
2. personas, starp kurām pastāv bērnu un vecāku attiecības,
3. pastāv vai ir pastāvējušas aizbildnības vai citas ārpusģimenes aprūpes attiecības;
4. personas, starp kurām pastāv radniecības vai svainības attiecības;
5. personas, kas dzīvo vai dzīvojušas vienā mājsaimniecībā;
6. personas, kurām ir vai ir gaidāms kopīgs bērns, neatkarīgi no tā, vai šīs personas kādreiz bijušas laulībā vai kādreiz dzīvojušas kopā;
7. personas, starp kurām pastāv vai ir pastāvējušas tuvas personiskās vai intīmas attiecības.

Minētās personas pieteikumu par pagaidu aizsardzības pret vardarbību var iesniegt, ja pret viņām ir vērsta jebkāda fiziska, seksuāla, psiholoģiska vai ekonomiska vardarbība, neatkarīgi no tā, vai aizskārējs dzīvo vai ir dzīvojis vienā mājsaimniecībā ar aizskarto personu. Šāda satura pieteikumu persona var iesniegt arī ar policijas starpniecību.³ Minēto pieteikumu no vardarbības cietusī persona var iesniegt pirms tiesvedības uzsākšanas un tiesvedības laikā. Vienlaikus ir noteiktas prasības pieteikuma noformēšanai⁴, kā arī pienākums apliecināt, ka sniegtas ziņas ir patiesas par faktiem, prasītājs ir informēts par atbildību par nepatiesa pieteikuma sniegšanu.⁵

² Civilprocesa likuma 250.⁴⁴ p.

³ Civilprocesa likuma 250.⁴⁵ p.

⁴ Ministru kabineta 2014. gada 25. marta noteikumi Nr. 161 "Kārtība, kādā novērš vardarbības draudus un nodrošina pagaidu aizsardzību pret vardarbību" 3. pielikums, ja prasību persona iesniedz patstāvīgi, un 1. pielikums, ja ar policijas starpniecību

⁵ Civilprocesa likuma 250.⁴⁶ p.

Jāņem vērā, ka tiesa var apmierināt pieteikumu, pamatojoties uz apliecinājumu **arī gadījumos, ja citu pierādījumu nav vai tie nav pietiekami**.⁶ Pierādīšanas standarts, lemjot par pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanu, ir zemāks, nekā izskatot lietu pēc būtības un lemjot par galīgajiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, tomēr tas nenozīmē, ka pagaidu aizsardzību var piemērot bez ticama pamatojuma un attiecīgajā procesa stadijā saprātīgi iespējamiem pierādījumiem.⁷

Atkarībā no tiesas redzējuma par iesniegto pierādījumu pietiekamības:

1. Pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību tiesa izlemj **ne vēlāk kā nākamajā dienā** pēc pieteikuma saņemšanas, **ja nav nepieciešams pieprasīt papildu pierādījumus** vai kavēšanās varētu radīt būtisku prasītāja tiesību aizskārumu. Minēto pieteikumu tiesa izlemj, iepriekš par to nepaziņojot lietas dalībniekiem.
2. **Ja pierādījumi nav pietiekami** vai tie jāpieprasa no pieteikumā norādītajām valsts vai pašvaldību iestādēm vai citām fiziskajām vai juridiskajām personām, tiesa pēc lietas dalībnieka lūguma vai pēc savas iniciatīvas pieprasa pierādījumus vai pieaicina institūcijas atzinuma sniegšanai un izlemj pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību **20 dienu laikā** pēc tā saņemšanas.
3. Atstāt prasību bez izskatīšanas.
4. Noraidīt prasību.

Sākotnēji prasības pieteicējam tika paredzēta iespēja prasīt, un tiesa piemērot tādus pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļus, kā:

1. pienākums atbildētājam atstāt mājokli, kurā pastāvīgi dzīvo prasītājs, un aizliegums atgriezties un uzturēties tajā;
2. aizliegums atbildētājam atrasties mājoklim, kurā pastāvīgi dzīvo prasītājs, tuvāk par tiesas lēmumā par pagaidu aizsardzību pret vardarbību minēto attālumu;
3. aizliegums atbildētājam uzturēties noteiktās vietās;
4. aizliegums atbildētājam satikties ar prasītāju un uzturēt ar to fizisku vai vizuālu saskari;
5. aizliegums atbildētājam jebkurā veidā sazināties ar prasītāju;
6. aizliegums atbildētājam, izmantojot citu personu starpniecību, organizēt satikšanos vai jebkāda veida sazināšanos ar prasītāju;
7. aizliegums atbildētājam izmantot prasītāja personas datus;

⁶ Civilprocesa likuma 250.⁵⁸ p. 5. d.

⁷ Augstākās tiesas 2024. gada rīcības sēdes lēmums Nr. SKC-[F]/2024

8. citi aizliegumi un pienākumi, kurus tiesa noteicis atbildētājam un kuru mērķis ir nodrošināt prasītāja pagaidu aizsardzību pret vardarbību.

2021. gada 20. aprīlī stājās spēkā grozījumi⁸ CPL, kuri minēto sarakstu papildināja ar jaunu pagaidu aizsardzības līdzekli - pienākums atbildētājam apgūt sociālās rehabilitācijas kursu vardarbīgas uzvedības mazināšanai.⁹

Lemjot par pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļa piemērošanu tiesai ir plaša rīcības brīvība, t.sk., pēc savas iniciatīvas noteikt prasības pieteikumā neminētus aizsardzības līdzekļus¹⁰, kā arī lemt par pieteikuma izskatīšanu rīkojot sēdi vai rakstveida procesā.¹¹ Vienlaikus CPL paredz arī tiesas pienākumu noteikt prasītājam termiņu prasības iesniegšanai tiesā atkarībā no piemērotā pagaidu aizsardzības līdzekļa veida. Proti,

- 1) ne ilgāku par 30 dienām, ja atbildētājs patstāvīgi dzīvo vienā mājoklī ar prasītāju, un nolemts piemērot CPL 250.⁴⁷ panta pirmās daļas 1. un 2.punktā minētos aizsardzības līdzekļus;
- 2) ne ilgāku par vienu gadu, nosakot citus pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļus.¹²

Tiesas lēmums par pagaidu aizsardzību pret vardarbību (CPL 250.⁵⁸ panta pirmā un otrā daļa) izpildāms nekavējoties pēc tā pieņemšanas, izņemot lēmumu daļā par sociālās rehabilitācijas kursa vardarbīgas uzvedības mazināšanai izmaksu segšanu.¹³ Tiesas lēmums par pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļa piemērošanu var tikt paziņots:

- 1) izsniedzot to pret parakstu;
- 2) nosūtot uz oficiālo elektronisko adresi;
- 3) ierakstītā pasta sūtījumā;
- 4) Valsts policijas starpniecību, ja piemēroti CPL 250.⁴⁷ panta pirmās daļas 1. vai 2.punktā punktā paredzētais pagaidu aizsardzības līdzekļi.¹⁴

Ja no lietas par materiāliem izriet, ka tiek skartas nepilngadīga bērna vai personas ar ierobežotu rīcībspēju intereses, lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību vai lēmumu par pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļa aizstāšanu vai atcelšanu tiesa papildus nosūta bāriņtiesai un sociālajam dienestam pēc bērna vai personas dzīvesvietas. Pārējos gadījumos tiesa lēmumu par pagaidu

⁸ [Grozījumi Civilprocesa likumā](#)

⁹ Civilprocesa likuma 250.⁴⁷ p. 7¹. d.

¹⁰ Civilprocesa likuma 250.⁵⁸ p. 4. d un 7¹. d.

¹¹ Civilprocesa likuma 250.⁵⁸ p. 13. d.

¹² Civilprocesa likuma 250.⁵⁸ p. 7. d.

¹³ Civilprocesa likuma 250.⁵⁹ p. 5. d.

¹⁴ Civilprocesa likuma 250.⁶² p.

aizsardzību pret vardarbību vai lēmumu par pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļa aizstāšanu vai atcelšanu sociālajam dienestam pēc prasītāja dzīvesvietas nosūta tad, ja prasītājs to ir lūdzis.¹⁵

Pēc puses pamatota pieteikuma tiesa var atcelt vai aizstāt piemērotos aizsardzības līdzekļus ar citiem, izņemot šā likuma 250.⁴⁷ panta pirmās daļas 7.¹ punktā minēto – pienākumu apmeklēt kursus.¹⁶ Par minēto lēmumu var tikt iesniegta blakus sūdzība.¹⁷

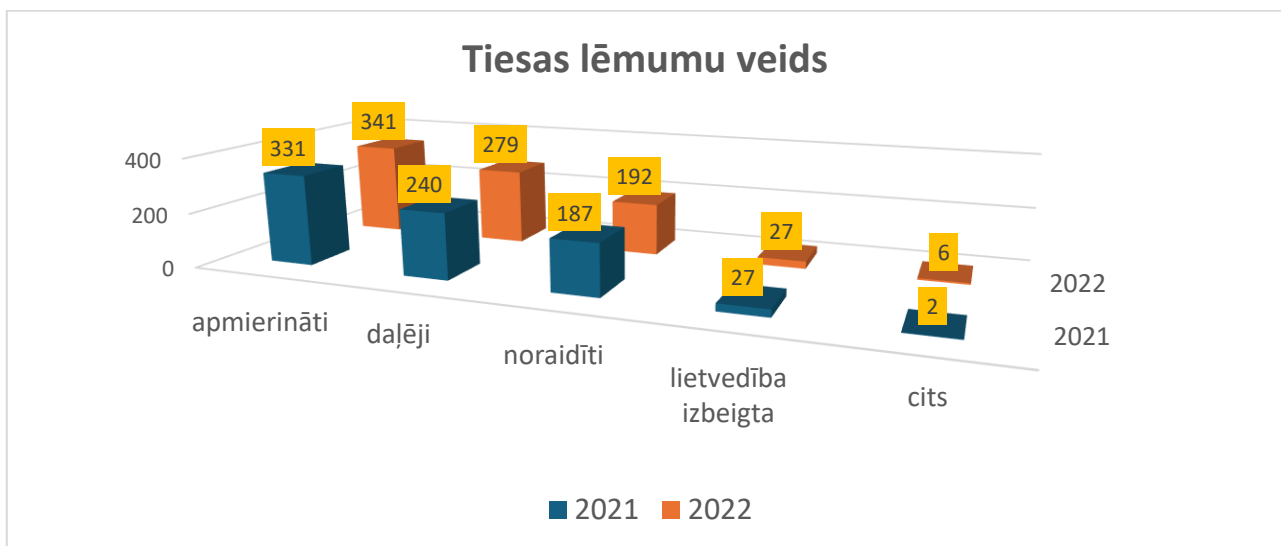
2. Pieteikumu un iesniedzēju vispārīgs raksturojums.

Iepazīstoties ar pagaidu aizsardzības lietām, tika ievākti dati par pieteikuma iesniedzēju dzimumu, pilngadību (vai prasītājs ir bērns vai pilngadīga persona) iespējamo mazaizsargātību, kā arī advokāta vai cita pārstāvja esamību lietās. No aplūkotajām 1630 lietām 2021. gadā bija iesniegti 787 pieteikumi un 2022. gadā – 843 pieteikumi. Pirmajā grafikā redzams apmierināto, daļēji apmierināto, noraidīto u.c. pieteikumu sadalījums.

2021. gadā apmierināts 331 pieteikums, daļēji apmierināti 240 pieteikumi, noraidīti 187 pieteikumi, tiesvedība izbeigta 27 pieteikumos, bet 2 gadījumos bijis cits rezultāts.

2022. gadā apmierināts 341 pieteikums, daļēji apmierināti 279 pieteikumi, noraidīti 192 pieteikumi, tiesvedība izbeigta 27 pieteikumos, bet 6 gadījumos bijis cits rezultāts. (sk. Attēls Nr. 1)

Attēls Nr. 1

Turpmāk tekstā par apmierinātiem pieteikumiem tiks uzskatīti tie pieteikumi, kuri ir pilnībā vai vismaz daļā apmierināti. Tādi 2021. gadā kopā bija 571, bet 2022.gadā – 620 pieteikumi.

¹⁵ Civilprocesa likuma 250.⁶² p. 5. d.

¹⁶ Civilprocesa likuma 250.⁶⁰ p. 1. un 2.d.

¹⁷ Civilprocesa likuma 250.⁶¹ p.

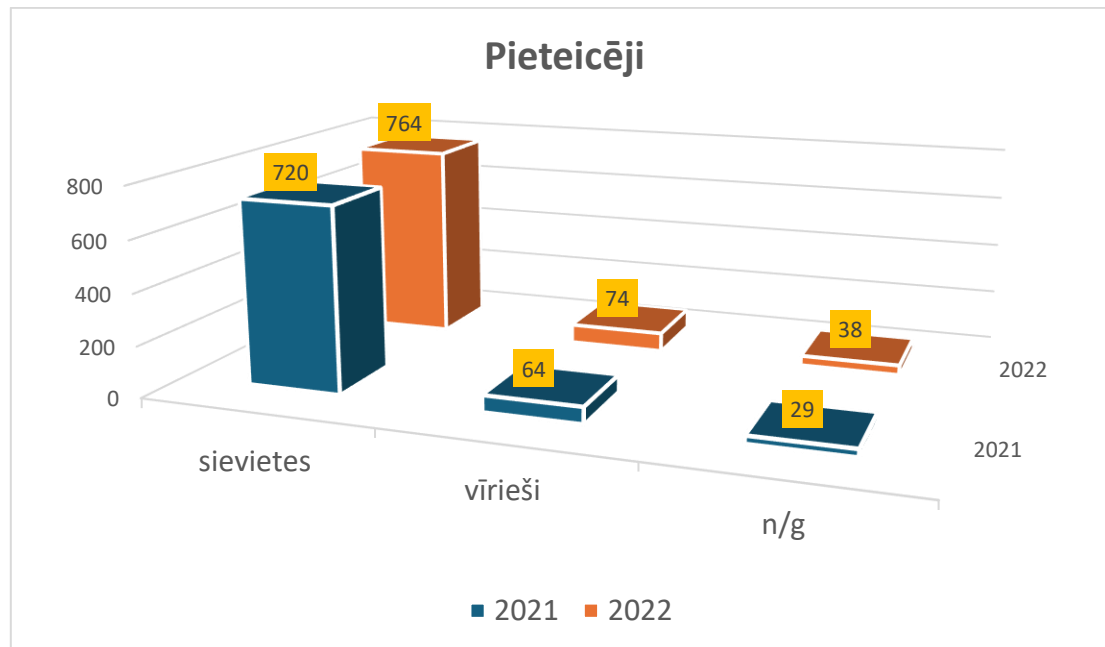
Attiecībā uz tiesvedības izbeigšanas un citiem gadījumiem atzīmējams, ka šajā skaitā ietilpst pieteikumi, kuri izbeigti pēc prasītāja lūguma, atdoti atpakaļ līdz izskatīšanai. Vienā gadījumā pieteikums tika atdots atpakaļ prasītājam, jo nebija noformēts uz Ministru kabineta apstiprinātās veidlapas. Vienā gadījumā pieteikums atgriezts, jo trūka apliecinājuma par ziņu patiesumu.

Vērtējot pieteikumu iesniedzējus pēc dzimuma kritērija, apstiprinās pieņēmums, ka visvairāk pieteikumu iesniedz tieši sievietes pret vīriešiem, tādējādi norādot uz to, ka vardarbībai ģimenē ir izteikti dzimumā balstīts raksturs. Proti, visbiežāk no vardarbības cieš sievietes no vīriešiem. Vērtējot pieteikumus dzimumu griezumā, redzama šāda statistika. Statistikā ir atsevišķi izdalīti tie pieteikumi, kuros kā prasītājs (caur likumisko pārstāvi) norādīts vienīgi nepilngadīgais. Jāņem arī vērā, ka atsevišķos pieteikumos bija norādīti vairāki dažādu dzimumu prasītāji.

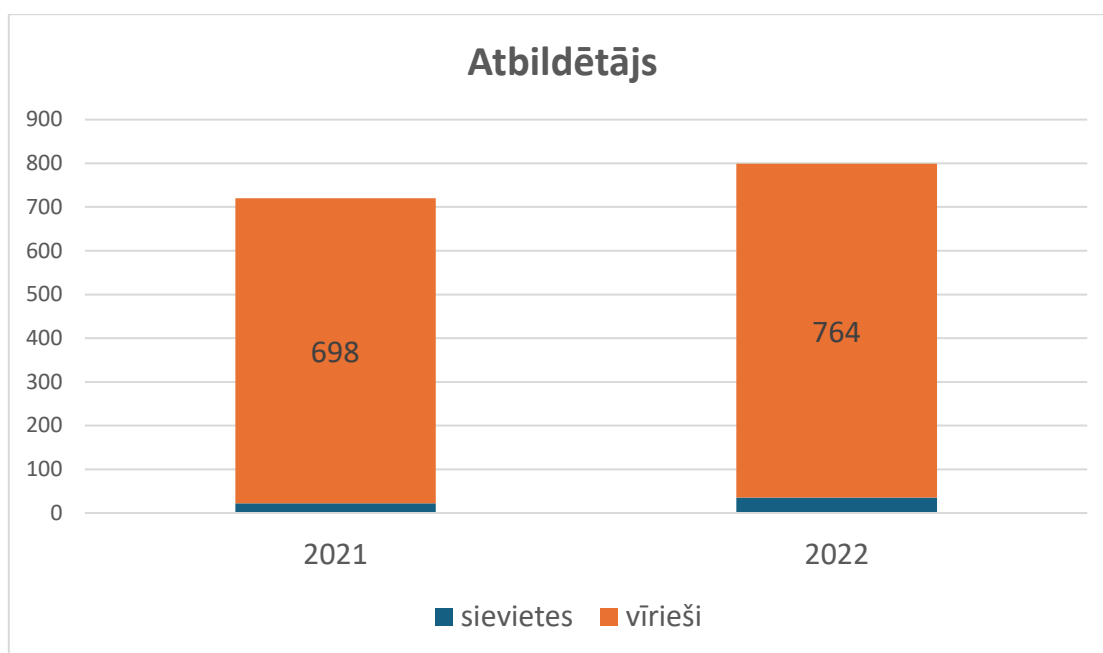
2021. gadā 720 pieteikumus bija iesniegušas sievietes, 64 pieteikumus bija iesnieguši vīrieši, bet 29 gadījumos kā pieteikuma iesniedzējs bija norādīts bērns (pieteikumu iesniedzis likumiskais pārstāvis).

2022. gadā 764 pieteikumus bija iesniegušas sievietes, 74 pieteikumus iesniedza vīrieši, bet 38 gadījumos pieteikumā kā iesniedzējs norādīts bērns. (sk. Attēls Nr. 2)

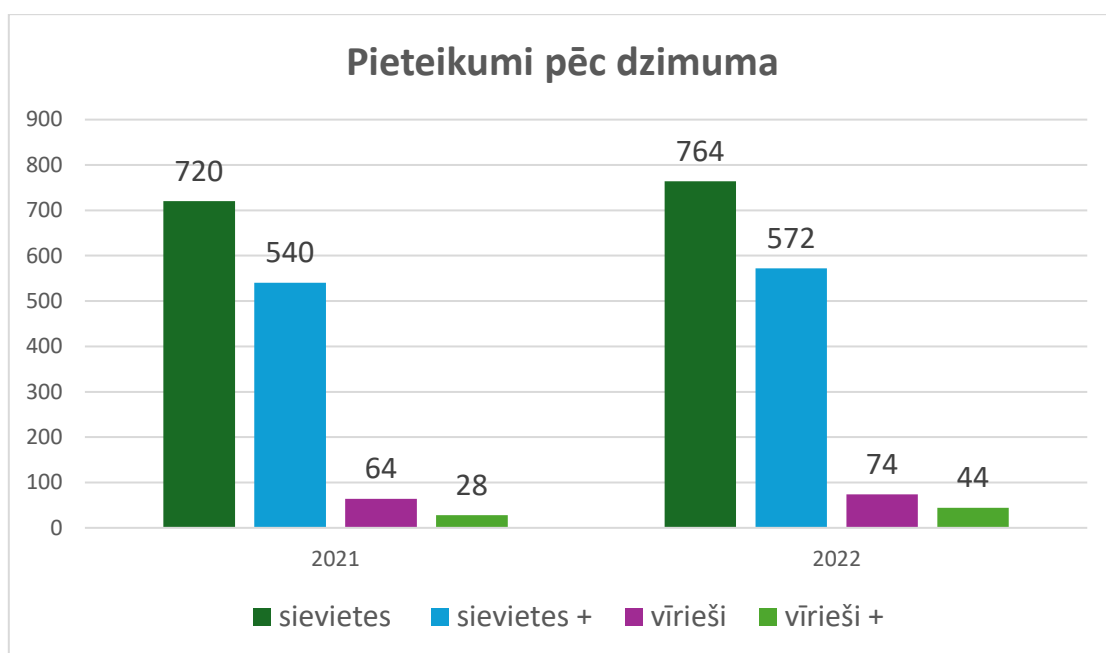
Attēls Nr. 2

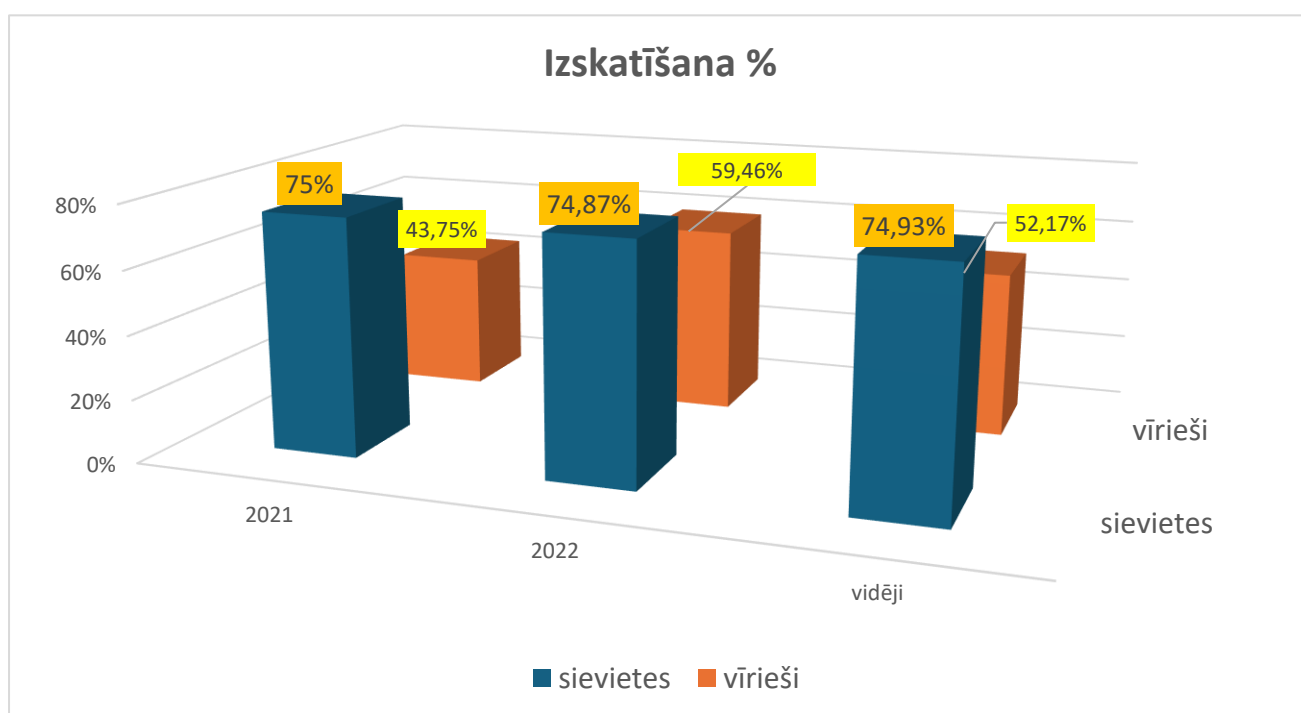
Pētot informāciju par iespējamo atbildētāju dzimumu, redzami šādi dati. No 720 pieteikumiem 2021. gadā, kuros iesniedzēja bija sieviete 698 (96,9%) pieteikumos kā iespējamais atbildētājs bija norādīts vīrietis. Savukārt 2022. gadā no 764 pieteikumiem, kuros iesniedzēja bija sieviete, 729 (95,4%) pieteikumos kā iespējamais atbildētājs bija norādīts vīrietis. (sk. Attēls Nr.3)

Neskatoties uz to, ka pieteikumu skaits no sievietēm ir ievērojami lielāks, tomēr arī pieteikumu no vīriešiem ir vairāk nekā 100, kas radīja iespēju novērtēt statistiku par apmierināto pieteikumu īpatsvaru atkarībā no to iesniedzēja dzimuma. Novērtējot iegūtos datus, redzams, ka situācijās, kad pieteikumu iesniegusi sieviete, pieteikumi tiek apmierināti biežāk, nekā situācijās, kad pieteikumu ir iesniedzis vīrietis. No 2021. gadā 720 saņemtajiem pieteikumiem no sievietēm apmierināti vismaz daļā tika 540 pieteikumi, kas ir 75% no iesniegto pieteikumu skaita. Savukārt no 64 iesniegtajiem pieteikumiem no vīriešiem apmierināti tika 28 pieteikumi, kas veido 43,8% no iesniegto pieteikumu skaita. No 2022. gadā saņemtajiem 764 pieteikumiem no sievietēm apmierināti vismaz daļā tika 572 pieteikumi, kas ir 75% no iesniegto pieteikumu skaita. Savukārt no 74 iesniegtajiem pieteikumiem no vīriešiem apmierināti tika 44 pieteikumi, kas veido 59% no iesniegto pieteikumu skaita. (sk. Attēls Nr. 4)

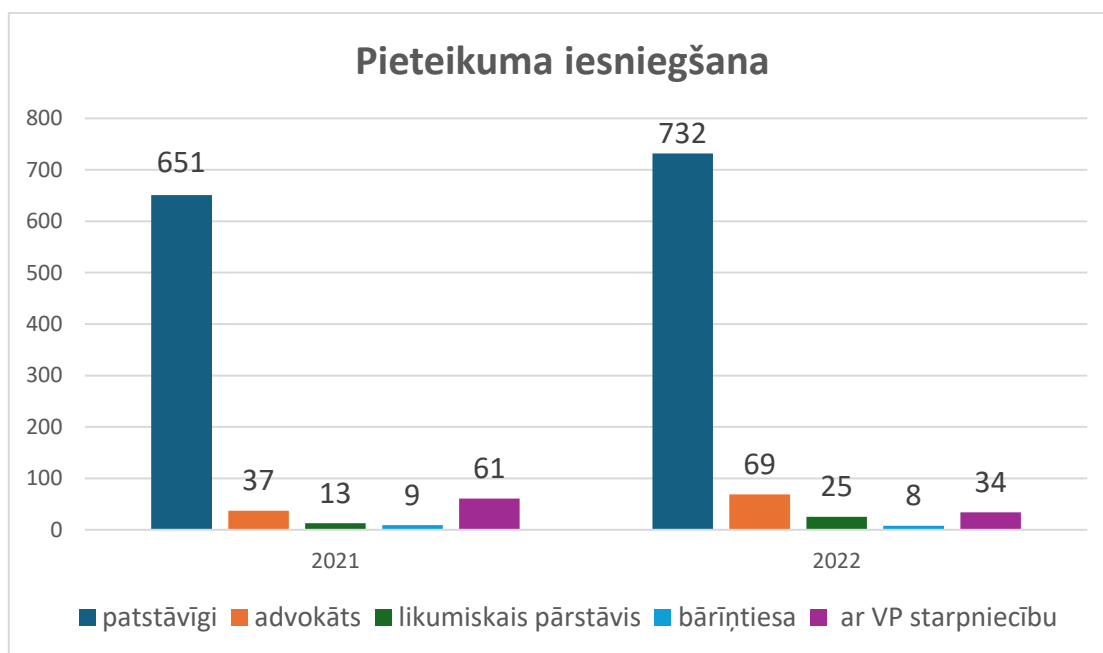
Tiesu lēmumos ir bijušas redzamas situācijas, kur redzams, ka vīrietis ir sūdzējies par diezgan nopietnu miesas bojājumu nodarīšanas epizodēm, tomēr pagaidu aizsardzība netika noteikta. Tādējādi var secināt, ka, lai gan 2022. gadā apmierināto pieteikumu, kur iesniedzējs ir vīrietis, procentuālā attiecība ir pieaugusi, tomēr attiecībā uz vīriešu pieteikumu satura izvērtēšanu tiesas joprojām, iespējams, ir kritiskākas. (sk. Attēls Nr. 5)

Pētījuma ietvaros, cik tas bija iespējams, tika ievākti dati par mazaizsargātajiem pieteikuma iesniedzējiem. Par tādiem pētījuma ietvaros tika uzskatītas personas ar invaliditāti (t.sk. personas ar garīga rakstura traucējumiem) vai citu mazaizsargātību, ja tāda izrietēja no pieteikuma satura. Lielākoties no pieteikumiem neizrietēja, vai prasītāji, vai atbildētāji pieder kādai no mazaizsargātām personu grupām. Redzams, ka no visu lietu klāsta kā mazaizsargātas personas kopumā ir atzīmētas 29 personas. No tām 2021. gadā 13 personas, bet 2022. gadā 16 personas.

Sakarā ar pārstāvju iesaisti tika ievākti dati par to, vai pagaidu aizsardzības lietā pieteikuma iesniedzējs tiesības realizēja pats vai ar pārstāvja, proti, advokāta, likumiskā (ja pieteikums iesniegts bērna aizsardzībai) vai cita pārstāvja starpniecību. Cits pārstāvis ietver arī gadījumus, kad pilngadīgas personas vārdā pieteikumu iesniegusi cita pilngadīga personas rūpēs par šīs personas aizsardzību. Piemēram, pilngadīgais dēls par māti u.c. Tajā pašā lietā pieteikuma iesniedzēja tiesības varēja realizēt gan advokāts, gan arī, piemēram, likumiskais pārstāvis.

Attēls Nr. 6

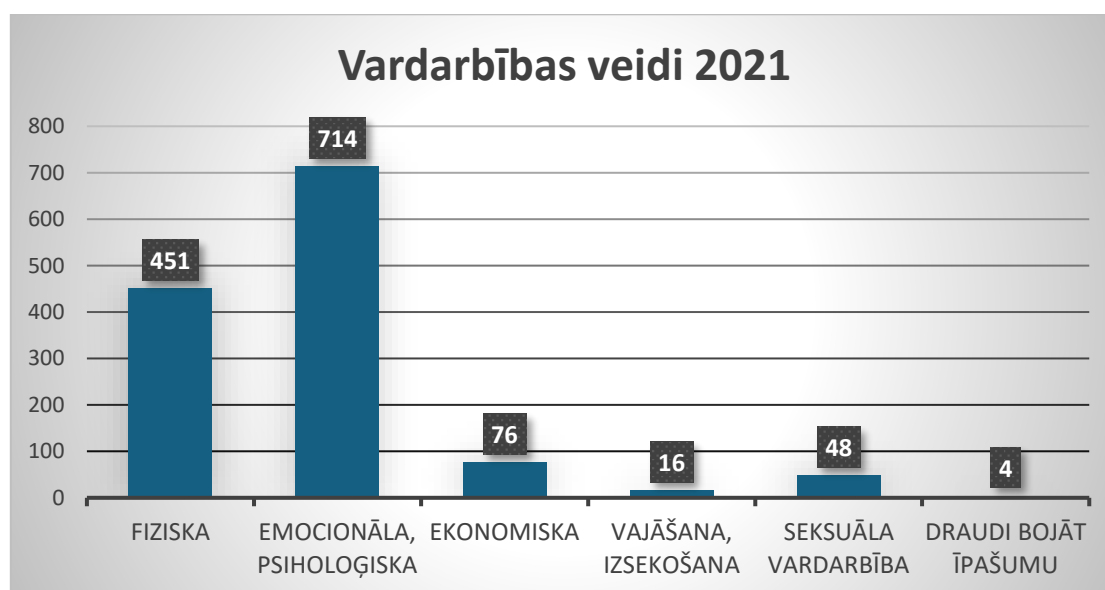
No lietām redzams, ka lielākoties pieteikumu iesniedz persona pati. Proti, no 1630 lietām persona pati tiesā bija vērsusies 1383 reizes, t.i., 85% gadījumu. Savukārt, ja lietā parādās advokāts, tad tas bieži vien notiek turpmākajā procesā. Kopumā advokāts 2021.gadā piedalījās 37 reizes, bet 2022. gadā - 32 reizes. (sk. Attēls Nr.6) Piemēram, lūdzot lēmumu atcelt, vai arī pamata lietā, piemēram, par laulības šķiršanu. Vienu reizi personas tiesību aizsardzībai vērsās sociālais dienests par iespējamu seksuālu vardarbību. Tomēr sakarā ar minēto pieteikumu tika izbeigta tiesvedība. Vienu reizi personas tiesību aizsardzībai vērsās nevalstiskās organizācijas jurists, un šajā lietā arī izbeigta tiesvedība.

Attiecībā uz bāriņtiesas iesniegtajiem pieteikumiem atzīmējams, ka visi 17 pieteikumi vismaz daļā tika apmierināti. Savukārt ar pieteikumiem, kuri iesniegti ar policijas starpniecību, situācija ir citādāka. No 61 pieteikuma 2021. gadā apmierināti pilnībā vai daļēji tika 44 pieteikumi jeb 72%, bet 2022. gadā no 34 pieteikumiem pilnībā vai daļēji apmierināti tika 32 pieteikumi jeb 94%. Redzams, ka lai gan bija tendence samazināties ar policijas starpniecību iesniegto pieteikumu skaitam, lielāks ir kļuvis apmierināto pieteikumu īpatsvars.

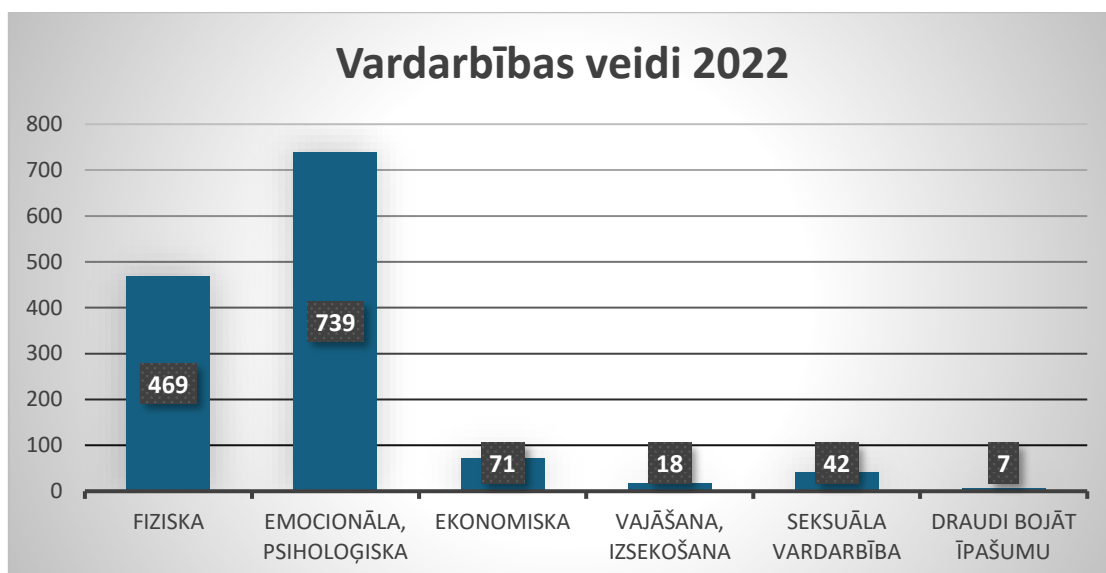
Pētījuma ietvaros tika iegūta informācija par vardarbības veidiem, par kādu esamību pieteikumos tika izteiktas sūdzības. Jāņem vērā, ka vienā pieteikumā varēja būt norādīti vairāki vardarbības veidi. Šajā tabulā (sk. Attēls Nr.7 -9) ir atspoguļots pašu iesniedzēju novērtējums par to, no kāda veida vardarbības viņi cieš vai ir cietuši. Šie dati var nesakrist ar to, kā to ir novērtējusi tiesa. Statistikā ir iekļauti arī izteiktie draudi veikt vardarbību.

Par pieteikumos norādītajiem vardarbības veidiem dati tika apkopoti par abiem gadiem, jo netika novērotas būtiskas atšķirības starp datiem 2021. un 2022. gadā. No kopējā pieteikumu skaita 56,44% gadījumu norādīts uz fiziskas vardarbības esamību, par psiholoģisku vai emocionālu vardarbību norādīts 89,14% procentos pieteikumu. Uz seksuālo vardarbību norādīts 5,52% pieteikumu. Uz ekonomisko vardarbību norādīts 9,02% pieteikumu. Uz vajāšanu, vardarbīgu kontroli, izsekošanu norādīts 2,09% pieteikumu. Uz īpašuma bojāšanu vai draudiem bojāt īpašumu norādīts 0,67% pieteikumu. (sk. Attēls Nr.9)

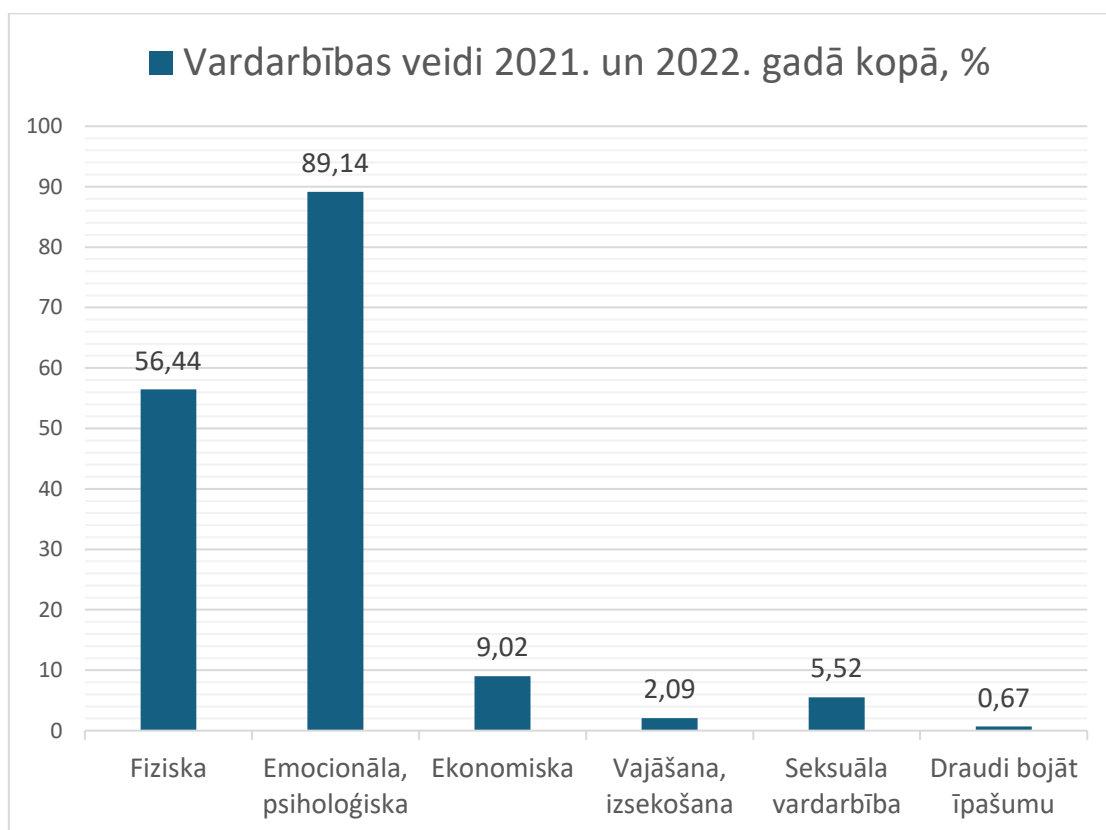
Attēls Nr. 7

Attēls Nr. 8

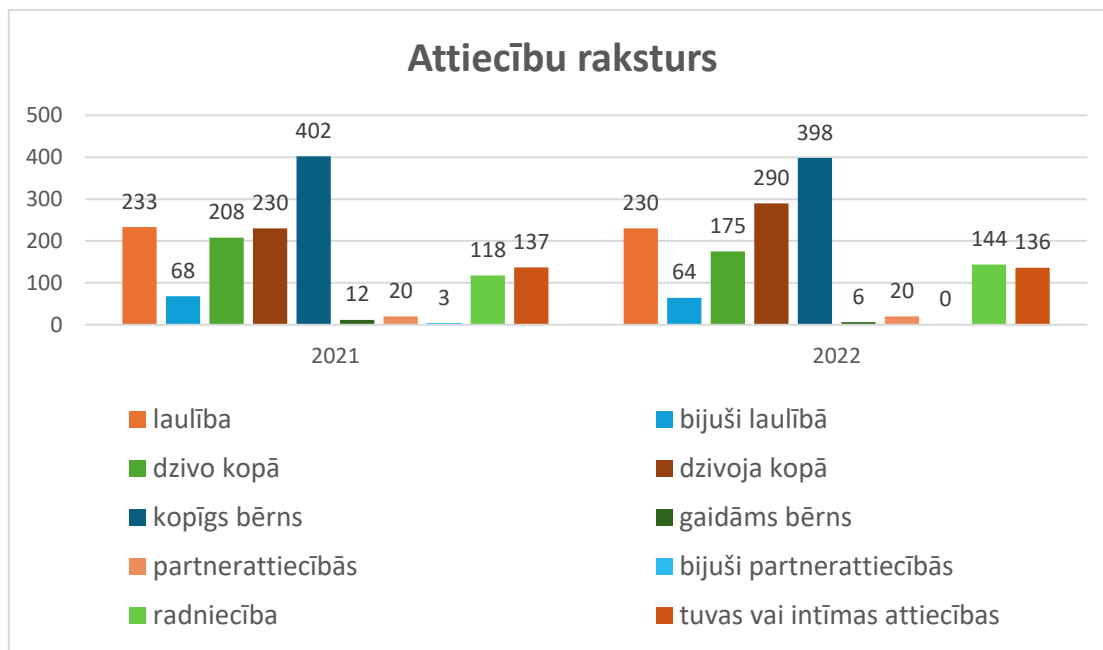
Attēls Nr. 9

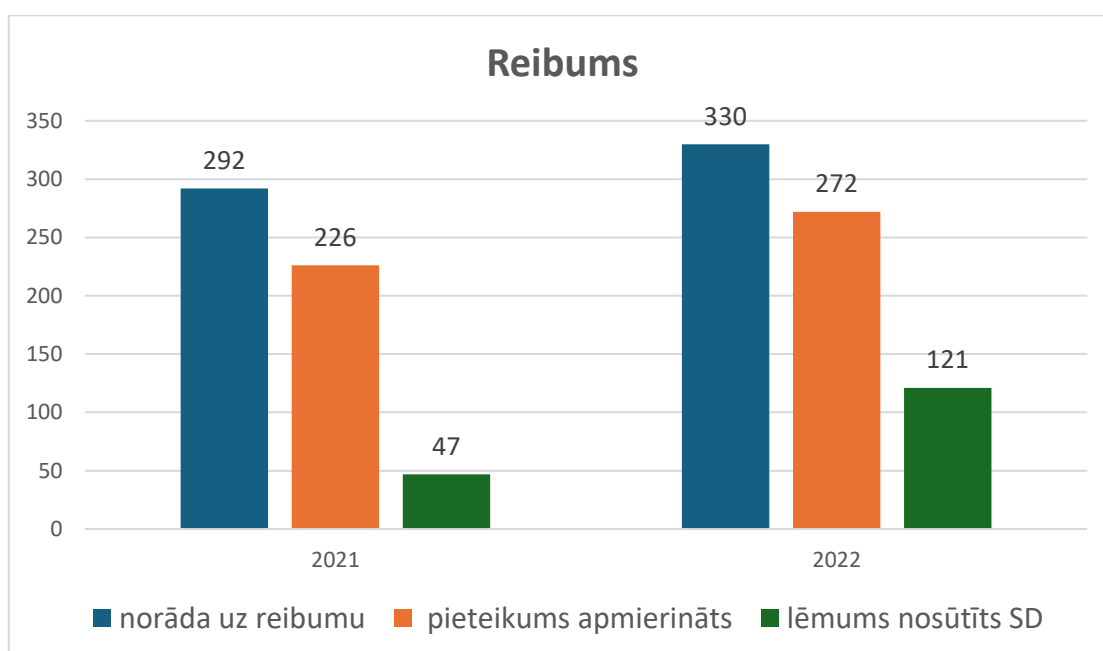
No šīs statistikas redzams, ka visizplatītākā ir emocionālā vardarbība, kura tiek atzīmēta līdzās pārējiem vardarbības veidiem, kā arī viena pati. Vienlaikus fiziskā vardarbība ir norādīta vairāk kā pusē no visiem pieteikumiem, kas ir ļoti satraucoši. Draudi kā ietekmēšanas paņēmiens kopumā bija minēti 48 reizes. No tām 2021. gadā – 21 reizi, bet 2022. gadā – 27 reizes. Pa vienai sievietei katrā gadā ir saņēmušas draudus dzīvībai.

Pētījuma laikā tika ievākti dati par to, kāda veida attiecības pastāv starp pieteikuma iesniedzēju un potenciālo atbildētāju. Vērtējot attiecību statusu, kāds pastāv starp personām, pieteicēji parasti norādīja vairākus statusus, piemēram, bijuši laulībā un dzīvojuši vienā mājsaimniecībā. Attiecībā uz citiem attiecību veidiem atzīmējams, ka tabulā ir iekļauti tie attiecību veidi, ar kuriem kopā nebija atzīmēts kāds cits statuss. Starp tiem ir arī tie pieteikumi, kuros šis statuss nebija norādīts vispār, kā arī tas varēja būt esošā partnera bērnu otrs vecāks, radnieka bijušais dzīves biedrs, audžuvecāki, skolas biedri, pieaugušo bērnu partneri, bijušais skolnieks un sveši cilvēki. Tādējādi redzams, ka pagaidu aizsardzību pret vardarbību cilvēki meklē visdažādākajās dzīves situācijās, sastopoties ar vardarbību.

Uz attiecību statusu laulību 2021.gadā norādījuši 233 prasītāji, bet 2022.gadā - 230 prasītāji. Uz attiecību statusu bijuši laulībā 2021.gadā norādījuši 68 prasītāji, bet 2022.gadā 64 prasītāji. To, ka dzīvo vienā mājsaimniecībā, 2021.gadā norādīja 208 prasītāji, bet 2022.gadā - 175 prasītāji, bet to, ka ir dzīvojuši vienā mājsaimniecībā iepriekš, 2021.gadā norādīja 230 prasītāji, bet 2022.gadā - 290 prasītāji. Par kopīgiem bērniem 2021.gadā informēja 402 prasītāji, bet 2022.gadā - 398 prasītāji, bet gaidāms kopīgs bērns 2021.gadā bija 12 prasītājiem, bet 2021.gadā - 6 prasītājiem. Uz statusu partnerattiecības 2021.gadā norādīja 20 prasītāji, 2022.gadā arī 20, bet uz to, ka bijuši partnerattiecībās, 2021.gadā norādīja 3 prasītāji, 2022.gadā uz šādu statusu nenorādīja. Uz radniecību ar iespējamo atbildētāju 2021.gadā norādīja 118 prasītāji, bet 2022.gadā - 144 prasītāji. Uz citām tuvām vai intīmām attiecībām 2021.gadā norādīja 137 prasītāji, bet 2022.gadā - 136 prasītāji. Kā "cits" savas attiecības 2021.gadā raksturoja 14 prasītāji, bet 2022.gadā - 23 prasītāji. (sk. Attēls Nr.10)

Pētījuma ietvaros tika pievērsta uzmanība pieteikuma iesniedzēja pieteikumā norādītajam, vai pret viņu vērstā vardarbība no potenciālā atbildētāja ir notikusi viņam esot apreibinošo vielu ietekmē. Apreibinošo vielu lietošana (alkoholisko dzērienu, narkotisko vai citu psihotropu vielu lietošana) tika norādīta 622 no 1630 pieteikumiem. 2021. gadā uz reibumu kā iespējamo vardarbību veicinošo faktoru bija norādīts 292 pieteikumos, bet 2022. gadā - 330 pieteikumos. (sk. Attēls Nr. 11)

Šajos pieteikumos vardarbība tika norādīta tieši apreibinošo vielu ietekmē vai tika norādīts, ka atbildētājs ikdienā lieto apreibinošas vielas. Minētais varēja izrietēt arī no lietā esošajiem policijas

materiāliem, piemēram, konstatējot šo faktu izsaukumos, uz kuriem policija reaģējusi. Savukārt pārējos pieteikumos nebija norādes, ka atbildētājs lieto apreibinošās vielas. Atzīstams, ka atsevišķos pieteikumos (piecos) ir norādīts uz abpusēju esamību reibumā.

Kaut arī pieteikumi ar norādi, ka atbildētājs lieto apreibinošās vielas un šajā stāvoklī veic vardarbību pret pieteicēju, nav pārsvarā, tomēr satraukumu rada apstākļi, ka no izlasītajām lietām bija skaidri redzami tiesu namu reģioni (piemēram, Zemgales rajona tiesa Tukumā), kur gandrīz katrā otrajā pieteikumā tika norādīts, ka atbildētājs vardarbību veicis atrodoties apreibinošo vielu ietekmē.

Vēl atzīmējams, ka tikai 162 gadījumos lēmumi par pieteikumiem par iespējamo vardarbību apreibinošo vielu ietekmē tika nosūtīti sociālajam dienestam, kaut gan atzīstams, ka šis rādītājs 2022. gadā ievērojami uzlabojās. 2021.gadā šādi lēmumi bija 44, bet 2022.gadā - 118. Tiesībsarga ieskatā, **ir būtiski informēt par šādām mājsaimniecībām attiecīgo sociālo dienestu, jo sociālajos dienestos var būt pieejami dažādi pakalpojumi un iespējas saņemt palīdzību kā atkarīgajām tā arī līdzatkarīgajām personām, kura varētu veicināt atbrīvošanos no šīm atkarībām un līdz ar to arī veicināt no vardarbības brīvu ģimenes attiecību veidošanu un uzturēšanu.**

Ir arī redzams, ka situācijās, kurās pieteikumos norādīts uz apreibinošo vielu iespējamo ietekmi, apmierināto pieteikumu procentuālā attiecība ir nedaudz virs vidējās, kas liecina, ka tiesas šim apstāklim piešķir nozīmi, izskatot lietas. Tomēr būtu pārsteidzīgi secināt, ka vardarbība saistīta vienīgi ar atbildētāja reibumu, jo apzinātajās lietās kopumā vienīgi 37% (611) gadījumos tika pieminēts reibums. Turklāt minētajā skaitā iekļautas situācijas, kad abas konfliktā iesaistītās puses atradās reibuma stāvoklī.

Secinājumi

Kopumā secināms, ka tiesās pēc pagaidu aizsardzības pret vardarbību galvenokārt vēršas sievietes, savukārt kā iespējamie atbildētāji jeb vardarbības veicēji vairāk kā 90% gadījumu ir bijuši vīrieši, kas norāda uz vardarbību ģimenē kā izteikti dzimumā balstītu vardarbības veidu pret sievietēm no vīriešiem. Lielākoties prasītāji vēršas tiesā personīgi, bez pārstāvju palīdzības, un pieteikumi tiek lielākoties apmierināti.

Kopumā 37% gadījumu pieteikumos kā iespējams vardarbību veicinošs faktors ir pieminēta iespējamā atbildētāja alkohola vai citā reibuma stāvoklī esamība. Šis fakts nav galvenais, faktors, kas raksturo iespējamo vardarbības veicēju, tomēr tas ir satraucoši un norāda uz alkoholisma lietošanu kā būtisku sociālu problēmu, kas, iespējams, veicina vardarbību.

Ņemot vērā apzināto pieteikumu ievērojamo skaitu (1630), ir pamats uzskatīt, ka sabiedrība kopumā ir informēta par šādu savu tiesību un interešu aizsardzības mehānismu - iespēju vērsties tiesā ar

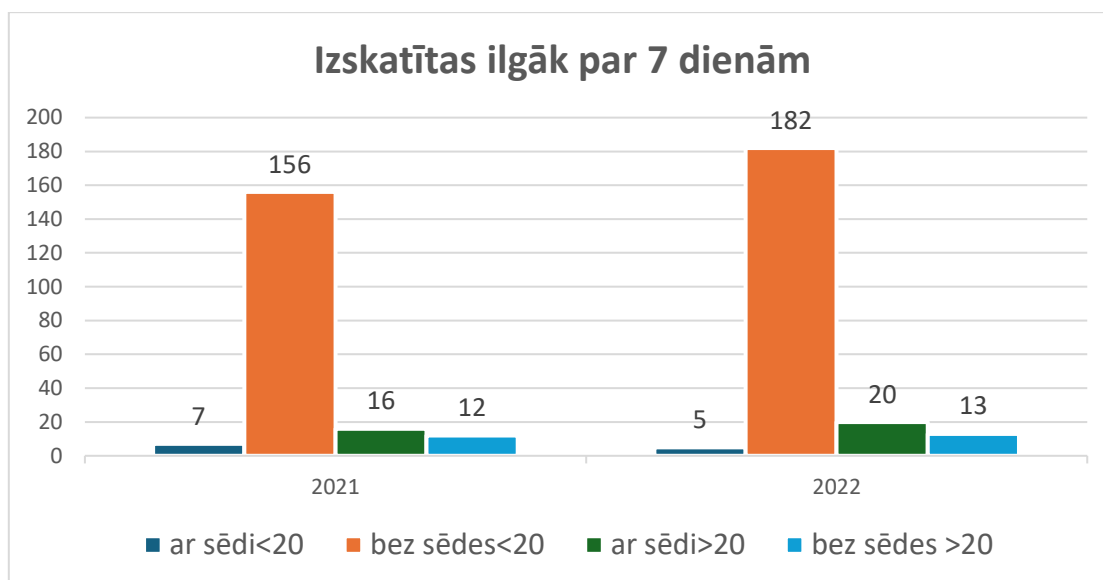
pieteikumu par pagaidu aizsardzības līdzekļu noteikšanu. Vienlaikus no pieteikumu satura redzams, ka daļai sabiedrības ir nepilnīga izpratne par šī institūta darbību un nopietnajām tiesiskajām sekām lēmuma neievērošanas gadījumā. Par minēto liecina pušu rīcība un paustie apsvērumi situācijās, kad Valsts policijā jau ir uzsākts kriminālprocess par tiesas nolēmuma pārkāpšanu. Proti, kāda no pusēm vēršas tiesā ar lūgumu atcelt noteikto pagaidu aizsardzību jau pēc lietvedības uzsākšanas policijā. Tāpat tiek norādīti apsvērumi, ka puses nezināja ka lēmuma darbība turpinās arī pēc tiesas noteiktā pamata prasības termiņa notecējuma.

3. Pieteikuma izskatīšanas process

3.1. Tiesas sēžu rīkošana

Apzinātajās lietās tiesas sēdes tika rīkotas lietās, kurās lēmums tika pieņemts vēlāk kā 7 dienu vai ilgākā laikā. Proti, šajā sadaļā netiek apskatītas lietas ar izskatīšanas laiku līdz 7 dienām (2021. gadā – 589; 2022. gadā – 620). Ņemot vērā, ka 2021. un 2022. gadā vēl bija spēkā Covid 19 ierobežojumi un bieži sēdes netika organizētas šī iemesla dēļ, nevar veikt objektīvu novērtējumu par tiesas sēžu rīkošanas biežumu analizētajā laika periodā. Ņemot vērā, ka tiesas lielāko pieteikumu daļu izskatīja vienas darba dienas laikā, tad tiesas sēdes lielākajā daļā gadījumu netika organizētas. Arī gadījumos, kad tiesa palūgusi papildu informāciju, lieta tika lielākoties izlemta rakstveida procesā. Tā kā lietas, kas izlemtas 7 dienu laikā un ātrāk, tika izlemtas vienīgi rakstveida procesā, tad grafikā par tiesas sēžu rīkošanu atspoguļotas vienīgi lietas, kas izskatītas laikā no 8 līdz 20 dienām vai ilgāk par 20 dienām.

Attēls Nr.12

2021. gadā, nerīkojot tiesas sēdi, izlemti 156 pieteikumi, bet tiesas sēde rīkota, izskatot 7 pieteikumus. Savukārt ilgāk kā 20 dienu laikā izlemti 12 pieteikumi, nerīkojot tiesas sēdi, bet tiesas sēde rīkota, izlemjot 16 pieteikumus. 2022.gadā, nerīkojot tiesas sēdi, 20 dienu laikā izlemti 182 pieteikumi, bet tiesas sēde rīkotie, izskatot 5 pieteikumus. Savukārt ilgāk kā 20 dienu laikā, nerīkojot tiesas sēdi, izlemti 13 pieteikumi, bet tiesas sēde rīkota, izlemjot 20 pieteikumus. (sk. Attēls Nr.12)

No statistikas redzams, ka, pieaugot pieteikumu izskatīšanas laikam, pieaug arī lietu skaits, kurās organizētas tiesas sēdes. Minētais nenozīmē to, ka tiesa šajā laikā nav ieguvusi pierādījumus vai nav notikušas tiesas sēdes, vien to, ka lēmums lietā pieņemts vēlāk kā 20 dienu laikā. Dažkārt šis laika periods varēja sasniegt arī pusotru mēnesi. Lietās varēja būt organizētas vairākas sēdes sakarā ar pušu

attaisnotu neierašanos vai citu objektīvu iemeslu. Minētais gan neatceļ faktu, ka šīs lietas izskatītas pretēji CPL regulējumam – 250.⁵⁸ panta otrajai daļai – pārsniedzot 20 dienu termiņu no pieteikuma saņemšanas tiesā.

CPL 250.⁵⁸ panta 13.daļa paredz iespēju tiesai izskatīt pieteikumu slēgtā sēdē, iepriekš par to paziņojot lietas dalībniekiem. Savukārt atbildētāja neierašanās nav šķērslis tiesai izskatīt pieteikumu. Pārskata periodā bija spēkā Covid ierobežojumi, kas acīmredzami ietekmēja tiesas rīkoto sēžu skaitu. Kopumā apzinātajās lietas bija dati par 47 tiesas sēdēm, t.i., 2,88% no 1630 lietām. No minētajām lietām tiesa 50% (23) gadījumu pieteikumu par pagaidu aizsardzības noteikšanu apmierināja pilnībā vai daļēji. Savukārt sēdes tika rīkotas vienīgi 74 reizes, skatot 558 pieteikumus par piemērotā aizsardzības līdzekļa atcelšanu vai grozīšanu. Šāda veida pieteikumus iesniedza gan pieteicējs, gan atbildētājs, gan abas puses. Minētie pieteikumi tika argumentēti ar to ka beidzies pamatprasības iesniegšanas termiņš (1 pieteikums), apstrīdēts piemērošanas pamats (38 pieteikumi), mainījušies faktiskie apstākļi (35 pieteikumi), nav konkrētas motivācijas (5 pieteikumi). Tomēr jāņem vērā, ka minētajos pieteikumos par piemērotā līdzekļa atcelšanu personas norādīja arī vairākus atcelšanas iemeslus vienlaicīgi. Tāpat atsevišķos gadījumos tika novērots, ka tiesas sēdes, kurās tiek lemts par noteiktās pagaidu aizsardzības atcelšanu, viena vai arī abas puses neapmeklēja.

Pieteicēja neierašanās uz sēdi varētu liecināt gan par intereses trūkumu par tiesā izskatāmo lietu pēc būtības, gan par iespējamiem šķēršļiem, t.sk., no atbildētāja puses, veikt minētās darbības. Tomēr apzināto lietu materiālos nebija datu par jebkāda veida tiesas reakciju, ja aizsargājamā persona neieradās uz sēdi un neziņo par neierašanās iemesliem. Savukārt vienā no lietām pieteicēja informēja tiesu, ka iesniegumu ar lūgumu atsaukt pieteikumu par pagaidu aizsardzības noteikšanu piespieda uzrakstīt un iesniegt atbildētājs.

Vērtējot CPL 250.⁵⁸ panta trīspadsmitajā pantā minēto iespēju uzklaut puses tiesas sēdē atsevišķi pēc vienas puses lūguma, jāsecina, ka šādi lūgumi apzinātajos lietas materiālos netika konstatēti. Tādējādi arī tiesai nebija pamata šādas tiesas sēdes rīkot. Var secināt, ka šādu iespēju neizmantošana visticamāk ir saistīta ar to, ka puses visdrīzāk nav informētas par šādām tiesībām.

Atzīmējams, ka bija gadījumi, kad pieteikuma iesniedzējs neieradās arī uz tiesas sēdi, kas organizēta vispārējā kārtībā. Diemžēl izpētes ietvaros nebija iespējams noskaidrot pieteikuma iesniedzēju motivāciju šādai neierašanās. Tomēr iespējams, ka atsevišķos gadījumos tās varētu būt bijušas bailes sastapties ar iespējamo atbildētāju. Pieteikuma iesniedzēja neierašanos uz tiesas sēdi tiesas visbiežāk vērtē kā atteikšanos no pieteikumā prasītās aizsardzības un lietu izbeidz.

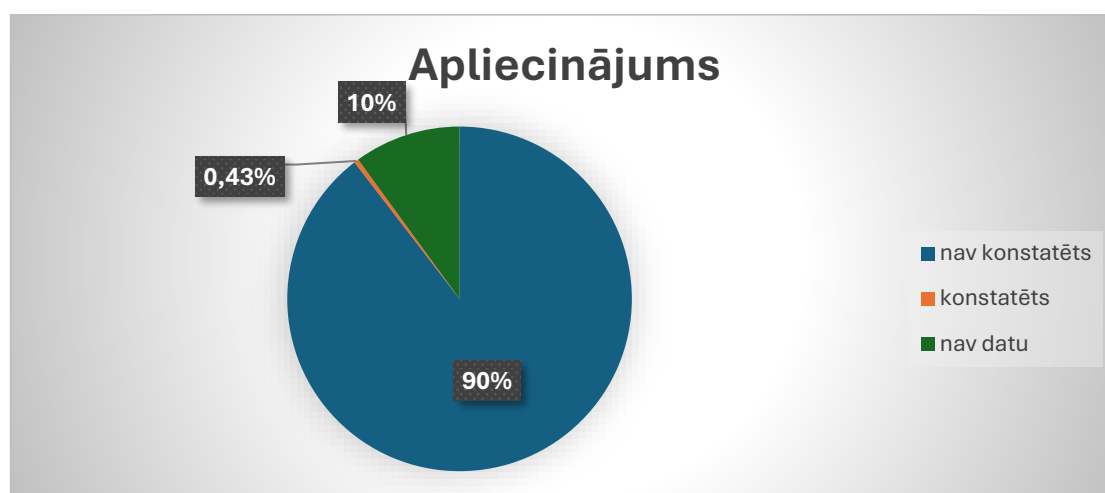
3.2. Pieteikuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību izvērtēšana.

3.2.1. Apliecinājums.

CPL 250.⁵⁷ panta pirmā daļa paredz lietas dalībnieka pienākumu apliecināt sniegto liecību vai pieteikuma patiesumu, kā arī ir informētību par Krimināllikumā paredzēto atbildību par apliecinātu apzināti nepatiesu paskaidrojumu vai pieteikuma sniegšanu tiesai. Savukārt minētā panta piektajā daļā noteikts, ka par apliecinātu apzināti nepatiesu paskaidrojumu vai pieteikuma sniegšanu tiesai lietas dalībnieku var saukt pie kriminālatbildības saskaņā ar Krimināllikumu.

Saskaņā ar Krimināllikuma 300.panta pirmo daļu atbildība paredzēta par apzināti nepatiesas liecības, atzinuma, tulkojuma, paskaidrojuma vai pieteikuma sniegšanu administratīvā pārkāpuma procesā iestādē, pirmstiesas kriminālprocesā, tiesā, notāram vai tiesu izpildītājam, ja to izdarījusi persona, kura brīdināta par kriminālatbildību par apzināti nepatiesas liecības, atzinuma, tulkojuma, paskaidrojuma vai pieteikuma sniegšanu.

Attēls Nr. 13

90% gadījumu tiesa ir paļāvusies uz sniegto ziņu patiesumu, pamatojoties uz pieteicēja parakstu uz apliecinājuma. 10% tiesas nolēmumos nav tiesas vērtējums par pieteicēja sniegto ziņu ticamību. Vienlaikus 0,4% (7) gadījumos tiesas lēmumos ir norādījušas uz pretrunām personu liecībās un pieteikumos, ticamības trūkumu paustajiem apgalvojumiem, kā arī konstatējušas pretrunas ar iestāžu sniegto informāciju. Tikai vienā no apzinātajiem gadījumiem, tiesa konstatējot nepatiesas liecības sniegšanu taisīja blakus lēmumu un informēja par to policiju. (Sk. Attēls Nr. 13)

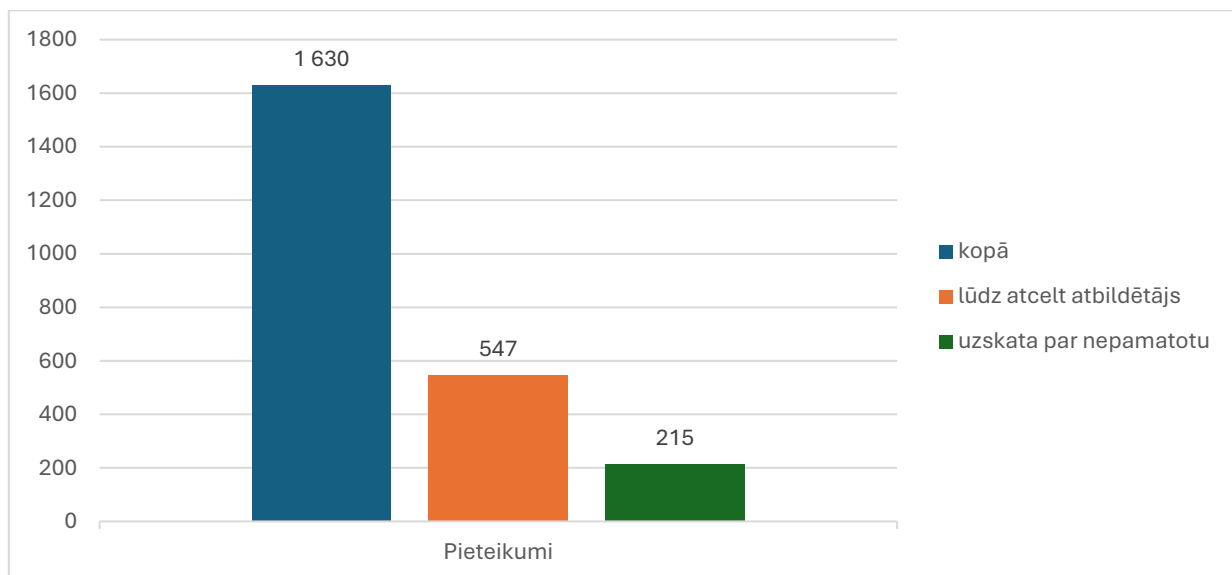
Tā kā pieteikuma veidlapā pieteicējs paraksta apliecinājumu, ka sniedz patiesu informāciju un ir informēts par kriminālatbildību, nepatiesas informācijas sniegšanas gadījumā, tiesneši vairumā lēmumu atsaucas uz šo apliecinājumu un norāda, ka tādejādi neapšaubā pieteicēja sniegtās informācijas

patiesumu. Nevar noliegt, ja pieteikumā sniegtais vardarbības izklāsts atsevišķos gadījumos ir daži īsi teikumi vai pāris vārdi, bez detalizētāka apstākļu izklāsta, tiesnesis nevar sniegt izvērstu un detalizētu vērtējumu. Tomēr tas nevar būt šķērslis izvērtēt, bet gan tieši otrādi - motivē pieprasīt precizējošu informāciju no pieteikuma iesniedzēja un papildu informāciju no citām iestādēm, vai organizēt tiesas sēdi. Atsevišķos gadījumos tiesneši pusēm norādīja, ka tās pašas var vērsties policijā ar iesniegumu vai "atgādināja", ka par nepatiesas informācijas sniegšanu var iestāties kriminālatbildība.

Augstākās tiesas ieskatā pieteicēja rakstveidā apliecināti paskaidrojumi, neesot citiem pierādījumiem, var būt pietiekams pierādījums pagaidu aizsardzības piemērošanai. Tomēr ziņas un citi lietā iesniegtie pierādījumi tiesai ir jāvērtē.¹⁸ Saskaņā ar Iekšlietu ministrijas Informācijas Centra publiskotiem datiem¹⁹ par 2021. un 2022.gadu tika konstatēti 32820 un 33707 noziedzīgi nodarījumi. No kuriem par apzināti nepatiesas liecības, atzinuma, tulkojuma, paskaidrojuma un pieteikuma sniegšanu (Krimināllikuma 300.p.) tika uzsākti attiecīgi 42 un 51, t.i., 0,13% un 0,15% no visiem noziedzīgiem nodarījumiem ir apzināti nepatiesas liecības. Savukārt atbilstoši Tiesu administrācijas datiem notiesāto personu skaits par minēto noziedzīgo nodarījumu ir 16 (2021) un 8 (2022).²⁰

No apskatīto lietu materiāliem redzams, ka atbildētāji ir lūguši atcelt lēmumu par pagaidu aizsardzību 33,56% (547) gadījumu. No kuriem 37,66% (206) gadījumā atcelšanas lūgumā apstrīdēja faktiskos apstākļus, uz kuriem balstīts lēmums, t.i., 12,64% no visām (1630) apskatītajām lietām. (sk. Attēls Nr. 14)

Attēls Nr. 14

¹⁸ Augstākās tiesas 2024. gada rīcības sēdes lēmums Nr. SKC-[F]/2024

¹⁹ [Iekšlietu ministrijas Informācijas centra Kriminālā statistika](#)

²⁰ [Notiesāto personu demogrāfiskie rādītāji](#)

Skatot minētos datus 2021. un 2022. gada griezumā, var novērot zināmu korelāciju (13,72% (108) un 11,63% (98)), starp šo gadījumu procentuālo attiecību un uzsāktajiem kriminālprocesiem par nepatiesas liecības sniegšanu procentos (0,13% un 0,15%). Proti, aptuvenais procentuālās attiecības koeficients būtu 1/100. Tikai 1 (0,06%) no visām (1630) apzinātajām lietām tiesa pēc atbildētāja sūdzības, pieņēma blakus lēmumu ar kuru rosināja policijai izvērtēt noziedzīga nodarījuma sastāva atbildība par kuru paredzēta Krimināllikuma 300.pantā esamību pieteicēja rīcībā. Ņemot vērā minēto, kā arī iepriekš konstatēto procentu korelācijas koeficientu (1/100), redzams, ka 0,0006% ir ievērojami zemāks par vidēji procentuāli 0,14% 2021.-2022.gadā konstatētajiem visiem nepatiesas liecības sniegšanas gadījumiem. Pētījuma mērķis nebija vērtēt vai pārbaudīt pieteicēju sniegto ziņu un liecību ticamību. Tomēr tika konstatēti gadījumi, kad tiesa zemu novērtēja iesniegto datu ticamību, kā arī tiesas lēmumi atcelt piemēroto pagaidu aizsardzības līdzekli pret vardarbību, kuri pieņemti saņemot tādu atbildētāja iesniegto informāciju, kas bija pretrunā pieteicēja sākotnēji iesniegtajām ziņām. **Minētie faktori, kā arī minimāls konstatēto nepatiesu ziņu sniegšanas gadījumu skaits, un kūrā reakcija uz šāda veida gadījumiem, visdrīzāk norāda uz tiesu nekritisku vai pat formālu pierādījumu vērtējumu, paļaujoties uz vienas no visbiežāk sadzīviskā strīdā iesaistītās puses parakstu apliecinājumā par sniegto ziņu patiesumu.**

3.2.2. Pieteikuma izskatīšanas termiņi.

Saskaņā ar CPL 250.⁵⁸ panta pirmo daļu pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību tiesa vai tiesnesis izlemj ne vēlāk kā nākamajā dienā pēc pieteikuma saņemšanas, ja nav nepieciešams pieprasīt papildu pierādījumus vai kavēšanās varētu radīt būtisku prasītāja tiesību aizskārumu. Savukārt šā panta otrajā daļā noteikts, ja pierādījumi nav pietiekami vai tie jāpieprasa no pieteikumā norādītajām valsts vai pašvaldību iestādēm vai citām fiziskajām vai juridiskajām personām, tiesa vai tiesnesis pēc lietas dalībnieka lūguma vai pēc savas iniciatīvas pieprasa pierādījumus vai pieaicina institūcijas atzinuma sniegšanai un izlemj pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību 20 dienu laikā pēc tā saņemšanas.

Lasot likuma normu, redzams, ka likumdevējs nav lietojis jēdzienu “nākamajā darba dienā”, bet gan “nākamajā dienā”. Tas rada pamatu uzskatam, ka jautājums par nepieciešamību novērst iespējamo vardarbību pret pieteikuma iesniedzēju ir pietiekami būtisks un nebūtu atliekams.

Vērtējot pieteikumu izskatīšanas praksi, tika pievērsta uzmanība tam, vai pieteikumi tiek izskatīti ne vēlāk kā nākamajā dienā pēc to saņemšanas, vai arī 20 dienu laikā likumā noteiktajos gadījumos. Tika konstatēts, ka vairums (1100 no 1630 jeb 67,48%) pieteikumu tika izskatīti vienas dienas laikā (tajā pašā

vai nākamajā dienā). Tomēr minēto likuma prasību tiesai rodas grūtības izpildīt, ja pieteikums saņemts, pirms svētku dienā vai, piemēram, piektdienā. Šādos gadījumos tiesas bija pieņēmušas lēmumus nākamajā darba dienā, nevis nākamajā dienā. Proti, 3-7 dienu laikā bez pierādījumu pieprasīšanas tika izskatītas 96 (5,89%) lietas.

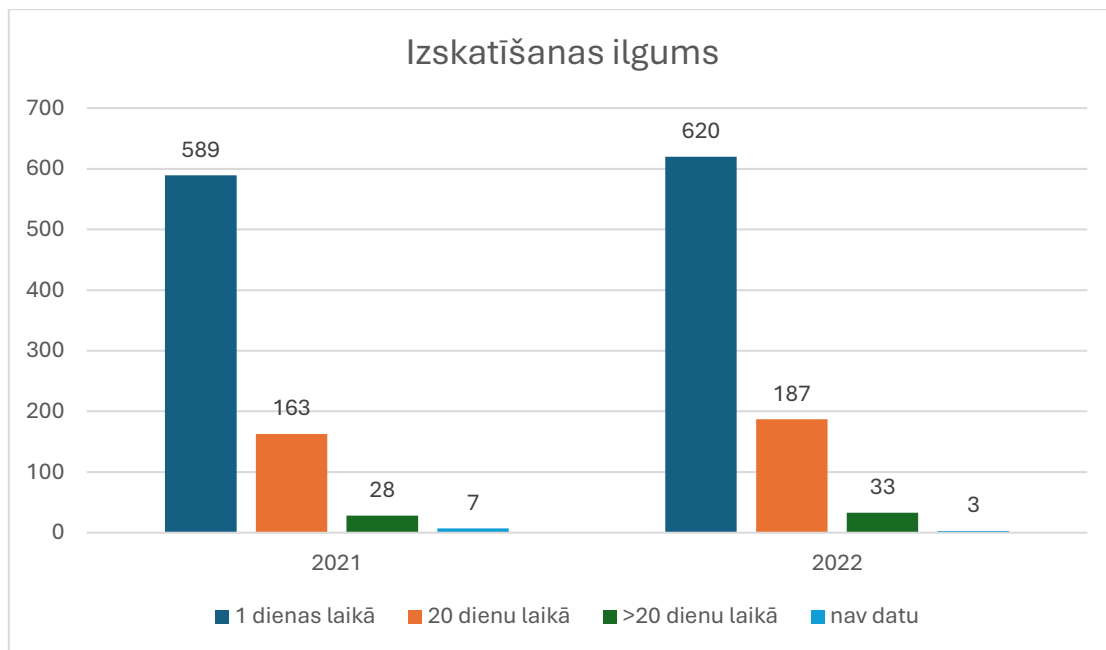
Valsts policijas publicētā informācija par 2023. gadu liecina, ka visvairāk lēmumu par policijas nošķiršanu tiek pieņemti nedēļas nogalēs, bet visvairāk notikumi tiek fiksēti tieši vakara un nakts stundās. **Tādējādi prasītāji izmantojot CPL paredzētos pagaidu aizsardzības līdzekļus pret vardarbību pirms brīvdienām paliek neaizsargāti laikā, kad vardarbības ģimenē izpausmju risks ir visaugstākais.**

Vienā gadījumā pieteikums tika saņemts tiesā 30.decembrī, bet izskatīts tika vien nākamā gada 4.janvārī (apmierinot pieteikumu). Citā gadījumā kādā tiesā advokāte bija iemetusi pieteikumu tiesas pasta kastītē pēc pulksten 12:00, piektdienā, brīdinot tiesu par šāda pieteikuma iesniegšanu. Pieteikums bija par to, ka vardarbības riskam viena vecāka mājās, iespējams, ir pakļauts nepilngadīgais, norādot uz šiem riskiem tieši tuvojošās nedēļas nogales laikā, kad mājās tiekot svinēts, pastiprināti lietots alkohols, kā arī tiekot bērnu klātbūtnē veiktas darbības, kuras varot apdraudēt bērnu tikumību. Neskatoties uz to, pieteikums tika izskatīts tikai pirmdien, to apmierinot. Tajā pašā laikā kādā citā lietā pieteikums netika izskatīts 7 dienas, līdz tika saņemts lūgums atdot pieteikumu atpakaļ, kas arī tika izdarīts, to neizskatot.

Vienlaikus no lietu materiāliem redzams, ka tiesas un policijas iestāžu ātras un saskaņotas rīcības rezultātā iespējams efektīvi un nekavējoties nodrošināt prasītājiem nepieciešamo aizsardzību, neizmantojot CPL 250.⁵⁸ panta otrajā daļā paredzēto iespēju izskatīt pieteikumu 20 dienu laikā. Proti, tika konstatēti gadījumi, kad tiesa, lēmuma pieņemšanai nepieciešamo informāciju, pieprasa no policijas un bāriņtiesas, kā arī saņem vienas dienas laikā.

Analizējot datus par pieteikuma izskatīšanas termiņu ievērošanu, tika iegūti visai detalizēti dati par pieteikumu izskatīšanas termiņiem. Tomēr pārskatāmības nolūkos tika apkopoti un atspoguļoti dati par lietām, kurās pieteikums izskatīts: 1) tajā pašā dienā, nākamajā dienā vai nākamajā darba dienā (pirmdienā), vai pirmssvētku dienā, pieprasot/nepieprasot papildu informāciju 2) 20 dienu laikā, pieprasot papildu informāciju; 3) 20 dienu laikā, nepieprasot informāciju; 4) vairāk kā 20 dienu laikā, pieprasot papildu informāciju.

2021. gadā vienas dienas laikā tika izskatīti 589 pieteikumi, 20 dienu laikā – 163 pieteikumi, ilgāk kā 20 dienās – 28 pieteikumi, nebija datu par 7 lietām. 2022.gadā vienas dienas laikā tika izskatīti 620 pieteikumi, 20 dienu laikā – 187 pieteikumi, ilgāk kā 20 dienās – 33 pieteikumi, nebija datu par 3 lietām. (sk. Attēls Nr. 15)

Par 10 lietām dati netika precizēti, kas, iespējams, saistīts ar nepilnīgu informāciju lietā, piemēram, sakarā ar e-lietas ieviešanas procesu. Šāds iesniegumu izskatīšanas ilgums, kā jau minēts iepriekš, saistīts galvenokārt ar objektīviem apstākļiem (piemēram, rīkotas vairākas tiesas sēdes, ja puses vai kāda no pusēm neierodas, laikus nesaņemta papildu informācija). Viens **pieteikums netika izskatīts vispār**: septiņas dienas pēc pieteikuma saņemšanas tiesā tika saņemts pieteikuma atsaukums e-pastā un tas atdots atpakaļ prasītājam, nelūdzot iesniegt pašrocīgi vai ar elektronisko parakstu noformētu atsaukuma lūgumu.

Tiesas ātra un efektīva sadarbība ar policijas un citām iestādēm nav šķērslis pieteikuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību izlemšanai vienas dienas laikā, lai nodrošinātu maksimāli savlaicīgu prasītāja aizsardzību un atzīmējama kā labās prakses piemērs. Tomēr iemesli, kāpēc pieteikums tiek izskatīts līdz 20 dienu laikā, bieži vien ir tieši nepieciešamība saņemt pierādījumus lietā.

Varētu šķist, ka situācijās, kurās personai ģimenes konflikta laikā ir nepieciešama aizsardzība, ir tiesības izsaukt policiju arī situācijās, kad pieteikums tiesā ir iesniegts, bet lēmums dažādu apstākļu dēļ vēl nav pieņemts. Tomēr atzīmējams, ka policija ir kompetenta reaģēt situācijā, kad personas drošībai, dzīvībai vai veselībai jau reāli draud briesmas. Tomēr ir situācijas, kad ģimenes konflikts var nerasniegt tik augstu līmeni, kas prasa policijas iejaukšanos, kas bieži vien varētu būt, piemēram, emocionālās vardarbības laikā, vai personai nav iespējams piezvanīt policijai, piemēram, vardarbīgas kontroles laikā. Un šīs personas, kamēr tiek izskatīts viņu pieteikums tiesā, ir spiestas izjust turpinošos vardarbību vai būt pastāvīgā stresā par tās iespēju. Jāņem vērā, ka policijas lēmums par nošķiršanu pēc būtības ir reaģējošs

līdzeklis uz jau notikušu vai notiekošu vardarbību. Savukārt tiesas lēmums var arī preventīvi novērst potenciālos vardarbības riskus ilgākā laika periodā, nesagaidot nākamo vardarbības epizodi.

Tādējādi tiesas lēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību būtība, lai gan ir līdzīga policijas lēmuma par nošķiršanu būtībai, tomēr atšķiras, un ir maksimāli efektīva, kad tiek piemērota atbilstoši likumdevēja iecerei. Tiesa nevar būt līdzeklis nekavējošai tiesību aizsardzībai, savukārt policijas lēmums par nošķiršanu nevar tikt pieņemts preventīvi. **Līdz ar to būtu rosināma diskusija par tiesu prakses maiņu, nepieļaujot gadījumus, kad piektdienā vai pirms oficiālajām brīvdienām iesniegts pieteikums paliek neizskatīts līdz nākamajai darba dienai, piemēram, pirmsdienai.** Iespējams, ieviešot dežurējošo tiesnesi, kā tas ir, piemēram, ar izmeklēšanas tiesnešiem, kuri izskata jautājumu par apcietinājuma piemērošanu. No cilvēktiesību viedokļa raugoties, ikvienas tiesības uz dzīvību un drošību ir ne mazāk būtiskas cilvēktiesības, un valstij ir pozitīvais pienākums darīt visu iespējamo, lai tās nosargātu.

Secinājums

Vairumā gadījumu tiesa izskatījusi pieteikumus par pagaidu aizsardzību pret vardarbību vienas dienas laikā vai pieprasot informāciju – 20 dienu laikā. Tomēr gadījumu skaits, kad minētie termiņi tiek pārkāpti ir ievērojams. Vienlaikus secināms, ka jāveic arī informējošais darbs ar sabiedrību, skaidrojot atšķirības starp pagaidu aizsardzības pret vardarbību mehānismu tiesā un policijas pieņemto lēmumu par nošķiršanu. Valsts un pašvaldības policija ir tās iestādes, kuras var reaģēt nekavējoties jebkurā diennakts laikā arī situācijā, kad persona ir iesniegusi pieteikumu par pagaidu aizsardzību.

Tiesas lēmuma par pagaidu aizsardzības noteikšanu mērķis ir preventīvi novērst turpmāko iespējamo vardarbību. Tomēr objektīvi var rasties situācijas, kad tiesa nevar paspēt izlemt piektdienā vai pirmssvētku dienā saņemtu pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību. Iespējamo vardarbības risku maksimālai novēršanai būtu lietderīga diskusija par iespējam un nepieciešamiem līdzekļiem, lai nekavējoties reaģētu, piemēram ziņojot policijai, bāriņtiesai vai sociālajam dienestam, par piektdienā vai pirms svētku dienā tiesā saņemto pieteikumu par pagaidu aizsardzības līdzekļu pret vardarbību noteikšanu.

3.2.3. Pieteikums un pierādījumi.

Saskaņā ar CPL 250.⁴⁶ panta otrās daļas 9. punktu pieteikumā ir iekļaujams apliecinājums, ka tiesai sniegtas patiesas ziņas par faktiem un prasītājs vai prasītājs un pārstāvis, ja pieteikumu iesniedz pārstāvis, ir informēts par atbildību saskaņā ar Krimināllikumu par nepatiesa pieteikuma sniegšanu. Tādējādi prasības pieteikums un tajā norādītie faktiskie apstākļi paši par sevi tiek uzskatīti par pierādījumu.

Lielākoties, ievērojot vienas dienas lietas izskatīšanas termiņu, tiesas iegūst datus no reģistriem – par deklarēto dzīves vietu, laulības esamību ar atbildētāju, bērniem (kā kopīgajiem, tā pušu atsevišķajiem). Ja tiesas izskata pieteikumu CPL 250.⁵⁸ panta otrās daļas kārtībā, tad informācijas iegūšanas apjoms ir plašāks – tiek pieprasīta informācija par notikumiem starp pusēm un/vai dzīves vietā no Valsts un/vai pašvaldības policijas, bāriņtiesas (ja iesaistīti bērni). Pētījumā tika uzskatīts, ka tad, ja pieteikuma izskatīšanai tikusi rīkota tiesas sēde ar kaut vienas no pusēm piedalīšanos, lietā ir iegūta papildu informācija.

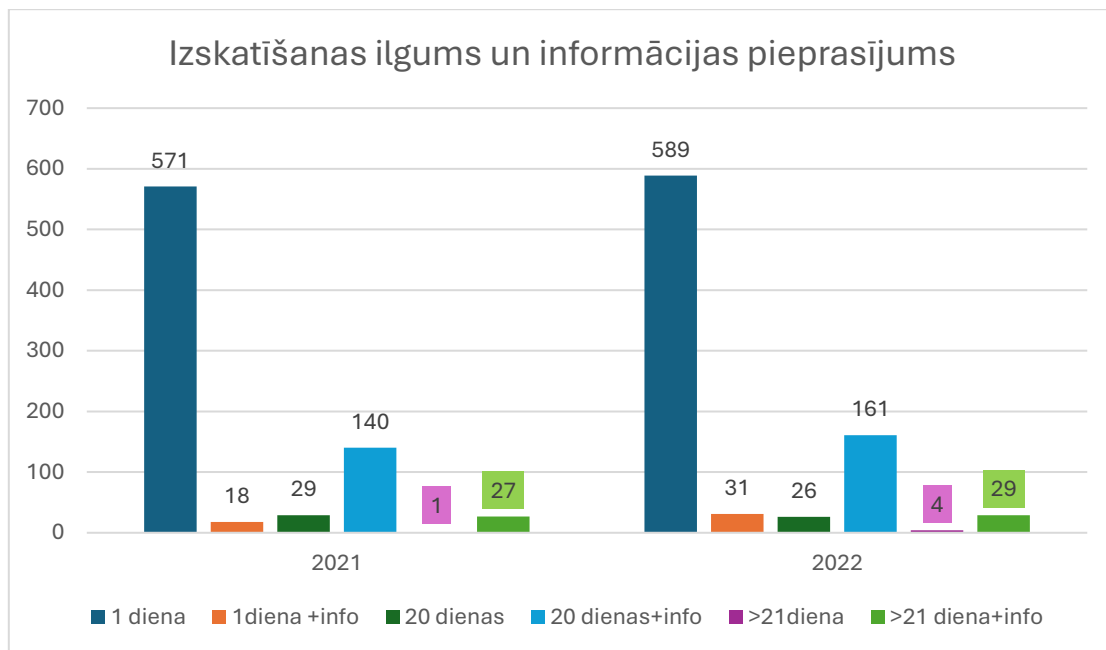
Vienlaikus atbilstoši CPL 250.⁴⁶ panta otrās daļas 6. un 8. punkta nosacījumiem prasītājam pastāv iespēja pieteikumam pievienot pierādījumus, kuri ir viņa rīcībā, vai lūgt tiesu tādus pieprasīt no iestādēm vai personām. Vērtējot iegūtos datus par pagaidu aizsardzības pret vardarbību lietām, redzams, ka tos var iedalīt vairākās lielās kategorijās (sk. tabulu zemāk).

	2021	2022
Izteikts lūgums tiesai iegūt pierādījumus	93 pieteikumos izteikts lūgums iegūt pierādījumus, no kuriem 36 reizes tiesa tos ieguvusi	95 pieteikumos izteikts lūgums iegūt pierādījumus, no kuriem 37 reizes tiesa tos ieguvusi
Tiesa ieguvusi rakstveida pierādījumus pēc savas iniciatīvas	153 pieteikumos nebija lūguma pieprasīt pierādījumus, bet tiesa tos ieguva pēc savas iniciatīvas	182 pieteikumos nebija lūguma pieprasīt pierādījumus, bet tiesa tos ieguva pēc savas iniciatīvas
Tiesa rīkojusi tiesas sēdi	22 lietās tika rīkota vismaz viena tiesas sēde	25 lietās tika rīkota vismaz viena tiesas sēde
Izskatīti pieteikumi bez pierādījumu ieguves vai iztiekot ar pievienotajiem pierādījumiem, kopā par visām lietām	598, no kuriem 453 (75,8%) vismaz daļā apmierināti No tiem 384 pieteikumi bija bez pievienotiem pierādījumiem, no kuriem apmierināti vismaz daļā 272 (70,8%)	624, no kuriem 484 (77,7%) vismaz daļā apmierināti No tiem 406 pieteikumi bija bez pievienotiem pierādījumiem, no kuriem apmierināti vismaz daļā 296 (72,9%)

Izskatot pieteikumu, tiesas lielākoties iztiek ar tiem materiāliem, kuri ir pievienoti pieteikumiem. To apmierināto pieteikumu īpatsvars, kuriem nebija pievienoti pierādījumi, ir līdzīgs vidējam rādītājam un neliecina par kādu īpašu tiesnešu attieksmi pret šiem pieteikumiem. Tas savukārt norāda, ka galvenā nozīme tiek sākotnēji piešķirta tieši paša pieteikuma saturam.

Minētais skaits nesatur lietas, kurās tiesa pati pēc savas iniciatīvas ir ielūkojusies tai pieejamajās datu bāzēs, piemēram, ledzīvotāju reģistrā, Tiesu informatīvajā sistēmā, Sodū reģistrā u.c., jo tas notika gandrīz katrā lietā. Šī pieeja ir visbiežāk izplatīta, ņemot vērā, ka pieteikums ir jāizskata tajā pašā vai nākamajā darba dienā un informāciju var nebūt iespējams iegūt laikus. Atsevišķos gadījumos tiesa ir spējusi pieprasīt un saņemt nepieciešamo informāciju 24 stundu laikā, tomēr šāda pieeja nav uzskatāma par izplatītu praksi.

Attēls Nr. 16

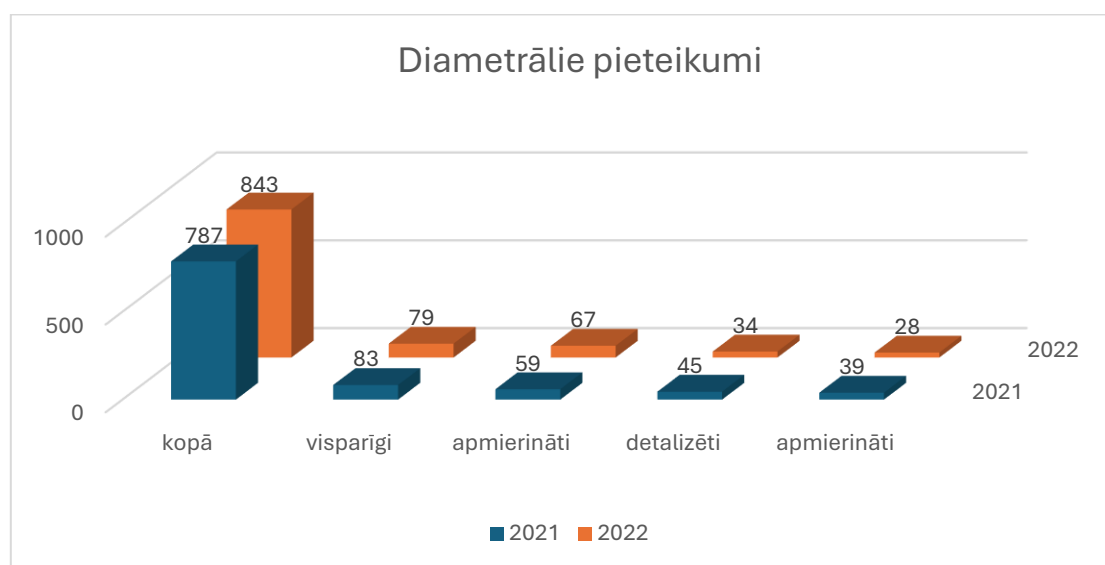
Kā redzams diagrammā, 2021. gadā vienas dienas laikā, nepieprasot informāciju, tika izskatīti 571 pieteikumi, bet informācija pieprasīta 18 lietās. Savukārt 20 dienu laikā, nepieprasot informāciju, izskatīti 29 pieteikumi, bet informācija pieprasīta 140 lietās. Vairāk kā 20 dienu laikā, nepieprasot informāciju, izskatīts 1 pieteikums, bet informācija pieprasīta 27 lietās. Par 7 lietām netika iegūti dati. Savukārt 2022.gadā vienas dienas laika, nepieprasot informāciju, tika izskatīti 589 pieteikumi, bet informācija pieprasīta 31 lietā. 20 dienu laikā, nepieprasot informāciju, izskatīti 26 pieteikumi, bet informācija pieprasīta 161 lietā. Vairāk kā 20 dienu laikā, nepieprasot informāciju, izskatīti 4 pieteikumi, bet informācija pieprasīta 29 lietās. Par 3 lietām netika iegūti dati. (sk. Attēls Nr. 16)

Iepazīstoties ar lietām, tika pievērsta uzmanība pieteikumu motivācijai. Proti, apstākļu izklāsta detalizācijai. Vērtējot pašu pieteikumu saturu, pētījuma gaitā tika atzīmēti pieteikumi, kuros iekļautā informācija izcelti pieteikumi, kuru motivācija bija acīmredzami nepilnīga (īsa, vispārīga) vai izteikti detalizēta. Šādu diametrāli pretēja satura pieteikumi tika konstatēti aptuveni 10% lietu, katrā no apskatītajiem gadiem. Tā 2021.gadā tika konstatēti 83, bet 2022.gadā - 79 pieteikumi, kuros bija vienīgi

pāris vispārīgi vārdi vai teikumi, ka tiek piedzīvota vardarbība, bez jebkādas konkretizācijas par faktiskajiem apstākļiem. Vienlaikus pieteikumi ar detalizētu informāciju un faktisko apstākļu izklāstu bija gandrīz uz pusi mazāk, t.i. 45 (2021.g.) un 34 (2022.g.). Piemēram, kad pieteikumiem bija pievienotas viena vai vairākas lappuses ar detalizētu faktisko apstākļu izklāstu par to, kā ir izpaudusies vardarbība.

Analizējot tiesa lēmumus abu minēto pieteikumu veidu kontekstā nākas secināt, ka motivācijas vai argumentācijas esamība vai trūkums, pēc būtības neietekmēja tiesas lēmumu par labu pieteicējam. Proti, 2021.gadā tika apmierināts 71% (59) nepilnīgi argumentēti pieteikumi un 86,7% (39) – detalizēti, bet 2022.gadā attiecīgi 84,4% (67) un 82,4% (28). (sk. Attēls Nr.7)

Attēls Nr. 17

Vienlaikus 2022. gadā ir nedaudz pieaudzis to apmierināto pieteikumu skaits, kuros sniegta nepilnīga vai ļoti vispārīga informācija. Ja šādiem pieteikumiem nav pievienoti arī pierādījumi, piemēram, informācija no iestādēm, tad tiesai var būt grūti objektīvi novērtēt pieteikumu un pagaidu aizsardzības piemērošanas nepieciešamību. Tādējādi var runāt par iespējamām aizdomām, ka tiesneši arvien formālāk izvērtē pieteikumu saturu. Kopumā no 162 vispārīgajiem pieteikumiem ar nepilnīgu informāciju tiesneši izmantoja iespēju pieprasīt papildu informāciju tikai 47 reizes (29%). Savukārt no pētnieku ieskatā īpaši detalizēti sagatavotajiem 79 pieteikumiem, tos izskatot, tiesneši pieprasīja informāciju 20 gadījumos (25,3%).

Secinājums

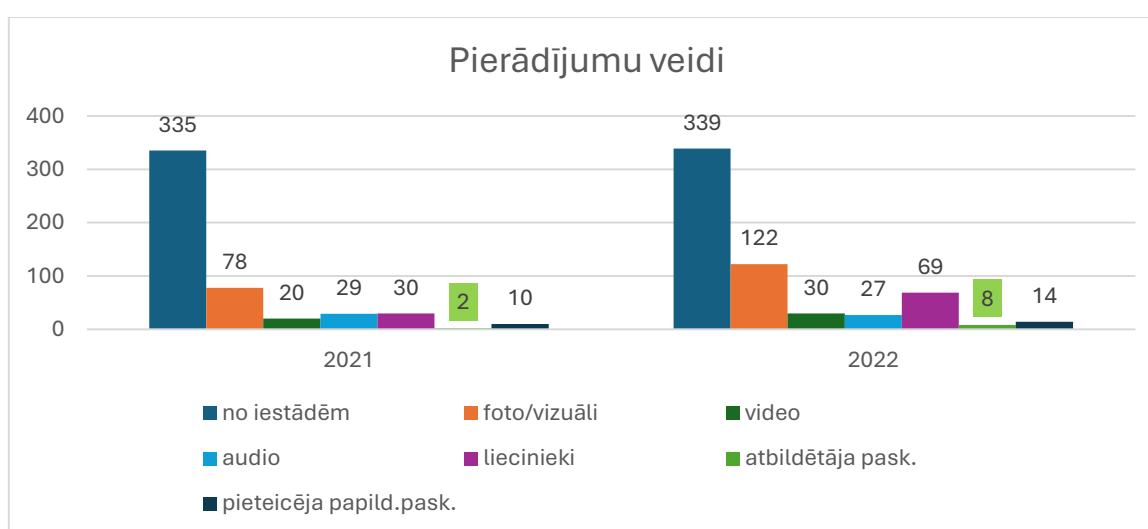
Tiesnešiem būtu jāpievērš lielāka uzmanība pieteikumu saturam un motivācijai, kā arī jābūt aktīvākiem ziņu no iestādēm pieprasīšanā, kas novērstu atsevišķās lietās novēroto formālo pieeju pieteikumu izskatīšanā. Kā rāda tiesu prakse, pierādījumu pieprasīšana nav šķērslis ātrai pieteikuma izlemšanai.

Piemēram, ziņas no policijas notikumu žurnāliem ir iespējams sagatavot ātri, un tas var sniegt papildu priekšstatu par iespējamiem iepriekšējiem konfliktiem šaubu vai nepietiekamas informācijas pieteikumā situācijā.

3.2.4. Pierādījumu veidi

Pētījumā tika analizēts, kāda informācija pievienota pieteikumiem. Vienam pieteikumam varēja būt pievienoti dažādi pierādījumi vai sniegtas ziņas par lieciniekiem. Pētījumā tika izdalīti atsevišķi pierādījumu veidi. Ar foto pierādījumiem tiek saprasti arī citi vizuāli materiāli kā, piemēram, ekrānšāviņu attēli ar sarakstēm vai e-pastu izdrukas.

Attēls Nr. 18

2021. gadā 335 pieteikumiem bija pievienoti dokumenti (to kopijas) no citām iestādēm, 78 pieteikumiem pievienoti foto materiāli, izdrukas no sarakstēm, citi vizuāli materiāli. Video materiāli bija pievienoti 20 pieteikumiem. Audio ieraksti – 29 pieteikumiem. Uz lieciniekiem tika norādīts 30 reizes. Atbildētāja paskaidrojumi lietās iesniegti 2 reizes, bet papildu paskaidrojumus pats prasītājs tiesā bija iesniedzis 10 reizes.

2022. gadā 339 pieteikumiem bija pievienoti dokumenti no citām iestādēm, 122 pieteikumiem pievienoti foto materiāli, izdrukas no sarakstēm, citi vizuāli materiāli. Video materiāli bija pievienoti 30 pieteikumiem. Audio ieraksti – 27 pieteikumiem. Uz lieciniekiem tika norādīts 69 reizes. Atbildētāja paskaidrojumi lietās iesniegti 8 reizes, bet papildu paskaidrojumu pats prasītājs tiesā bija iesniedzis 14 reizes. (sk. Attēls Nr.18)

Kā redzams, izplatītākais pierādījumu veids ir informācija no dažādām iestādēm. Tas ietver sevī tiesu nolēmumus, bāriņtiesu lēmumus, informāciju no sociālā dienesta, visdažādākos materiālus no policijas, izrakstus no medicīnas kartēm. Sīkāk raksturojot policijas materiālus, redzams, ka pieteikumiem tiek

pievienoti izraksti no notikumu žurnāla, policijas darbinieku ziņojumi, lēmumi par saukšanu pie administratīvas atbildības, ziņas par kriminālprocesa uzsākšanu vai atteikšanos uzsākt kriminālprocesu, arī dokumenti, no iepriekšējām policijas nošķiršanām.

No visu pievienoto pierādījumu no iestādēm klāsta 2021.gadā 90 reizes bija pievienoti materiāli no policijas. No šīm 90 reizēm 31 gadījumā bija informācija par iepriekš piemērotu nošķiršanu. Savukārt 2022.gadā 84 reizes bija pievienoti materiāli no policijas. No tiem 29 gadījumos tie saturēja informāciju par iepriekš piemērotu nošķiršanu.

Atzīmējams, ka bieži vien prasītāji iesniegumā norāda, ka viņu rīcībā ir zināmi pierādījumi, piemēram, par vardarbību pret prasītāju var liecināt konkrētas personas, ir bijusi izsaukta Valsts policija, prasītājs iepriekš ir bijis slimnīcā, kur konstatēti miesas bojājumi. Tomēr šie pierādījumi pieteikumam nav pievienoti. Šādās situācijās tiesa tos pieprasījusi 2021. gadā 8 reizes, bet 2022. gadā 12 reizes.

Tāpat no apzināto lietu materiāliem redzams, ka tiesas faktiski nekad nepieprasa pierādījumus no privātpersonām un reti aicina viņas kā lieciniekus (3 reizes). Ja pierādījumi ir pieprasīti, tad tie ir no valsts vai pašvaldību iestādēm. Iestādes, no kurām tiesa pieprasa informāciju, galvenokārt ir Valsts policija un pašvaldības policija. Ja pieteikums ir iesniegts bērna interesēs, tad neskaidrību gadījumā tiek pieprasīta informācija no bāriņtiesas.

Secinājums

Pieteicēji lietās par pagaidu aizsardzības līdzekļu pret vardarbību piemērošanu visbiežāk, kā pierādījumus izmanto vai atsaucas uz institūciju konstatētajiem apstākļiem vai faktiem, kā arī viņu rīcībā esošiem foto, video un audio ierakstiem. Savukārt tiesas pieteikuma izskatīšanai nepieciešamo informāciju visbiežāk ieguva vai pārbaudīja tām pieejamās datu bāzēs. Lai gan pieteikumos tiek norādīts uz informāciju, kura ir institūciju rīcībā vai lieciniekiem, kuri varētu apstiprināt sniegtās informācijās patiesumu, vai arī šāds lūgums tiek izteikts pieteikumā, tomēr apzinātā tiesu prakse šādos gadījumos ir dažāda. Arī liecinieku liecības tika iegūtas vienīgi lietās, kurās tika izskatīta pamatprasība.

3.2.5. Pieteikumos lūgto pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošana

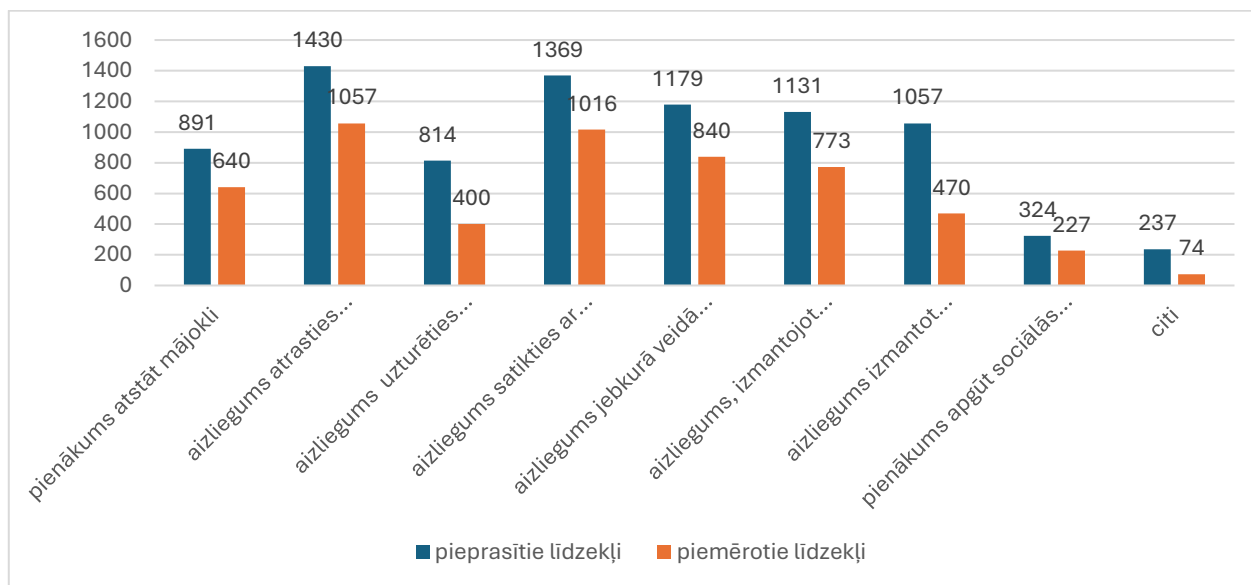
CPL 250.⁵⁸ panta ceturrtā daļa nosaka, ka tiesa vai tiesnesis, izlemjot pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, ņem vērā samērīgumu starp tiesību aizskārumu vai iespējamo aizskārumu un piemērojamo pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekli. Tiesa vai tiesnesis pēc sava ieskata var noteikt arī citu pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekli, kas nav norādīts pieteikumā.

Vērtējot pagaidu aizsardzības līdzekļus, kādus prasītāji lūdz piemērot, atzīstams, ka prasītāji bieži vien pieteikuma veidlapā nekritiski atzīmē lielāko daļu vai pat visus no iespējamajiem pagaidu aizsardzības līdzekļiem, kurus vēlas, lai tiesa piemērotu, lai gan no pieteikuma satura bieži vien neizriet nepārprotama nepieciešamība konkrētajam līdzeklim. Tādējādi tiesas vērtējumam par konkrētā līdzekļa nepieciešamību un samērīgumu pieteikumā norādītajos faktiskajos apstākļos ir būtiska nozīme. Tomēr šis novērtēšanas process var izrādīties tiesām ļoti izaicinošs, ņemot vērā skopo motivāciju un faktisko apstākļu izklāstu, kas norādīti pieteikumā.

Analizējot 2021. un 2022. gadā kopumā pilnībā un daļēji apmierinātos secīgi 571 un 620 pieteikumus, redzams, ka parasti tiesas piemēro tos pagaidu aizsardzības līdzekļus, kurus prasītāji lūdz piemērot. Nereti kādi no lūgtajiem līdzekļiem tiek noraidīti, tomēr, iepazīstoties ar tiesu lēmumiem, jāsecina, ka tajos nav saskatāmi vienoti kritēriji pamatojumam, kad konkrētā līdzekļa piemērošana būtu atzīstama par nepieciešamu pieteikuma iesniedzēja aizsardzībai un tajā pašā laikā nesamērīgi neierobežotu atbildētāju tiesības. Šāds vērtējums ir atstāts katra tiesneša paša ziņā. Dažkārt pat viena tiesu nama ietvaros ir vērojamas atšķirīgas pieejas konkrēto līdzekļu piemērošanā un pamatošanā. Šīs pieejas var būt gan formāla CPL tiesību normu citēšana par attiecīgo līdzekli, gan pamatojuma iekļaušana attiecībā uz katru no piemērojamajiem līdzekļiem pieteikumā minēto faktisko apstākļu gaismā, gan arī visu piemērojamo līdzekļu kopuma atzīšana par pamatotu un nepieciešamu.

No 2021. un 2022. gadā apmierināto pieteikumu apjoma redzams, ka visbiežāk ir apmierināti tie pagaidu aizsardzības līdzekļi, kuri tika prasīti pieteikumā. Sīkāka informācija sniegta pie katra pagaidu aizsardzības līdzekļa veida atsevišķi. (sk. Attēls Nr. 19)

Attēls Nr. 19

1. Pienākums atbildētājam atstāt mājokli, kurā pastāvīgi dzīvo prasītājs, un aizliegums atgriezties un uzturēties tajā. Šis pagaidu aizsardzības līdzeklis 2021. gadā tika pieteikumos atzīmēts 446 reizes, bet piemērots 304 reizes. Savukārt 2022. gadā šis līdzeklis tika prasīts piemērot 446 reizes, bet tas piemērots 318 reizes. Situācijās, kad pieteikums pats par sevi tiesas ieskatā bija apmierināms vai daļēji apmierināms, atteikuma iemesli piemērot šo konkrēto pagaidu aizsardzības līdzekli galvenokārt bija fakts, ka iespējama atbildētāja konkrētajā mājoklī nedzīvo.

2. Aizliegums atbildētājam atrasties mājoklim, kurā pastāvīgi dzīvo prasītājs, tuvāk par tiesas lēmumā par pagaidu aizsardzību pret vardarbību minēto attālumu. Šis pagaidu aizsardzības līdzeklis lielākoties tiek atzīmēts kopā ar iepriekšējo. Situācijās, kad pieteikuma iesniedzējam ar atbildētāju vairs nepastāv kopīga dzīvesvieta, tad tiek atzīmēts atsevišķi. Šis pagaidu aizsardzības līdzeklis 2021. gadā tika pieteikumos atzīmēts 695 reizes, bet tas piemērots 494 reizes. Savukārt 2022. gadā šis līdzeklis tika prasīts piemērot 735 reizes, bet tas piemērots 533 reizes.

Īpaši apskatāms ir jautājums par to, kā tiesas nosaka attālumu, kāds ir jāievēro atbildētājam no pieteikuma iesniedzēja mājokļa. Šis attālums var būt no vairākiem simtiem metru līdz dažiem metriem, un vienotas prakses šajā ziņā tiesām nav. Ir tiesneši, kuri lemj par tāda attāluma noteikšanu, kāds ir norādīts pieteikumā. Citi samazina nosakāmo attālumu pēc savas iniciatīvas vai nosaka to paši, ja pieteikumā tas nav precizēts. Ir situācijas, kurās tiesneši norāda, ka viņiem nav iespējams objektīvi šo

piemērotāko attālumu noteikt. Vienlaikus ir atsevišķi tiesneši, kuri ir spējuši atrast racionālu un saprātīgu pieeju katrā situācijā piemērotākā attāluma noteikšanai.

Viena no tām ir ieskatīšanās publiski pieejamās kartēs, piemēram, Google Maps, lai noskaidrotu, kādā apvidū atrodas pieteikuma iesniedzēja dzīves vieta. Vai dzīves vietas tuvumā nav kādas publiskas iestādes, kurām atbildētājam varētu būt nepieciešamība piekļūt. Lauku apvidos tiesneši uzskata par iespējamu noteikt lielāku netuvošanās attālumu. Piemēram, 200 metru. Tomēr pilsētās ar to ir grūtības. Piemēram, dažu tiesnešu ieskatā, ja šī attāluma ietvaros ir kāda iela vai transporta pietura, tad šiem objektiem nebūtu jāliedz piekļuve. Ja atbildētājs pa to pārvietosies, tad automātiski pārkāps tiesas lēmumu par pagaidu aizsardzību. Tādējādi atsevišķos lēmumos, piemēram, tika pamanīts noteiktais attālums 20 metri, lai neierobežotu piekļuvi konkrētajai pieturai. Vienlaikus rodas jautājums, vai šāda neliela attāluma noteikšana joprojām pilda savu likumdevēja noteikto funkciju – pasargā pieteikuma iesniedzēju no iespējamās vardarbības.

3. Aizliegums atbildētājam uzturēties noteiktās vietās. Šis pagaidu aizsardzības līdzeklis 2021. gadā tika pieteikumos atzīmēts 381 reizi, bet tas piemērots 174 reizes. Savukārt 2022. gadā šis līdzeklis tika atzīmēts pieteikumos 338 reizes, bet tas piemērots 207 reizes.

Vairumā gadījumu tiesas noraida šo līdzekli tā iemesla dēļ, ka prasītājs pieteikumā nav norādījis savu saistību ar noteikto vietu. Ja saistība ir norādīta, tad šī noteiktā vieta, kas bieži ir prasītāja darba vieta, ir publiska vieta, piemēram, veikals. Tādēļ, vērtējot samērīgumu, bieži vien tiek atteikts piemērot šo līdzekli, lai neliegtu atbildētājam iespēju piekļūt šai publiskajai vietai. Papildus tiesneši pamato šī līdzekļa nepiemērošanu ar to, ka prasītāju aizsargās citi līdzekļi, piemēram, aizliegums tuvoties prasītājam un uzturēt fizisku un vizuālu saskari. Tomēr praksē ir arī gadījumi, kuros aizliegums tuvoties ir noteikts, piemēram, prasītāja automašīnai, bērnu mācību iestādēm, radnieku mājokļiem, vasarnīcām, tuvinieku dzīves vietām, kurās mēdz uzturēties prasītāji.

Minētā līdzekļa būtība ir plašāka par to, kā to interpretē tiesneši vai tiesa. Šis līdzeklis ir nosakāms kā aizliegums uzturēties norādītajās vietās (vai vietās, kuras atbilst noteiktām pazīmēm), lai ne tikai novērstu iespēju atbildētājam ierasties vietā, kurā tajā laikā atrodas prasītājs, bet gan lai nodrošinātu prasītājam iespēju brīvi piekļūt konkrētajai vietai, nebaidoties tajā sastapt (kaut vai nejauši) atbildētāju. Piemēram, ja prasītāja darba vieta ir veikals, kas atrodas apdzīvotā vietā, kur ir pieejamas citas alternatīvas un līdzvērtīgas iepirkšanās vietas, tad nebūtu nesamērīgi aizliegt atbildētājam uzturēties konkrētajā veikalā, lai izslēgtu pat nejaušu pieteikuma iesniedzēja un atbildētāja fizisku vai vizuālu saskari, novēršot iespējamo stresu, ko šāda tikšanās potenciāli varētu sagādāt. Savukārt situācijā, kad ir zināms, ka prasītājs regulāri uzturas mājai tuvumā esošajā parkā, sporta zālē vai rotaļu laukumā, tiesas

kompetencē būtu sniegt novērtējumu par samērīgumu aizliegt atbildētājam konkrētajā vietā uzturēties, lai nodrošinātu iespēju prasītājam to brīvi apmeklēt bez bailēm nejauši tur satikt atbildētāju. Vēl jo vairāk ņemot vērā, ka vienlaikus var būt noteikts aizliegums jebkādā veidā, tajā skaitā ar trešo personu starpniecību, sazināties ar pieteikuma iesniedzēju, lai noskaidrotu, piemēram, prasītājas darba grafiku, ar mērķi izvairīties no konkrētās publiskās vietas apmeklējuma šajā laikā.

4. Aizliegums atbildētājam satikties ar prasītāju un uzturēt ar to fizisku vai vizuālu saskari. Šis pagaidu aizsardzības līdzeklis 2021. gadā tika pieteikumos atzīmēts 673 reizi, bet tas piemērots 492 reizes. Savukārt 2022. gadā šis līdzeklis tika atzīmēts pieteikumos 696 reizes, bet tas piemērots 506 reizes. Konkrētā līdzekļa īpatnība ir tāda, ka tiesas bieži vien to papildina ar noteiktu attālumu, līdzīgi kā aizliegumam tuvoties mājoklim, lai gan likums šādu iespēju neparedz. Noteiktais attālums variē no dažiem desmitiem, līdz pat 100 vai 200 metriem. Tiesas lēmuma pārkāpuma gadījumā var rasties šaubas par to, vai konkrētajā brīdī šis attālums ir ticis ievērots vai nē (atbildētāja, prasītāja iespējas ar acumēru atbilstoši noteikt attālumu līdz aizsargājamajai personai var būt ierobežotas), piemēram, vizuālas saskares brīdī. Šaubu gadījumā tās var tikt tulkotas par labu atbildētājam.

Uzmanība būtu vairāk koncentrējama uz to, vai konkrētā vizuālā saskare ir notikusi nejauši (atbildētājam to nekavējoties pārtraucot) vai arī ļaunprātīgi. Tādējādi arī lēmumos būtu ieteicams atrunāt, ka nejaušas vizuālas un/ vai fiziskas saskares situācijā atbildētājam ir pienākums to nekavējoties pārtraukt un pretējā gadījumā neatkarīgi no faktiskā attāluma starp prasītāju un atbildētāju tas var tikt vērtēts kā tiesas lēmuma pārkāpums.

5. Aizliegums atbildētājam jebkurā veidā sazināties ar prasītāju. Šis pagaidu aizsardzības līdzeklis 2021. gadā tika pieteikumos atzīmēts 566 reizi, bet tas piemērots 375 reizes. Savukārt 2022. gadā šis līdzeklis tika atzīmēts pieteikumos 611 reizes, bet tas piemērots 429 reizes.

Minētais pagaidu aizsardzības līdzeklis liedz jebkādu saziņu starp pieteikuma iesniedzēju un iespējamo atbildētāju. Tomēr atzīstams, ka pēc novērojumiem tas ir arī viens no biežāk pārkāptajiem pagaidu aizsardzības līdzekļiem līdzās aizliegumam atbildētājam satikties ar prasītāju un uzturēt ar to fizisku vai vizuālu saskari. Kā izriet no pagaidu aizsardzības lietām, tad tajās nereti ir netieši konstatējams, ka šis pagaidu aizsardzības līdzeklis ir ticis pārkāpts. Visbiežāk to iespējams redzēt, kad ir iesniegts lūgums atcelt šo līdzekli. Piemēram, pieteikuma iesniedzēja norāda, ka atbildētājs ir labojies, solās turpmāk nebūt vardarbīgs, rūpēties par bērniem, ir atjaunota kopdzīve vai pat noslēgta laulība. Vai arī pieteicēja norāda, ka ir pasliktinājusies veselība, un atbildētājs ir apsolījis palīdzēt. Tādējādi redzams, ka pagaidu aizsardzības pret vardarbību lēmuma darbības laikā starp pusēm ir notikusi abpusēji labprātīga saziņa un tikšanās.

6. Aizliegums atbildētājam, izmantojot citu personu starpniecību, organizēt satikšanos vai jebkāda veida sazināšanos ar prasītāju. Šis pagaidu aizsardzības līdzeklis 2021. gadā tika pieteikumos atzīmēts 536 reizi, bet tas piemērots 337 reizes. Savukārt 2022. gadā šis līdzeklis tika atzīmēts pieteikumos 595 reizes, bet tas piemērots 413 reizes.

Šis aizliegums lielākoties tiek noteikts kopā ar aizliegumu atbildētājam jebkurā veidā sazināties ar prasītāju, nevērtējot tā nepieciešamību un samērīgumu pēc būtības. Ja pieteikumā ir apstākļi, kuri liecina par atbildētāja reālām darbībām vai draudiem izmantot citas personas, lai veiktu nevēlamu saziņu vai tikšanās organizēšanu ar prasītāju, vai kā citādi viņu ietekmēt, tad šāda aizlieguma noteikšana nenoliedzami vērtējama kā pamatota. Tomēr šādi gadījumi nav bieži, un visbiežāk pieteikumos nav norādīti šādi apstākļi. Atzīmējams, ka pusēm pēc aizlieguma noteikšanas nereti var rasties nepieciešamība risināt jautājumus par saskarsmi, laulības šķiršanu, mantisko jautājumu risināšanu, piemēram, situācijā, ja puses vēlas šķirt laulību pie notāra. Šāda aizlieguma noteikšanas gadījumā vienīgā iespēja tiesiski risināt aktuālos jautājumus var būt ar iestāžu (bāriņtiesas, tiesas) starpniecību, noslogojot šīs iestādes arī tajās situācijās, kad tas, iespējams, nebūtu nepieciešams. Piemērojot šo līdzekli, tiek izslēgta iespēja aktuālos jautājumus risināt, piemēram, ar advokātu vai kādu citu godprātīgu pušu uzticības personu starpniecību. Nereti no lietām redzamas situācijas, kurās prasītājs pats ir bijis spiests pārkāpt tiesas lēmumu, lai atrisinātu kādu būtisku jautājumu, kas principā nebūtu pieļaujams, jo faktiski provocē atbildētāju pārkāpt noteiktos aizliegumus.

Atgādināms, ka prasītājam, konstatējot atbildētāja nevēlamas saziņas mēģinājumus ar citu personu starpniecību no atbildētāja puses, pastāv iespēja iesniegt jaunu pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, lūdzot papildus piemērot arī šo aizliegumu (lūgums grozīt lēmumu par pagaidu aizsardzību).

7. Aizliegums atbildētājam izmantot prasītāja personas datus. Šis pagaidu aizsardzības līdzeklis 2021. gadā tika pieteikumos atzīmēts 512 reizes, bet tas piemērots 218 reizes. Savukārt 2022. gadā šis līdzeklis tika atzīmēts pieteikumos 545 reizes, bet tas piemērots 241 reizi.

Šis pagaidu aizsardzības līdzekļa piemērošanā prakse tiesās ir dažāda. Pieteikumā prasītāji bieži vien kopā ar citiem pagaidu aizsardzības līdzekļiem atzīmē arī šo līdzekli.

Pieteikumos kā pamatojums šāda līdzekļa nepieciešamībai, ir bijušas norādes, ka atbildētāji izmanto personas datus, lai ar interneta palīdzību paņemtu kredītus uz prasītāja vārda. Ir bijuši gadījumi, kad atbildētājs publicējis vai draudējis publicēt internetā, sociālajos tīklos, prasītāja intīma rakstura fotogrāfijas, video, vai neslavu ceļošu informāciju. Šādos gadījumos minētā pagaidu aizsardzības līdzekļa noteikšana ir pilnībā attaisnojama un nepieciešama.

Tomēr ne vienmēr pieteikumos ir atrodamas norādes par apstākļiem, kuri liecinātu par risku, ka atbildētājs varētu izmantot prasītāja personas datus. Turklāt ne uz situācijām, kurās šādu datu izmantošana pati par sevi būtu likumīga (piemēram, prasības iesniegšana tiesā), ne situācijām, kuras liecinātu par nelikumīgu datu izmantošanas risku (piemēram, fotogrāfiju vai video publicēšana, apkaunojošas vai apmelojošas informācijas izplatīšana, sveša maksāšanas līdzekļa izmantošana utt.). Šādos gadījumos konstatēta labā tiesu prakse, noraidot lūgumu noteikt šo aizsardzības līdzekli, pamatojoties uz to, ka no pieteikuma neizriet apstākļi, kuri norādītu uz risku, ka atbildētājs varētu izmantot prasītāja personas datus. Turklāt Eiropas Datu aizsardzības regula jau nosaka aizliegumu izmantot svešus personas datus nelikumīgiem mērķiem.

Vienlaikus būtu izskaužama sliktā prakse, kad tiesa, neesot pieteikumā norādītiem attiecīgiem apstākļiem, nekritiski nosaka personas datu izmantošanas aizliegumu. Vienlaikus bieži vien tiesu nolēmumos netika konstatētas atrunas par to, vai datu izmantošana likumīgiem mērķiem pie šī pagaidu aizsardzības līdzekļa ir vai nav aizliegta. Nav saskatāmi objektīvi iemesli, kāpēc būtu nosakāms aizliegums izmantot personas datus likumīgiem mērķiem. Piemēram, pieteikuma iesniegšanai tiesai, uzturlīdzekļu pārskaitīšanai, vēršoties, piemēram, bāriņtiesā, vai informācijas noskaidrošanai par bērna veselības stāvokli pie ģimenes ārsta vai sekmēm skolā, ja pagaidu aizsardzība piemērota bērnam. Tādējādi konstatējams, ka tiesās ir nevienāda prakse saistībā ar drošības līdzekļa - aizliegums atbildētājam izmantot prasītāja personas datus – piemērošanu. Ir divējādi tiesu nolēmumi. Vienā daļā tiesas šo līdzekli noraida, ja no pieteikumā norādītajiem apstākļiem neizriet datu izmantošanas risks, bet otrā daļā lēmumu šis līdzeklis tiek piemērots automātiski, ja vien tika prasīts pieteikumā.

8. Pienākums atbildētājam apgūt sociālās rehabilitācijas kursu vardarbīgas uzvedības mazināšanai, kura apjomu, saņemšanas, apmaksas, izpildes, pārtraukšanas un izbeigšanas kārtību nosaka Ministru kabinets. Šis pagaidu aizsardzības līdzeklis 2021. gadā tika pieteikumos atzīmēts 85 reizes, bet tas piemērots 49 reizes. Savukārt 2022. gadā šis līdzeklis tika atzīmēts pieteikumos 239 reizes, bet tas piemērots 110 reizes.

2021.gada 1.jūlijā stājās spēkā grozījumi CPL 250.⁴⁷ pantā, paredzot jaunu pagaidu aizsardzības līdzekli pret vardarbību – pienākums atbildētājam apgūt sociālās rehabilitācijas kursu vardarbīgas uzvedības mazināšanai. Pētījuma ietvaros tika konstatēts, ka minētais aizsardzības līdzeklis ir vismazāk pieprasītais, proti, iespējamie prasītāji savos pieteikumos to ir lūguši piemērot vienīgi 4% (324). Mazāks skaits 3% (237) ir vienīgi pieteicēju lūgto aizsardzības līdzekļu, kurus likumdevējs nav definējis CPL 250.⁴⁷ pantā. Piemēram, noteikt aizliegumu tikties ar trešajām personām, radniekiem, bērniem, netuvoties automašīnai. Savukārt no apkopotajiem datiem redzams, ka 70% gadījumu tiesa ir apmierinājusi

pieteikumu daļā par pienākumu atbildētājam apgūt sociālās rehabilitācijas kursu vardarbīgas uzvedības mazināšanai.

Objektīvi nav iespējams noskaidrot un spriest par iespējamā pieteicēja vēlmēm un nodomiem, kā arī nepieciešamību katrā konkrētajā gadījumā, piemērot vardarbības mazināšanas kursus, kā pagaidu aizsardzības līdzekli. Tomēr no apskatītajām lietām, ka vairumā gadījumu tiesā tika iesniegtas pieteikumu veidlapas, kuras neatbilda Ministru kabineta noteikumu Nr.161²¹ 3.pielikuma prasībām. Proti, tajās nebija informācijas un attiecīgi pieteicējam iespējas atzīmēt/pieteikt/lūgt šādu aizsardzības līdzekli.

Ņemot vērā to, ka prasībām atbilstošās veidlapās pieteicēji vairumā gadījumu lūdza atbildētājam noteikt pienākumu apgūt sociālās rehabilitācijas kursu vardarbīgas uzvedības mazināšanai, var izdarīt secinājumu par pieteicēju nepietiekamu informētību par šādu pagaidu aizsardzības līdzekli, ko sekmē novecojušu pieteikumu veidlapu pieejamība un aprīte. Tāpat tika novērots, ka minētā problēma ir aktuāla arī gadījumos, kad pieteikumi tiesā tika iesniegti ar iestāžu (policijas, bāriņtiesas) vai pārstāvju starpniecību. **Līdz ar to iestādēm un tiesām, kurās potenciāli varētu vērsties pēc palīdzības personas, kurām nepieciešama pagaidu aizsardzība pret vardarbību, pārbaudīt aktuālo pieteikuma veidlapu pieejamību.**

CPL neparedz tiesas pienākumu, izskatot pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, pieņemt iesniedzējam labvēlīgu lēmumu. No apskatītajām lietām redzams, ka tiesas ne vienmēr lēma par pagaidu aizsardzības līdzekļa noteikšanu. Tomēr arī tajos gadījumos, kad tiesa lēma par pagaidu aizsardzības pasākumu piemērošanu, pienākums atbildētājam apgūt sociālās rehabilitācijas kursu tika noteikts 4% (227). Proti, tas ir arī tiesas otrs visretāk piemērotais pagaidu aizsardzības līdzeklis šajā laika periodā. CPL 250.^{54A} panta pirmā daļa, kā arī 250.⁵⁸ panta ceturtā un 7¹ daļa paredz tiesai iespēju, izvērtējot pieteikuma saturu, lai mazinātu vai novērstu turpmākās vardarbības risku, pēc savas iniciatīvas noteikt iespējamajam atbildētājam pienākumu apgūt sociālās rehabilitācijas kursu vardarbīgas uzvedības mazināšanai. Tomēr no tā, ka 4% proporcija saglabājās gan iesniegtajos pieteikumos, gan pieņemtajos lēmumos, **vienlīdz iespējams, ka tiesas ieskatā minētais pagaidu aizsardzības līdzeklis nav efektīvs, noderīgs, lietderīgs, vai arī iesniegtie pieteikumi tiek skatīti vienīgi pieteiktā prasījuma ietvaros (pēc būtības formāli), vai arī CPL nosacījumi tiek interpretēti tādējādi, ka minētais aizsardzības līdzeklis nav piemērojams pēc tiesas iniciatīvas.**

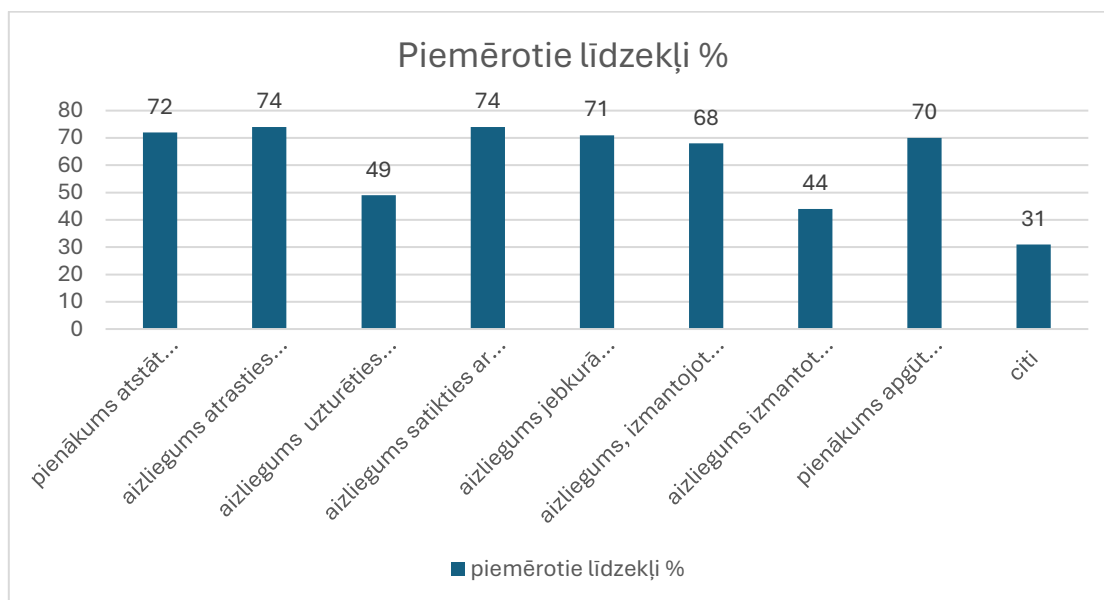
Jāņem vērā, ka atsevišķas tiesas minēto aizsardzības pasākumu piemēroja ikvienā gadījumā, kad personas pieteikumā bija informācija par iespējamo vardarbību pret bērnu (nepilngadīgo), t.sk., emocionālo, bērna klātbūtnē vai viņa redzamības vai dzirdamības zonā. Ja pieteicējs vardarbības

²¹ Ministru kabineta 2014.gada 25.marta noteikumi Nr.161 "Kārtība, kādā novērš vardarbības draudus un nodrošina pagaidu aizsardzību pret vardarbību"

mazināšanas kursus atbildētājam nebija lūdzis, tiesa pēc savas iniciatīvas šo aizsardzības pasākumu noteica vienīgi atsevišķos gadījumos. Tāpat tiesas nolēmumos norādījušas, ka minētā aizsardzības līdzekļa piemērošanu neuzskata par nepieciešamu vai samērīgu konkrētajos gadījumos. **Minētie apstākļi norāda uz vienveidīgas tiesu prakses neesamību un, iespējams, vienotas izpratnes trūkumu, tiesām lemjot par pagaidu aizsardzības līdzekļa, pienākuma apgūt sociālās rehabilitācijas programmas kursus vardarbīgas uzvedības mazināšanai, piemērošanu.** Minētā trūkuma mazināšanu iespējams varētu sekmēt vadlīniju izstrāde.

Tiesībsargs ir informēts par Tieslietu ministrijas iniciatīvu diskutēt ar tiesnešiem par nepieciešamību plašāk piemērot šo pagaidu aizsardzības līdzekli. Tomēr būtu vēlama un atbalstāma šīs tēmas atkārtota aktualizēšana un turpmākās vienveidīgākas tiesu prakses pārrunāšana tiesās tiesnešu vidū.

Attēls Nr. 20

Pētījumā tika apkopoti dati par pieteikumos prasīto pagaidu aizsardzības līdzekļu apmierināšanas biežumu. No apkopotajiem datiem redzams, ka tiesa pārsvarā (61%) apmierina pieteicēju lūgumus par konkrētu pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošanu, tā pienākumu atbildētājam atstāt mājokli tiesa noteica 72% gadījumu, kad tas tika lūgts, aizliegumu atrasties mājokļa tuvumā, kā arī uzturēt saskari - 74%, aizliegumu, aizliegums izmantot datus tika noteikts - 44%, bet citi lūgumi tika apmierināti - 31%. (sk. Attēls Nr.20) Tomēr, apmierinot pieteicēja lūgumu par viena vai vairāku pagaidu aizsardzības līdzekļa piemērošanu atbildētājam, tiesas visbiežāk atsaucās vienīgi uz tāda līdzekļa esamību CPL, t.i., nevērtējot katra no lūgto aizsardzības līdzekļu nepieciešamību un samērīgumu pieteikumā norādītajos apstākļos.

Secinājums

Tiesas visbiežāk apmierina pieteicēja lūgumus par konkrētā pagaidu aizsardzības līdzekļa pret vardarbību piemērošanu. Tomēr konstatējami trūkumi tiesas nolēmumu argumentācijā un motivācijā šajā daļā, kas var tikt interpretēts kā pienācīgas rūpības trūkums, lemjot par pieteicēja lūgtā aizsardzības līdzekļa nepieciešamību un samērīgumu.

3.3. Tiesas lēmums

CPL 250.⁵⁹ pants reglamentē tiesas lēmuma par pagaidu aizsardzības formu un saturu. Tas paredz atbildētāja informēšanu par izpildes kārtību un nosacījumiem, kā arī atbildību, ja lēmums netiks labprātīgi pildīts. Vienlaikus atbilstoši CPL 250.⁵⁸ septītās daļas nosacījumiem tiesai ir pienākums, apmierinot pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību pirms prasības celšanas un piemērojot aizsardzības līdzekļus, noteikt prasītājam termiņu pamatprasības iesniegšanai. Minētais termiņš nevar būt ilgāks par vienu gadu, bet, nosakot CPL 250.⁴⁷ panta pirmās daļas 1. un 2.punktā minētos aizsardzības līdzekļus - ne ilgāku par 30 dienām.

3.3.1. Pierādījumu vērtēšana un lēmumu motivācija

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs tiesas process ietver tiesības uz motivētu tiesas nolēmumu. Motivēta nolēmuma mērķis ir nodrošināt, lai gan lietas dalībnieki, gan sabiedrība varētu saprast, kā tiesa nonākusi pie tieši tāda un ne citāda lietas iznākuma, tādējādi izslēdzot tiesas patvaļas iespējamību. ²² CPL 250.⁵⁸ panta pirmajā daļā noteiktais pienākums, izlemt pieteikumu par pagaidu aizsardzības pret vardarbību piemērošanu vienas dienas laikā (nākamajā dienā), tiesas lēmuma motivāciju pēc būtības padara par atkarīgu no pieteikuma satura un iesniegto pierādījuma daudzuma un ticamības.

Nepilnīgs pieteicēja iesniegto pierādījumu klāsts, kā tas nostiprināts CPL, tiesām nav šķērslis izskatīt pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību un to piemērot, ko arī apstiprina veiktais pētījums. Tiesas paļaujas uz pieteikumos sniegto informāciju, ja tai ir pievienots apliecinājums. Tikai atsevišķos gadījumos, proti, 8 reizes, tiesa, vēlāk, vērtējot jautājumu par pagaidu aizsardzības atcelšanu, ir konstatējusi iespējamās pretrunas starp pieteikumā minēto un vēlāk noskaidrotajiem apstākļiem vai, ka pieteikumā noklusēta informācija, kurai bija būtiska nozīme tā izlemšanā (iepriekš pieņemts lēmums par pagaidu aizsardzību par labu tieši atbildētājam no prasītāja). Tikai vienā gadījumā tiesa taisīja blakus lēmumu pēc tam, kad atbildētājs pēc gada vērsās tiesā ar lūgumu atcelt noteikto pagaidu aizsardzību. Šis

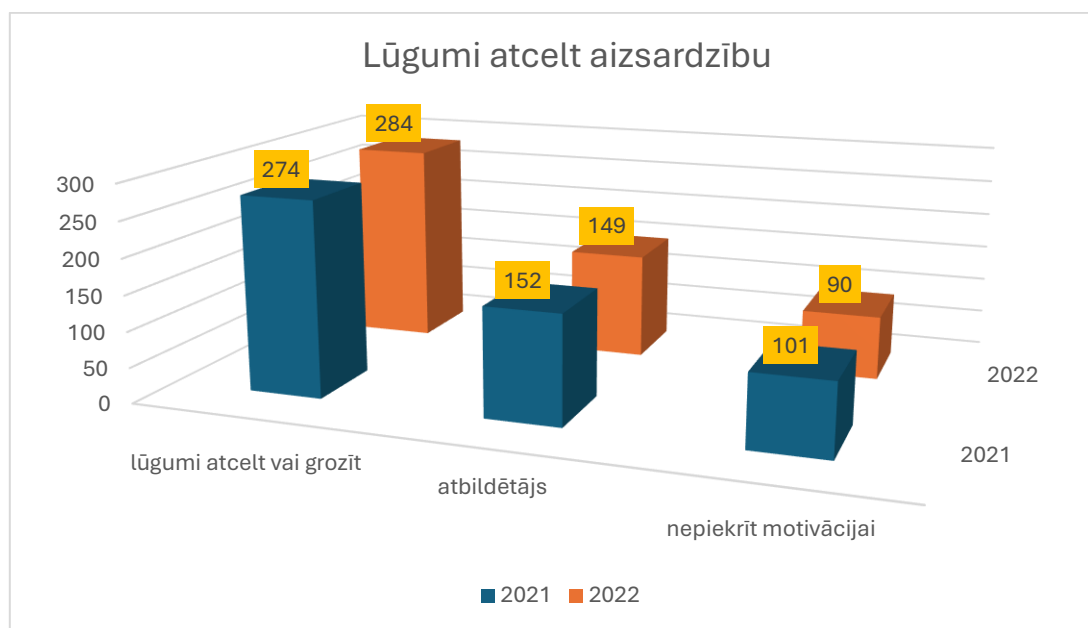
²² Satversmes tiesa 2018. gada 15. martā spriedums lietā Nr. 2017-16-01 16.p.

lietas iznākums no lietas materiāliem neizrietēja. Pārējos gadījumos konstatējot šādas pretrunas vai informācijas neatbilstību realitātei, lēmumā tam nav piešķirta nozīme, un šī jautājuma novērtēšanai tiesa nav veltījusi savu uzmanību. Vienā gadījumā persona brīdināta par kriminālatbildības iestāšanās iespēju. Piemēram, kādā no lietām (2021. gads, Nr.3-12/01798-21/29) pieteicējs bez pieteikumiem pievienotiem pierādījumiem norāda uz emocionālu vardarbību, tiesa aizsardzību piemēro, bet pēc atbildētāja sūdzības, kurā tiek norādīts uz pieteikuma satura melīgumu, pagaidu aizsardzību atceļ, nevērtējot pieteicējas rīcību.

Tādējādi **var secināt, ka tiesas uzticas pieteikumos norādītajai informācijai, neskatoties uz to, ka tā var būt skopa un nepilnīga.** Ņemot vērā vienas dienas laikā izskatīto pieteikumu skaitu, kas 2021. gadā bija 586, bet 2022.gadā - 618 pieteikumi, redzams, ka tiesas uzticas pieteikumos norādītajiem apstākļiem. Minētais nenoliedzami nodrošina tiesām iespēju nekavējoties reaģēt un prasītāja pieteikumā norādītajiem iespējamajiem vardarbības riskiem, pieņemot atbilstošu lēmumu.

Vienlaikus, ņemot vērā pārsūdzēšanas mehānisma neesamību lēmumam, ar ko piemēro pagaidu aizsardzību, jāsecina, ka nepastāv šī lēmuma tiesiskuma un pamatotības pārbaudes mehānisms, kas var novest pie nepamatota un/vai ilgstoša atbildētāja tiesību ierobežojuma. Minēto nenovērš atbildētāja tiesības iesniegt lūgumu atcelt vai grozīt lēmumu, jo šāds lūgums tiek skatīts, izejot no lēmumā jau nodibinātiem apstākļiem, kuru faktiskā esamība ir pieņemta kā pastāvoša bieži vien tikai no prasītāja vārdiem. Turklāt minēto tiesību īstenošanu acīmredzami neveica arī iepriekš konstatētie trūkumi tiesas nolēmumu motivācijā, piemērojot noteiktus pagaidu aizsardzības līdzekļus. (sk. sadaļa 3.2.5.)

No iegūtajiem datiem redzams, ka lūgumi atcelt vai grozīt tiesas lēmumu par pagaidu aizsardzību tika iesniegti 2021. gadā 274 reizes, bet 2022. gadā – 284 reizes. No tiem 2021. gadā 152 lietās un 2022. gadā 149 lietās iesniedzēji bija atbildētāji. Izpētot lūgumu atcelt vai grozīt tiesas lēmumu, tika secināts, ka 2021. gadā 101 lietā lūguma iesniegšanas iemesls bija tiesas nolēmums pēc būtības, proti, tika apstrīdēta lēmumā konstatēto apstākļu esamība. 2022. gadā šādu lūgumu bija 90. Vidēji gandrīz divas trešdaļas lūgumu atcelt lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību no atbildētāja puses tiek motivētas ar to, ka atbildētājs nepiekrīt pieteikumam pēc būtības, proti, apstrīd apstākļus, kuri bija par pamatu šo pagaidu aizsardzību piemērot. (sk. Attēls Nr. 21)

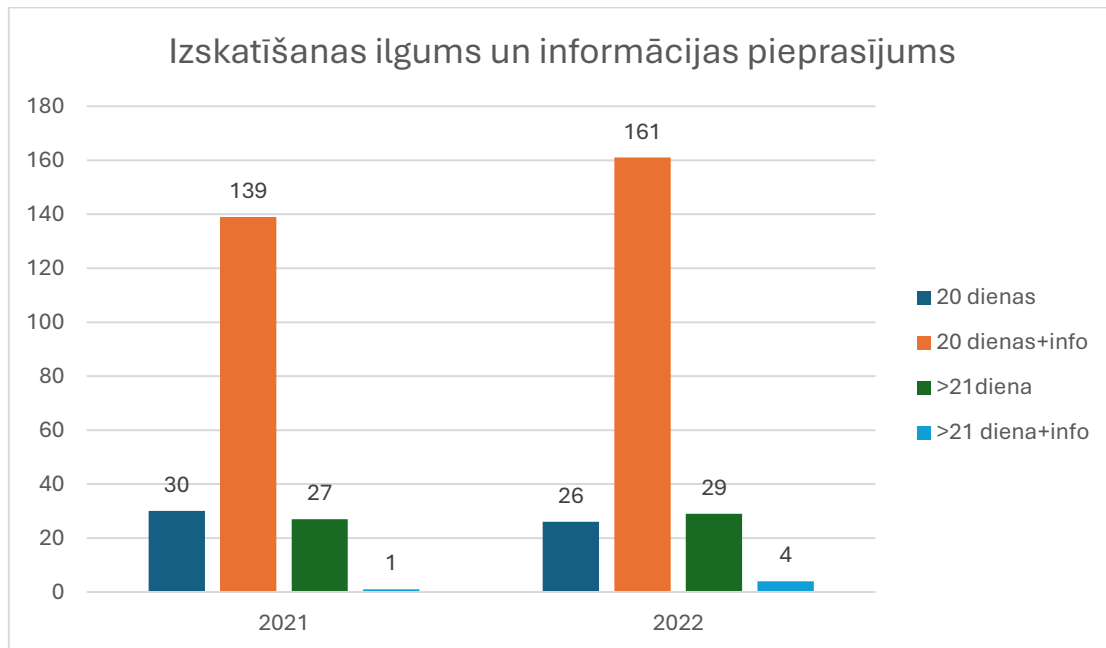
Kā jau tika minēts iepriekš, Satversmes 92.panta pirmais teikums aizsargā personas tiesības uz motivētu tiesas nolēmumu. Tomēr taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs tiesas process aptver arī tādu elementu kā tiesības tikt uzklautam.²³ Tomēr CPL neparedz tiesas pienākumu uzklaut atbildētāja viedokli vai redzējumu pirms lēmuma pieņemšanas par pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļa piemērošanu. Vienlaikus atbilstoši CPL 250.⁵⁸ panta otrās daļas nosacījumiem tiesa pēc savas iniciatīvas vai lietas dalībnieku lūguma var pieprasīt pierādījumus vai pieaicināt institūciju atzinuma sniegšanai. Saskaņā ar minētā panta 13. daļu arī tiesai rīkojot sēdi, atbildētāja neuzklautāšana nav šķērslis pieteikuma izskatīšanai. Tādējādi atbildētājs var tikt neiesaistīts sākotnējā lēmuma par pagaidu aizsardzību pret vardarbību pieņemšanas procesā, kas uzskatāms par samērīgu Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas 6.pantā un Satversmes 92.pantā garantēto tiesības uz taisnīgu tiesu ierobežojums, ja iesniegtie pierādījumi nepārprotami norāda uz vardarbības esamību un lēmuma pieņemšana ir iespējama nekavējoties.

No apzināto lietu materiāliem redzams, ka 2021. gadā 197 lietās lēmuma pieņemšanai un papildus informācijas iegūšanai tiesai bija nepieciešams vairāk par vienu dienu, bet 2022.gadā – jau 220 lietās. Tas savukārt ir 25% un 26% no kopējo pieteikumu skaita attiecīgajā gadā, un ir ar pieaugošu tendenci. (sk. Attēls Nr.22) Līdz ar to būtu diskutējama situācija, kad tiesas ieskatā iesniegtie pierādījumi nav pietiekami un ir nepieciešams iegūt papildus informāciju, proti, vai nebūtu nepieciešams šāda veida

²³ Satversmes tiesas 2018. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-23-01 12. p.

gadījumos paredzēt iespēju noskaidrot arī atbildētāja argumentus vai pierādījumus, kuri iespējams varētu atspēkot pieteicēja sniegto informāciju.

Attēls Nr. 22

Augstākās tiesas Civillietu departaments rīcības sēdes lēmumā lietā Nr. SKC-[F]/2024 norādīts, ka “pieteicēja rakstveidā apliecināti paskaidrojumi, neesot citiem pierādījumiem, var būt pietiekams pierādījums pagaidu aizsardzības piemērošanai, bet šādi paskaidrojumi nevar būt iemesls atteikumam vērtēt citus pierādījumus, jo īpaši stadijā, kad tiek lemts par piemēroto pagaidu aizsardzības līdzekļu atcelšanu. Tiesnesim vai tiesai pieteikumā un tiesas sēdē sniegtajos paskaidrojumos ietvertās ziņas un citi lietā iesniegtie pierādījumi ir jāvērtē atbilstoši CPL prasībām par pierādījumu vērtēšanu.” Tādējādi pierādījumu novērtēšana ir vienlīdz nozīmīga arī situācijās, kad atbildētājs ir lūdzis pārskatīt sākotnējo lēmumu par pagaidu aizsardzības noteikšanu un pievienojis viņa rīcībā esošo informāciju vai pierādījumus.

3.3.2. Pieteikuma izskatīšanas rezultāts

Saņemot pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, tas var tikt daļā vai pilnībā apmierināts vai arī noraidīts. Papildus iepriekš pētījumā veiktajai analīzei par vismaz daļā apmierinātajiem pieteikumiem, tika pievērsta uzmanība to lēmumu motivācijai, ar kuriem pieteikumi par pagaidu aizsardzību pret vardarbību noraidīti.

1. Ja pieteicējs pats vēršas tiesā

Netiek apšaubīts, ka tiesneši veic visu materiālu pārbaudi un lēmumu pieņem pēc savas pārlicības. Tomēr, iepazīstoties ar lietu materiāliem tika konstatēti atsevišķi lēmumi noraidīt pieteikumus par pagaidu aizsardzības pret vardarbību, jo **tiesnesis nevar konstatēt kādu pamatprasību pieteicējs varētu celt**. Lai gan atbilstoši CPL 250.⁴⁶ panta otrās daļas nosacījumiem šāda informācija nav norādāma pieteikumā par pagaidu aizsardzību pret vardarbību. Savukārt CPL 250.⁴³ pantā sniegts visai plašs iespējamo pamatprasību loks, proti, pagaidu aizsardzība pret vardarbību pieļaujama prasībās par laulības neesamību vai šķiršanu, prasījumos personisku aizskārumu dēļ, prasībās par uzturēšanas līdzekļu piedziņu, prasībās par pušu kopīgā mājokļa dalīšanu, kurā tās dzīvo vienā mājsaimniecībā, vai tā mājokļa lietošanas kārtības noteikšanu, kurā puses dzīvo vienā mājsaimniecībā, un lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām.

Tiesas tiek aicinātas informācijas neesamību pieteikumos par to, kādu prasību pieteicējs vēlāk plāno celt pret atbildētāju, neuzskatīt par tādu trūkumu, kas būtu par pamatu pieteikuma noraidīšanai.

Tāpat tika konstatēti vairāki gadījumi, kad tiesa atsaka aizsardzību, pēc būtības formāli izvērtējot pieteikumā norādītos apstākļus, un lēmumu faktiski pamatojot vienīgi ar apgabaltiesas atziņu²⁴, ka “sadzīvisku strīdu esamība nepierāda ne fizisku, ne psiholoģisku vai ekonomisku vardarbību, un pagaidu aizsardzība neesot līdzeklis ar kuru panākt citas personas izolēšanu savstarpējas nepatikas dēļ un patstāvīgu savstarpēju konfliktu risināšanai”. Šāda nolēmumu motivācija rada pārdomas par to vai atsevišķi tiesneši ir atjaunojuši zināšanas par aktuālo normatīvo regulējumu no vardarbības cietušo aizsardzības jomā.

Tiesneši tiek aicināti regulāri atjaunot zināšanas par vardarbības ģimenē jēdziena tvērumu un izpratni.

²⁴ Vidzemes apgabaltiesas 2017. gada 5. janvāra lēmums lietā Nr. CA-0178-17

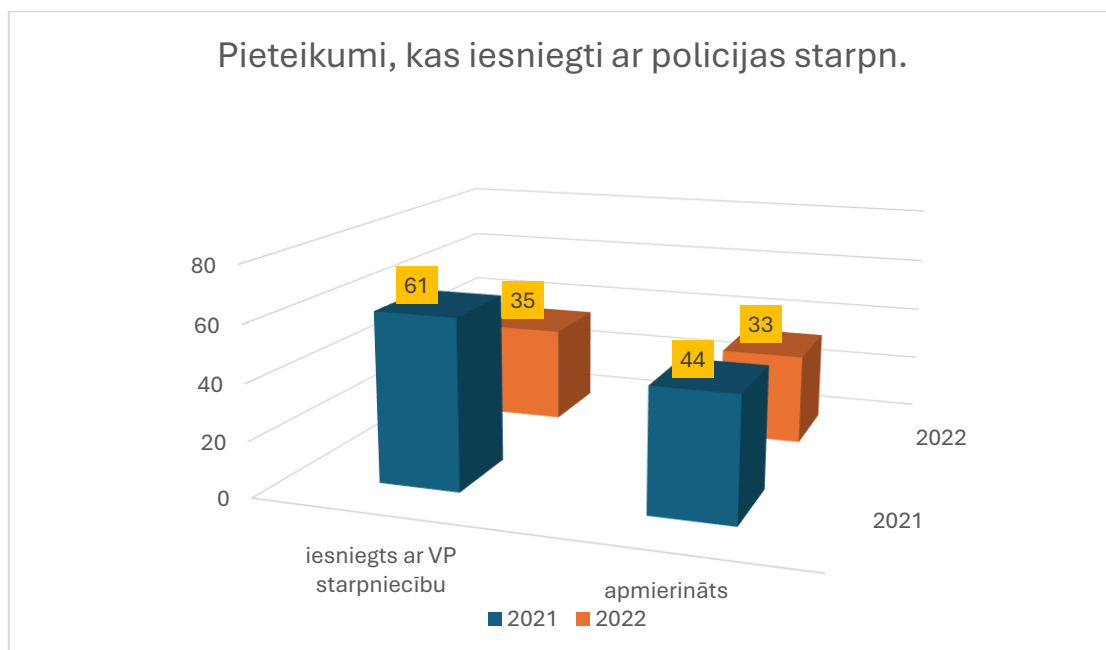
2. Ja pieteicējs vēršas tiesā ar policijas starpniecību (iepriekš pieņemts policijas lēmums par nošķiršanu)

CPL 250.⁵⁶ pants noteic, ka pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību var iesniegt pati persona, kā arī pieteikums var tikt iesniegts ar policijas starpniecību. Pieteikumus iesniedzot ar policijas starpniecību, policija tiesai nosūtīja ne tikai ziņojumu par notikumu kopā ar lēmumu par nošķiršanu, bet atsevišķos gadījumos arī citus tās rīcībā esošos materiālus par iepriekš reģistrētiem izsaukumiem, kuros bija iesaistīta kāda no pusēm vai abas.

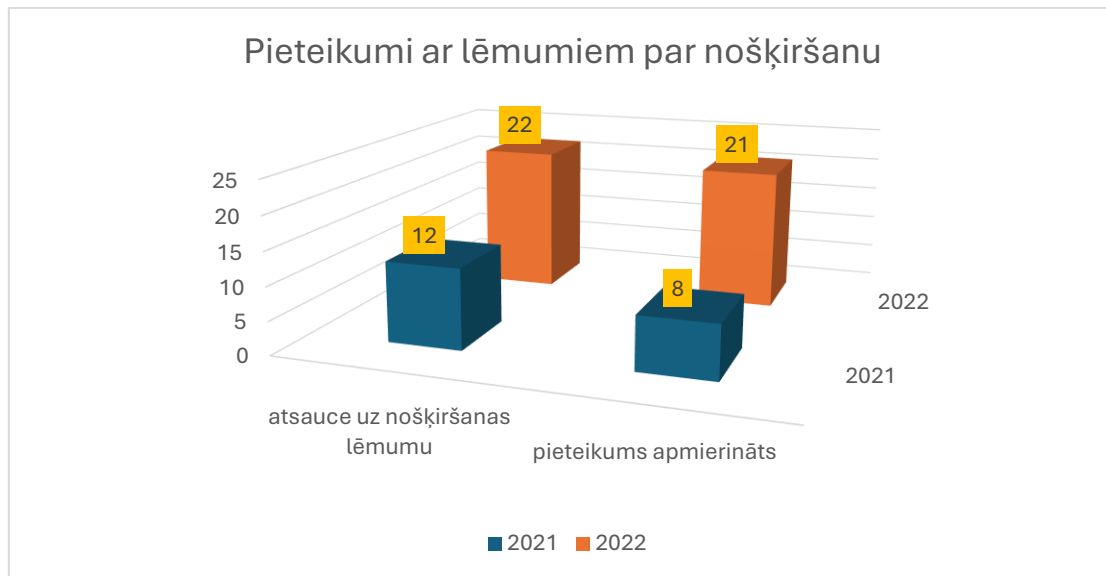
Lēmums par nošķiršanu pieteikumiem tika pievienots arī tad, ja persona pati vēršas tiesā. Šie pievienotie lēmumi par nošķiršanu varēja būt pieņemti iepriekšējā dienā, dažas dienas vai mēnešus pirms pieteikuma iesniegšanas, vai pat pirms gada vai ilgāka laika.

No visām izlasītajām lietām 130 pieteikumiem (0,08%) bija pievienots lēmums par nošķiršanu, t.sk. ar policijas starpniecību iesniegts (96 pieteikumi) vai tāda esamība tika pieminēta/pievienoti materiāli pieteikumā (34 pieteikumi). Tālāk redzams pieteikumu skaits, kuri iesniegti ar policijas starpniecību. 2021. gadā ar policijas starpniecību tika iesniegts 61 pieteikums, no kuriem 44 tika apmierināti. 2022. gadā tika iesniegti 35 pieteikumi, no kuriem 33 tika apmierināti. (sk. Attēls Nr.23)

Attēls Nr. 23

Savukārt no tiem pieteikumiem, kuros parādījās informācija par lēmumiem par nošķiršanu, 2021. gadā tika iesniegti 12 pieteikumi, no kuriem 8 apmierināti. Bet 2022. gadā tika iesniegti 22 šādi pieteikumi, no kuriem 21 apmierināts. (sk. Attēls Nr. 24)

Prasītāji patstāvīgi vērsās tiesā gan nošķiršanas perioda darbības laikā, gan arī vēlāk, jau pēc nošķiršanas perioda beigām. Policijas materiāli par nošķiršanas faktu ir viens no pierādījumiem, kas var liecināt par iepriekš piedzīvotu vardarbību, norādot uz tās regularitāti.

Novērojams, ka lietās, kurās pieteikums iesniegts ar Valsts policijas starpniecību vai pieminēti iepriekš pieņemtie lēmumi par nošķiršanu, 2022. gadā ir pieaudzis apmierināto vai daļā apmierināto pieteikumu īpatsvars salīdzinot ar 2021. gadu. Secīgi redzams, ka tiesu uzticēšanās policijas iepriekš izdarītajam situācijas novērtējumam ir pieaugusi. Kā arī, iespējams, šo pieteikumu kvalitāte ir pieaugusi.

Pētījuma ietvaros netika iegūti specifiski dati par to, kāda policija pieņēmusi nošķiršanas lēmumu, nosūtījusi pieteikumu tiesai. Tomēr, kvalitatīvi iepazīstoties ar lietām, bija redzams, ka vairākumā situāciju tā bija Valsts policija, kaut arī minētās tiesības saskaņā ar likuma "Par policiju" 19.panta piekto daļu ir arī pašvaldību policijām. **Ar pētījumā iegūtajiem datiem nav iespējams noskaidrot iemeslus zemai pašvaldību policiju iesaistei, pieņemot šāda veida lēmumus. Tomēr iespējams, ka nepieciešama mērķētāka pašvaldību policijas darbinieku informēšana par nošķiršanas mehānisma būtību, darbību un vardarbības ģimenē atpazīšanu.**

3.3.3. Blakus lēmumu pieņemšana.

CPL 232.pants paredz, ja, izskatot lietu, konstatēti apstākļi, kas liecina par iespējamu likuma pārkāpumu, tiesa ir tiesīga pieņemt blakus lēmumu, ko nosūta attiecīgajai iestādei. Blakus lēmums nav pārsūdzams.

1. Blakus lēmumi par nepatiesu ziņu sniegšanu.

Pieteikumu izskatīšanas laikā vai lemjot par piemēroto pagaidu aizsardzības līdzekļu atcelšanu, tiesneši var konstatēt vai var rasties aizdomas, ka lietas dalībnieki ir snieguši nepatiesu informāciju. Atbilstoši CPL 250.⁵⁷ panta piektajai daļai par apliecinātu apzināti nepatiesu paskaidrojumu vai pieteikuma sniegšanu tiesai lietas dalībnieku var saukt pie kriminālatbildības saskaņā ar Krimināllikumu. Lai gan 30.⁵ nodaļā nav atrunāta kārtībā, kā tiesai būtu jārikojas konkrētajā situācijā, var pieņemt, ka tiktu pieņemts blakus lēmums un lietas materiāli tiktu nosūtīti kompetentajām iestādēm izvērtēšanai un attiecīgu darbību veikšanai.

Pētījuma ietvaros konstatējot šādus gadījumus, blakus lēmumi netika pieņemti, lai gan bija lietas, kurās tiesneši pauda savu kritisko vērtējumu par pieteikumā norādīto apstākļu iespējamo neatbilstību faktiskajai situācijai. Tiesneši lielākoties savu vērtējumu sniedza pašā lēmumā, kā arī lēmumos, ar kuriem sākotnēji noteiktie pagaidu aizsardzības līdzekļi tika atcelti, grozīti vai atstāti spēkā. Savukārt tādi lēmumi, kuros tiesa būtu pieņēmusi blakus lēmumu un to kopā ar lietas materiāliem nosūtījusi izvērtēšanai policijai, vai kādai citai iestādei, bija ārkārtēji reti. Vienā gadījumā 2022.gadā materiāli tika nosūtīti vērtēšanai policijai pēc lēmuma pieņemšanas par pagaidu aizsardzības līdzekļu atcelšanu, kas piemēroti 2021.gadā.

Dažādos tiesu namos klātienē bija arī iespēja aprunāties ar tiesnešiem un uzzināt viņu pieredzi un viedokli, skatot lietas par pagaidu aizsardzības līdzekļu noteikšanu. Jautājot par blakus lēmumu pieņemšanu, daži tiesneši atzina, ka nav pieņēmuši blakus lēmumus, galvenokārt, jo par to nav aizdomājušies, kā arī minēja lielo noslodzi.

2. Blakus lēmumi saistībā ar konstatētu iespējamu noziedzīgu nodarījumu

Blakus lēmumu pieņemšanas kontekstā ir jāizceļ arī labie piemēri, kā, piemēram, Zemgales rajona tiesa Jēkabpilī. Šī bija viena no aktīvākajām tiesām, kas pieņēma blakus lēmumus un pārsūtīja informāciju policijai izvērtēt pieteikumos sniegtās ziņas vai tās nesatur noziedzīga nodarījuma pazīmes.

Tiesas ir pieņēmušas blakus lēmumus un sūtījušas lietu materiālus policijai, konstatējot iespējamu ar lēmumu noteikto pagaidu aizsardzības līdzekļu nepildīšanu (kādā no lietām puses bija salaulājušās pagaidu aizsardzības laikā), konstatējot vardarbību pret bērniem, seksuālu vardarbību vai tās

mēģinājumu. Vienlaikus bija konstatējami gadījumi, kuros blakus lēmums netika pieņemts, bet policija informēta. Lietās tika sastapti arī gadījumi, kad pie apstākļiem, kad prasītājs norāda uz iespējamu noziedzīga nodarījuma esamību, tiesa lēmumā skaidro prasītāja tiesības vērsties policijā vai vienkārši CPL kārtībā nosaka pagaidu aizsardzību, nepievēršot uzmanību konkrēto darbību iespējami noziedzīgajam raksturam. Kopumā 2021. un 2022. gadā tiesas bija informējušas policiju par iespējamo noziedzīgo nodarījumu 12 reizes, no kurām 6 reizes informētājs bija Zemgales rajona tiesas Jēkabpils tiesu nams.

Atsevišķas atzīmēšanas vērta ir lieta, kurā tiesnesis ir pieņēma blakus lēmumu, ar kuru nolemj nosūtīt lietas materiālus pārbaudes veikšanai, jo ir aizdomas, ka lūgumā atcelt piemērotos pagaidu aizsardzības līdzekļus, ir viltots pieteicēja paraksts vai šāds lūgums ir iesniegts rokrakstā, kas pilnībā atšķiras ar to, kas ir sākotnējā pieteikumā.

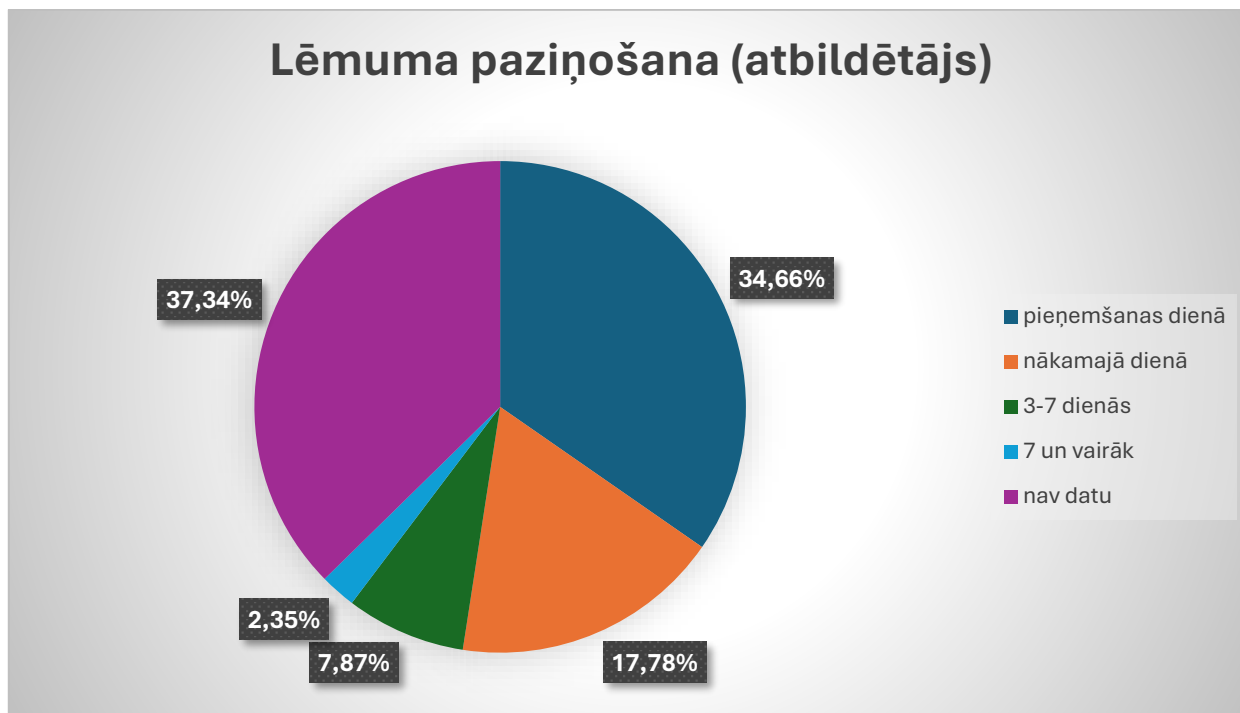
Kādā no lietām tika saņemts it kā pieteikuma iesniedzēja lūgums atcelt iepriekš noteikto pagaidu aizsardzību. Aizdomas acīmredzami radīja tas, ka šis lūgums bija sagatavots pilnīgi citādākā rokrakstā. Tiesa nosūtīja pieteikuma iesniedzējai informāciju par nozīmēto tiesas sēdi, uz ko saņēma atbildi, ka viņa nav šādu lūgumu iesniegusi. Šī gadījuma tālākā virzība nav zināma.

Secinājums

Apzinātajās lietās blakus lēmuma institūta paredzētās iespējas konstatēt un ziņot par likuma pārkāpumu citām iestādēm tika izmantotas reti.

3.3.4. Informēšana par lēmumu

CPL 250.⁶² panta pirmā daļa paredz, ka lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību un lēmumu par pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļa aizstāšanu vai atcelšanu tiesa paziņo pusēm, izsniedzot to pret parakstu vai nosūtot uz oficiālo elektronisko adresi, vai ierakstītā pasta sūtījumā. Savukārt situācijās, kad ar lēmumu tiek piemērots šā likuma 250.47 panta pirmās daļas 1.punktā minētais pagaidu aizsardzības līdzeklis (aizliegums tuvoties mājoklim), tad iepazīstināšana ar lēmumu notiek ar Valsts policijas starpniecību. Tādējādi CPL neparedz konkrētu lēmuma paziņošanas termiņu. Tomēr 34,66% lēmums tika nosūtīts atbildētājam tā pieņemšanas dienā, 17,78% - nākamajā dienā, 7,87% - trijās līdz 7 dienās, bet 2,35% - vairāk kā pēc septiņām dienām. (sk. Attēls Nr. 25)

Tāpat redzams, ka **vairāk kā trešdaļā 37,34 (460) gadījumu, lietās nav informācijās par lēmuma paziņošanas datumu atbildētājam, tajā skaitā kad šis pienākums ir bijis Valsts policijai.** No tiem 120 gadījumos iepazīstināšanu ar lēmumu tiesa bija uzticējusi policijai. Vienlaikus, kvalitatīvi iepazīstoties ar lietām, tika konstatēti vairāki gadījumi, kad tiesas un policijas starpā pastāvēja neskaidrības par atbildētāja informēšanas pienākumu.

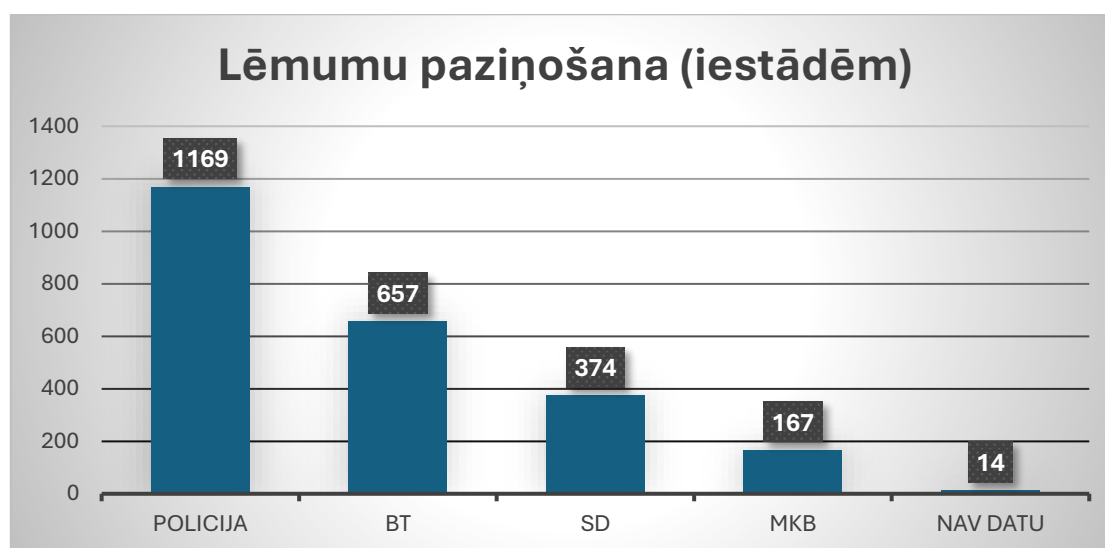
Var secināt, ka biežāk nekā katrā trešajā gadījumā lietās nebija atrodama informācija par atbildētāja iepazīstināšanu ar lēmumu dienu, tajā skaitā pienākuma pamest mājokli piemērošanas gadījumos. Minētais varēja traucēt tiesai izpildīt CPL 250.⁶² panta ceturtajā daļā minēto prasību lēmumu par pagaidu aizsardzību darīt pieejamu tiešsaistes sistēmā pēc lēmuma paziņošanas. Tādējādi pēc būtības tas, ka Valsts policija nesniedz informāciju tiesai par laiku, kad atbildētājs iepazīstināts ar tiesas lēmumu, liedz tiesai pienācīgi izpildīt CPL noteiktās prasības. Vismaz 120 gadījumos tiesas materiālos nebija datu no policijas par to, kad tiesas lēmums tika izpildīts un atbildētājs tika iepazīstināts ar to. **Līdz ar to būtu uzlabojama informācijas apmaiņa un sadarbība starp policiju un tiesu par lēmuma paziņošanu.**

Tika novērots, ka vairākās lietās tiesa, piemērojot pienākumu atstāt mājokli un netuvoties tam, nosūtīja lēmumu iespējamajam atbildētājam uz deklarēto dzīvesvietu, t.i., **vietu, attiecībā uz kuru minētie pasākumi tika piemēroti.** Minētā rīcība, iespējams, norāda uz tiesas formālo attieksmi pret iespējamā atbildētāja tiesībām saņemt nolēmumu.

CPL 250.⁶² panta trešā un ceturtā daļā paredz īpašu lēmuma paziņošanas kārtību, ja pieteikums iesniegts ar policijas starpniecību vai piemērots CPL 250.⁴⁷ panta pirmās daļas 1.punktā minētais aizsardzības pasākums, t.i., pienākums atstāt mājokli. Minētajās normās tiek prezumēts, ka tiesas lēmums iespējamam atbildētājam ir pieejams nākamajā dienā, vai tad, kad ar to iepazīstina policija. Tomēr persona objektīvi nevar zināt par savām tiesībām, iespējām un pienākumiem, ja viņas rīcībā nav datu par iesniegto pieteikumu vai tiesas pieņemto lēmumu.

CPL 250.⁶² panta piektā daļa paredz, ja no lietas par pagaidu aizsardzību pret vardarbību materiāliem **izriet, ka tiek skartas nepilngadīga bērna vai personas ar ierobežotu rīcībspēju intereses**, lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību vai lēmumu par pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļa aizstāšanu vai atcelšanu tiesa papildus **nosūta bāriņtiesai un sociālajam dienestam** pēc bērna vai personas dzīvesvietas.

Attēls Nr. 26

Tiesu lēmumi par pagaidu aizsardzību var tikt nosūtīti vairākām iestādēm vienlaikus, tomēr par tiem visiem būtu jāsaņem informācija Valsts policijai. Pētot praksi lietās, redzams, ka policijai kontrolei tie nosūtīti 1169 gadījumos, ņemot vērā, ka apmierināto vismaz daļā pieteikumu skaits 2021.-2022. gadā bija 1191. Atsevišķos gadījumos lēmumi sūtīti tikai bāriņtiesai, mācību centram vai sociālajam dienestam (8), savukārt par to, vai lēmums nosūtīts kaut vienai iestādei, dati nebija atrodami 14 lietās. Vismaz vienai bāriņtiesai lēmums par pagaidu aizsardzību tika nosūtīts 657 reizes. Sociālajam dienestam – 374 reizes. Mācību centrs par tiesas lēmumu informēts 167 reizes. (Attēls Nr. 26)

Vienlaikus konstatējams, ka tiesa lietās par pagaidu aizsardzību pret vardarbību par pieņemto lēmumu informēja bāriņtiesu 55,1% (657) gadījumu, sociālo dienestu 31,4% (374), bet 14% (167) - mācību centru. Būtiski atšķiras gadījumu skaits, kad par lēmumu noteikt pagaidu aizsardzības līdzekli pret vardarbību ir

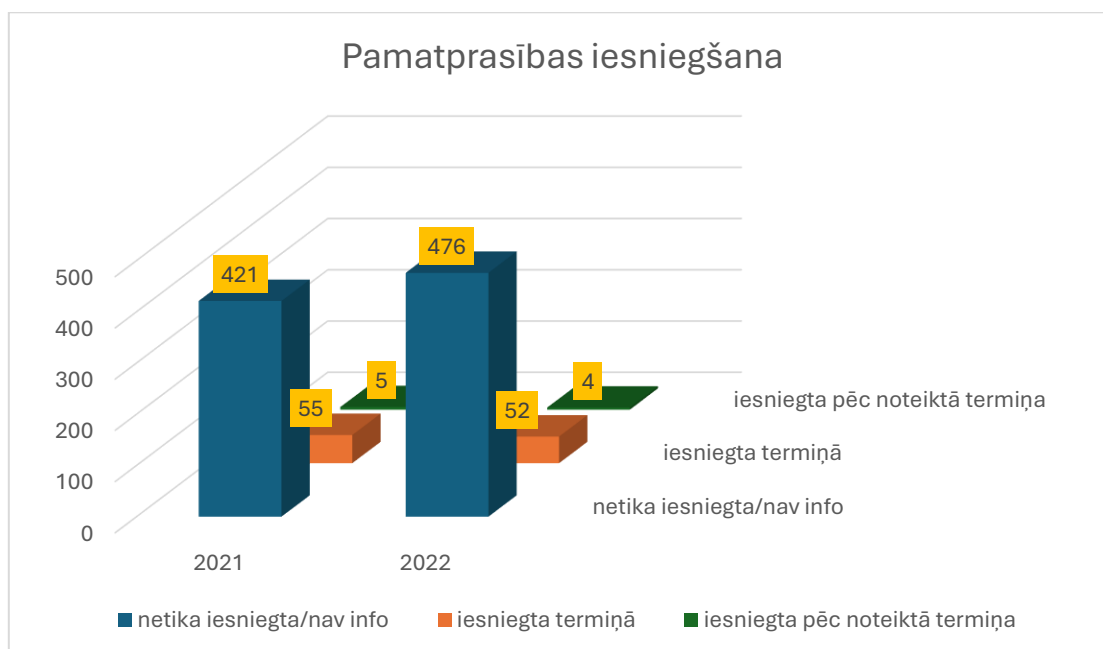
informēta bāriņtiesa un, kad sociālais dienests. Kā arī satraucošs ir fakts par to, ka vairāk kā pusē gadījumu lēmumi sūtīti bāriņtiesai, kas liecina par bērnu esamību ģimenēs, kurās, iespējams, tie paši cieš vai ir liecinieki sev vistuvāko pieaugušo cilvēku vardarbībai.

Pieteikuma iesniegšanas fakts pats par sevi, iespējams, jau norāda uz, visdrīzāk, sociāla rakstura problēmu esamību personu starpā vai ģimenē. Apzinātajās lietās konstatēts tikai viens gadījums, kad pieteikumu tiesā iesniedza Sociālais dienests. Tai pat laikā bāriņtiesas ar pieteikumu par pagaidu aizsardzības pret vardarbību noteikšanu vērsās tiesā 17 reizes, proti, tikai 1% ir pašvaldības institūcijas, kas ir konstatējušas apstākļus, kuri norāda uz iespējamo vardarbību ģimenē. Līdz ar to **nav konstatējami objektīvi apsvērumi, kuri varētu pamatot tiesas pieņemto lēmumu, lietā par pagaidu aizsardzības līdzekļa pret vardarbību piemērošanu, ievērojamā skaitā gadījumu nosūtīšanu vienīgi bāriņtiesai. Tiesas tiek aicinātas rūpīgāk ievērot CPL 250.⁶² panta piektās daļas prasības.**

4. Pamata prasību iesniegšana gadījumos, kad pieņemts lēmums par pagaidu aizsardzību.

No 1191 lietām, kurās Pieteikums ir apmierināts vai daļēji apmierināts, pamatprasība, tiesas noteiktajā termiņā, tika iesniegta 107 lietās. 9 lietās pamatprasība tika iesniegta pēc tiesas noteiktā termiņa (sākot ar vienas dienas nokavējumu līdz gadam). 29 lietās pagaidu aizsardzība izskatīta pamata civillietas ietvaros. 897 lietās pamatprasības netika iesniegtas. Tāpat jāņem vērā, ka pieteikumi tika iesniegti un apmierināti arī uzsāktas tiesvedības ievaros. (sk. Attēls Nr.27) Atsevišķās lietās pieteicējs lūdza pagarināt noteikto termiņu pamatprasības iesniegšanai. Bija tiesneši, kas šādus lūgumus apmierināja, un bija tiesneši, kas neapmierināja, norādot, ka Lēmums ir spēkā arī pēc pamatprasības iesniegšanas termiņa beigām.

Attēls Nr. 27

Termiņš pamatprasības iesniegšanai netika noteikts 36 lietās, jo pieteikums tika izskatīts pamatprasības izskatīšanas laikā, pieteikums tika iesniegts vienlaicīgi ar pamatprasību, vai pamatprasība tika iesniegta neilgi pēc pieteikuma iesniegšanas.

Vienlaikus jāņem vērā, ka pamata prasības neiesniegšanas iemesls varēja būt civilās tiesvedības esamība uz pieteikuma iesniegšanas brīdi. Kā apliecinājums šajās lietās prasības iesniegšanai tika ņemti vērā tajā skaitā pavadraksti policijai par nolēmumu civillietā, ar kuru atcelti pagaidu aizsardzības līdzekļi vai pievienots pamatlietas tiesas nolēmuma noraksts. Šajos nolēmumos bija noteikts konkrēts pagaidu aizsardzības līdzekļu darbības termiņš pēc nolēmuma spēkā stāšanās, vai arī pagaidu aizsardzība tiek atcelta ar nolēmuma spēkā stāšanos.

Attiecīgi var secināt, ka uz 2024. gada maiju spēkā bija vismaz 903 pagaidu aizsardzības lēmumi visā Latvijas teritorijā, kuri bija pieņemti 2021.-2022. gadā, un lietās nebija informācijas par viņu atcelšanu.

Tāpat vairums (903) no joprojām spēkā esošo lēmumu skaita (1191) ļauj secināt, ka cilvēki Latvijā ir informēti par pieteikuma iesniegšanas iespēju tiesai, bet, diemžēl ne visi izprot šī regulējuma jēgu un darbību. No lietu materiāliem, kuros pieteicēji lūdza atcelt atbildētājam noteiktos pagaidu aizsardzības līdzekļus, izrietēja, ka tie nebija izpratuši, ka lēmums par pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošanu turpina savu darbību arī pēc pamatprasības iesniegšanas termiņa beigām. Lielā skaitā lietu, pieteicējs ar atbildētāju pēc pamatprasības iesniegšanas termiņa beigām bija atsākuši kopdzīvi vai turpinājuši kontaktēties, tādējādi pārkāpjot lēmumā noteikto. Piemēram, vienā lietā pieteicējs ar atbildētāju bija salaulājušies lēmuma darbības laikā. Savukārt pusēm uzzinot, ka lēmums joprojām ir spēkā un pret atbildētāju var tikt ierosināta krimināllieta vai tā jau ir ierosināta par tiesas nolēmuma nepildīšanu, ir bijuši pārsteigti. Uzzināšana lielākoties ir notikusi brīžos, kad starp pusēm ir bijis konflikts un ir izsaukta policija, kas arī informē par lēmuma spēkā esamību.

Tāpat lietu materiālos ir informācija, kad pieteikuma iesniedzējs lūdz atcelt lēmumu, jo uzzinājis, ka tas joprojām ir spēkā. Turklāt no lūguma izriet, ka pieteikuma iesniedzējs nemaz nebija plānojis sniegt jebkādu pamatprasību. Viņam ir bijis svarīgi, ka nekavējoties tiek noteikta pagaidu aizsardzība, lai justos droši konkrētajā brīdī. Šādos gadījumos var apgalvot, ka, iespējams, tiek noslogota tiesu sistēma un policija, kura kontrolē lēmumu izpildi.

Pozitīvi ir vērtējama atsevišķu tiesnešu pieeja, ka pēc pamatprasības iesniegšanas termiņa, pusēm tiek nosūtīts paziņojums, kurā pusēm atgādina par pamatprasības iesniegšanu un iespēju lūgt atcelt lēmumu. Nenoliedzami, šādu paziņojumu gatavošana ir papildus darbs, it īpaši gatavojot atkārtotu šādu paziņojumu, ja puses pēc pirmā paziņojuma nerīkojas.

Šo paziņojumu sakarā ir jāizceļ jaunrade, kas parādījās kādā no lietām. Pēc otrā paziņojuma sagatavošanas un nosūtīšanas pusēm, kurā bija noteikts, ka pieteicējam ir pienākums iesniegt pamatprasību vai lūgt atcelt pagaidu aizsardzības lēmumu, tika sagatavots blakus lēmums ar kuru pieteicējam tika noteikts naudas sods par pamatprasības neiesniegšanu. No lietas materiāliem neizrietēja vai pieteicējs veica naudas soda samaksu, vai arī lūdza to atcelt. Tomēr neilgi pēc blakus lēmuma pieņemšanas tiesā tika saņemts atbildētāja lūgums atcelt lēmumu un tas ātri vien tika atcelts.

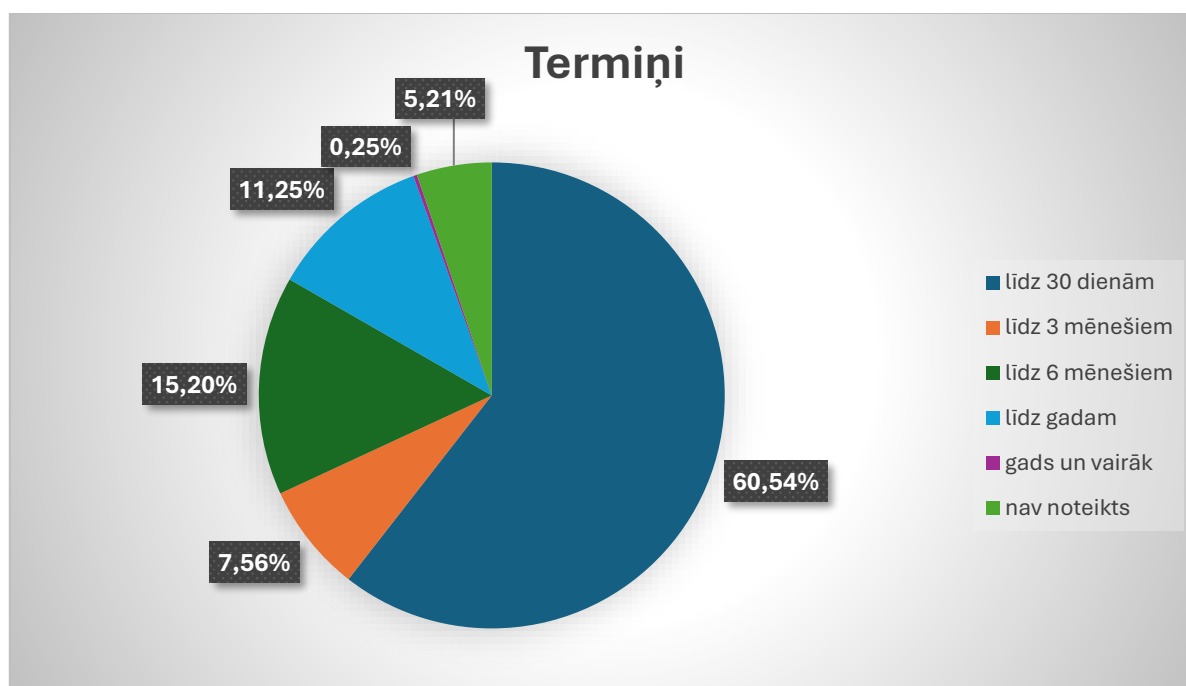
Būtu rosināma diskusija par iespējamiem grozījumiem CPL par iespēju tiesai, notekot likumā paredzētajam maksimālajam termiņam prasības iesniegšanai par pagaidu aizsardzību (vienam

gadam), tiesības vai pienākumu pēc savas iniciatīvas pārskatīt turpmāko pagaidu aizsardzības pret vardarbības piemērošanas nepieciešamību.

4.1. Termiņa noteikšana lēmumā par prasības iesniegšanu tiesā.

CPL 250.⁵⁸ panta septītā daļa paredz, ka, apmierinot pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību pirms prasības celšanas, tiesa vai tiesnesis nosaka prasītājam termiņu prasības pieteikuma iesniegšanai tiesā, **ne ilgāku par vienu gadu**, bet, nosakot pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļus, kas minēti šā likuma 250.⁴⁷ panta pirmās daļas 1. un 2.punktā, atbildētājam, kas pastāvīgi dzīvo mājoklī kopā ar prasītāju, — **ne ilgāku par 30 dienām**. Pētījuma ietvaros tika iegūti un apkopoti dati par termiņiem (1, 3, 6 vai 12 mēneši) pamatprasības iesniegšanai, kurus tiesa noteica pieteicējam.

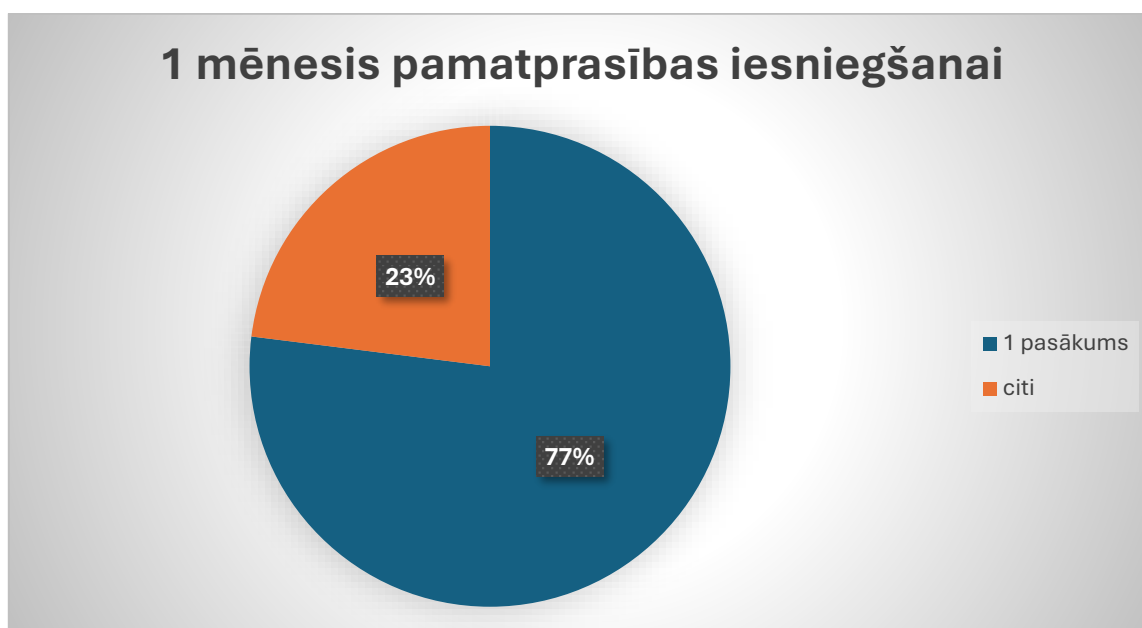
Attēls Nr. 28

No apkopotajiem datiem redzams, ka tiesa noteica termiņu pamatprasības iesniegšanai, t.i., līdz 30 dienām – 61% (721), līdz 3 mēnešiem - 8% (90), līdz 6 mēnešiem – 15% (181), līdz vienam gadam – 8% (134), kā arī tika konstatēti trīs gadījumi, kad tiesas noteiktais pamatprasības iesniegšanas termiņš bija ilgāks par vienu gadu. Savukārt 5% (62) gadījumu tiesa pamatprasības iesniegšanas termiņu nenoteica vispār. Tomēr šajā gadījumā ir jāņem vērā, ka minētie lēmumi varēja tikt pieņemti jau uzsāktas tiesvedības laikā. (sk. Attēls Nr.28)

Apskatot minētos datus detalizētāk, kontekstā ar piemērotajiem pagaidu aizsardzības pasākumiem, secināms, ka nosakot mēneša termiņu (līdz 30 dienām) pamatprasības iesniegšanai vienīgi 77% (555) gadījumu tiesa lēma piemērot pirmo aizsardzības pasākumu – pienākumu atstāt mājokli.²⁵ Savukārt 23% (166) gadījumos mēneša termiņš pamatprasības iesniegšanai tika noteikts tiesai piemērojot citus pagaidu aizsardzības līdzekļus. (sk. Attēls Nr.29) Savukārt 61 reizi tiesa, piemērojot pagaidu aizsardzības līdzekli pienākumu pamest mājokli, piemēroja par 30 dienām garāku pamata prasības iesniegšanas termiņu, kas variēja no mēneša un 10 dienām līdz pat gadam.

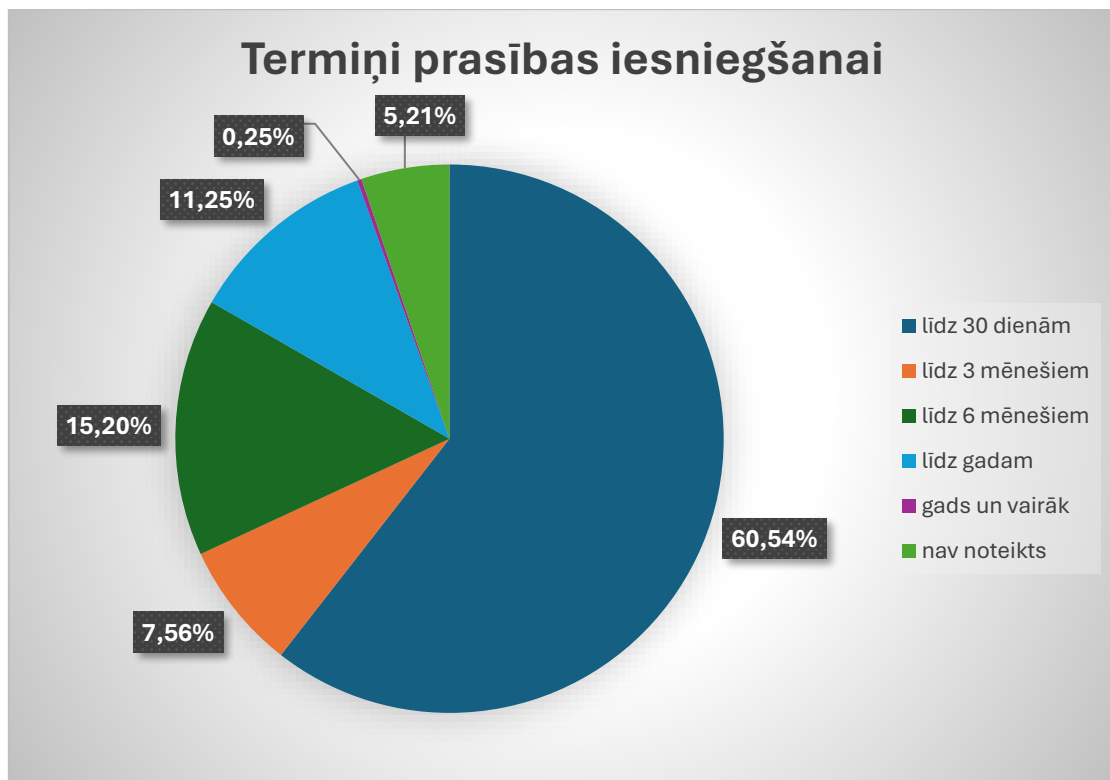
Attēls Nr. 29

34% (405) gadījumos, kad tiesa ir lēmusi noteikt 3, 6 un 12 mēnešu termiņu pamatprasības iesniegšanai, no tiem 95% (385) iespējamajam atbildētājam kopā ar citiem vai atsevišķi tika piemērots arī 1 un/vai 2 aizsardzības pasākums. **Tomēr minētajos nolēmumos ir vērojams motivācijas trūkums daļā par nepieciešamību noteikt pagaidu aizsardzības pasākumu uz termiņu, kurš pārsniedz 30 dienas.**

5% (62) gadījumos tiesa nebija noteikusi termiņu pamatprasības iesniegšanai. Jāņem vērā, ka šīs kategorijas lietas ietver sevī arī pieteikumus, kuri iesniegti uzsāktas tiesvedības laikā vai vienlaikus ar prasības pieteikumu civillietā.

²⁵ CPL 250.⁴⁷ panta pirmās daļas 1.punkts - pienākums atbildētājam atstāt mājokli, kurā pastāvīgi dzīvo prasītājs, un aizliegums atgriezties un uzturēties tajā, 2 punkts - aizliegums atbildētājam atrasties mājoklim, kurā pastāvīgi dzīvo prasītājs, tuvāk par tiesas lēmumā par pagaidu aizsardzību pret vardarbību minēto attālumu

Vairumā gadījumu, 60,54% (721) tiesa noteica termiņu prasības iesniegšanai līdz 30 dienām, 7,56% (90) – līdz 3 mēnešiem, 15,2% (181) – līdz 6 mēnešiem, 11,25% (134) līdz gadam. Atsevišķos (3) gadījumos, kuru īpatsvars apskatāmajā lietu kategorijā ir 0,25%, tiesa bija noteikusi termiņu pamatprasības iesniegšanai ilgāku par gadu. Tāpat tiesa ir rīkojusies atšķirīgi, gadījumos (19), kad pieteikumu par pagaidu aizsardzību nepilngadīgā vārdā iesniedza bāriņtiesa. Proti, tiesa noteica dažādus termiņus (t.sk., nenoteica vispār) pamatprasības iesniegšanai atšķirīgiem subjektiem, t.sk., uzliekot pienākumu bāriņtiesai noteiktā termiņā iesniegt prasības pieteikumu. Tomēr nevienā no apskatītajām lietām nebija datu par šāda veida pienākuma izpildi tiesas noteiktajā termiņā (sk. Attēls Nr. 30).

5. Pagaidu aizsardzības pret vardarbību procesa ietvaros pieņemto lēmumu pārsūdzēšana

Apelācijas instances tiesas ieguldījums vienoties tiesu prakses veidošanā kādā konkrētā lietu kategorijā nevar tikt novērtēts par zemu. Lietās tika novēroti vien pāris tiesu prakses avoti, kuri tika pieminēti argumentācijā, lai pamatotu tiesas konkrētajā gadījumā pieņemto lēmumu. No vienas puses tas ir Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009. gada 9. jūnija spriedums lietā nr. 33401/02 Opuz pret Turciju, kas tiek izmantots, lai pamatotu nepieciešamību noteikt pagaidu aizsardzību pret vardarbību. Savukārt kā pamatojums atteikties noteikt pagaidu aizsardzību tika izmantots Vidzemes apgabaltiesas 2017. gada 5. janvāra lēmums lietā Nr. CA-0178-17, kur atzīts, ka sadzīvisku strīdu esamība nepierāda ne fizisku, ne psiholoģisku vai ekonomisku vardarbību [...]. Pagaidu aizsardzība pret vardarbību nav līdzeklis, ar kura palīdzību panākt citas personas izolēšanu savstarpējās nepatikas dēļ un patstāvīgu savstarpēju konfliktu risināšanai. Pieteikums var tikt iesniegts tikai atbilstoši tā mērķim, lai aizskartā persona varētu realizēt savu pamattiesību pagaidu aizsardzību līdz civiltiesiska strīda ar tiesību aizskārēju izšķiršanai tiesā. Citas apgabaltiesu prakses piemērošana lietās netika konstatēta, kas var liecināt par tās visai pieticīgo daudzumu.

Diemžēl, arī iepazīstoties ar pagaidu aizsardzības lietām, bija jāsecina, ka **blakus sūdzības šajā lietu kategorijā tika iesniegtas ļoti reti**. No pētījuma ietvaros izlasītajām lietām, 41 lietās bija iesniegtas blakus sūdzības. Vienā lietā gan kļūdīgi, jo tā vietā, lai sākotnēji lūgtu atcelt lēmumu par pagaidu aizsardzību, atbildētājs bija iesniedzis par to blakus sūdzību.

5.1. Blakus sūdzība par lēmumu noraidīt pieteikumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību

Attiecīgi 29 lietās blakus sūdzību iesniedza pieteicējs vai pieteicēja pārstāvis. Lielākoties blakus sūdzības tika iesniegtas lietās, kur pieteikums par pagaidu aizsardzību tika noraidīts. Divās lietās blakus sūdzība tika iesniegta par daļēji apmierinātu pieteikumu. Vienā no lietām apgabaltiesa noraidīja blakus sūdzību, bet otrā daļēji apmierināja un noteica papildus pagaidu aizsardzība līdzekļus.

Trīs lietās par lēmumu, ar kuru noraidīts pieteikums, apgabaltiesa atcēla pirmās instances tiesas lēmumu un nodeva Pieteikumu jaunai izskatīšanai vai izlēma Pieteikumu pati. Attiecīgi par neiesniegtām, lietās, kur Pieteikums tika noraidīts, blakus sūdzības tika atzītas četrās lietās, jo blakus sūdzība nebija parakstīta vai tajā nebija norādīta tiesa, kurai tā ir adresēta, kā arī blakus sūdzībā nebija norādīts par kādiem apstākļiem lēmumā tā tiek iesniegta.

Vienā lietā pieteicējs iesniedza blakus sūdzību par lēmumu, ar kuru atbildētājam daļēji tika atcelti piemēroti līdzekļi. Apgabaltiesa daļēji apmierināja pieteicēja blakus sūdzību.

Atsevišķi izceļams būtu apgabaltiesas konstatētais, izskatot blakus sūdzību par noraidītu pieteikumu, ka pirmās instances tiesas lēmums ir atstājams spēkā, jo pieteicējs joprojām nav iesniedzis pierādījumus, ko norādīja pieteikumā. Līdz ar to ar pieteikumā parakstīto apliecinājumu vien nepietiek, lai pamatotu vardarbības esamību. Tomēr **2024.gadā** Augstākā tiesa²⁶ nolēma mainīt praksi secinot, ka pieteicēja rakstveidā apliecināti paskaidrojumi, neesot citiem pierādījumiem, var būt pietiekams pierādījums pagaidu aizsardzības piemērošanai, bet šādi paskaidrojumi nevar būt iemesls atteikumam vērtēt citus pierādījumus, jo īpaši stadijā, kad tiek lemts par piemēroto pagaidu aizsardzības līdzekļu atcelšanu.

5.2. Blakus sūdzība par lēmumu atteikties atcelt vai grozīt lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību

Savukārt 12 lietās blakus sūdzību iesniedza atbildētājs vai atbildētāja pārstāvis. Lielākoties blakus sūdzības tika iesniegtas gadījumos, kad tiesa, lemjot par atbildētāja lūgumu atcelt Lēmumu, to neatcēla vai atcēla daļēji. Astonās lietās atbildētāja blakus sūdzību apgabaltiesa noraidīja. Savukārt četrās lietās apgabaltiesa nosūtīja lietu atkārtotai izskatīšanai pirmās instances tiesā vai izlēma blakus sūdzību pēc būtības.

5.3. Drošības naudas samaksa par blakus sūdzības iesniegšanu

CPL 43.¹ panta pirmās daļas 1. punkts nosaka, ka par blakus sūdzības iesniegšanu ir maksājama drošības nauda 70 euro apmērā. Tomēr no lietās konstatētā redzams, ka ne visās tiesās ir skaidrs, vai par blakus sūdzības iesniegšanu pagaidu aizsardzības pret vardarbību lietās ir maksājama drošības nauda.

Atsevišķos Lēmumos vai lēmumos par pagaidu aizsardzības līdzekļu atcelšanu, grozīšanu vai neatcelšanu bija norādīts, ka par blakus sūdzību jāmaksā drošības nauda 70 euro. Savukārt dažās lietās, kur pieteicējs vai atbildētājs pēc savas iniciatīvas bija veicis drošības naudas samaksu par blakus sūdzību, apgabaltiesas norādīja, ka tā nav maksājama un veica tās atgriešanu. Tomēr ne vienmēr arī apgabaltiesa veica drošības naudas atmaksu. Tādejādi var secināt, ka tiesām nav vienotas prakses par to, vai par blakus sūdzību ir maksājama drošības nauda un vai tā ir atmaksājama, ja maksājums ir veikts.

Diemžēl bija lietas, kurās bija acīmredzams, ka būtu bijis lietderīgi iesniegt blakus sūdzību. Kā iespējamo iemeslu blakus sūdzību nesniegšanai var minēt norādes lēmumos, ka par blakus sūdzību ir jāmaksā drošības nauda. Tāpat var minēt iespējamo apstākli, ka, it īpaši pieteicēji, uzticas tiesas vērtējumam un pieņem, ka viņu sniegtais pieteikums tiešām nav pamatots un norādītās vardarbības epizodes nav vardarbība, bet, piemēram, sadzīviska rakstura strīdi.

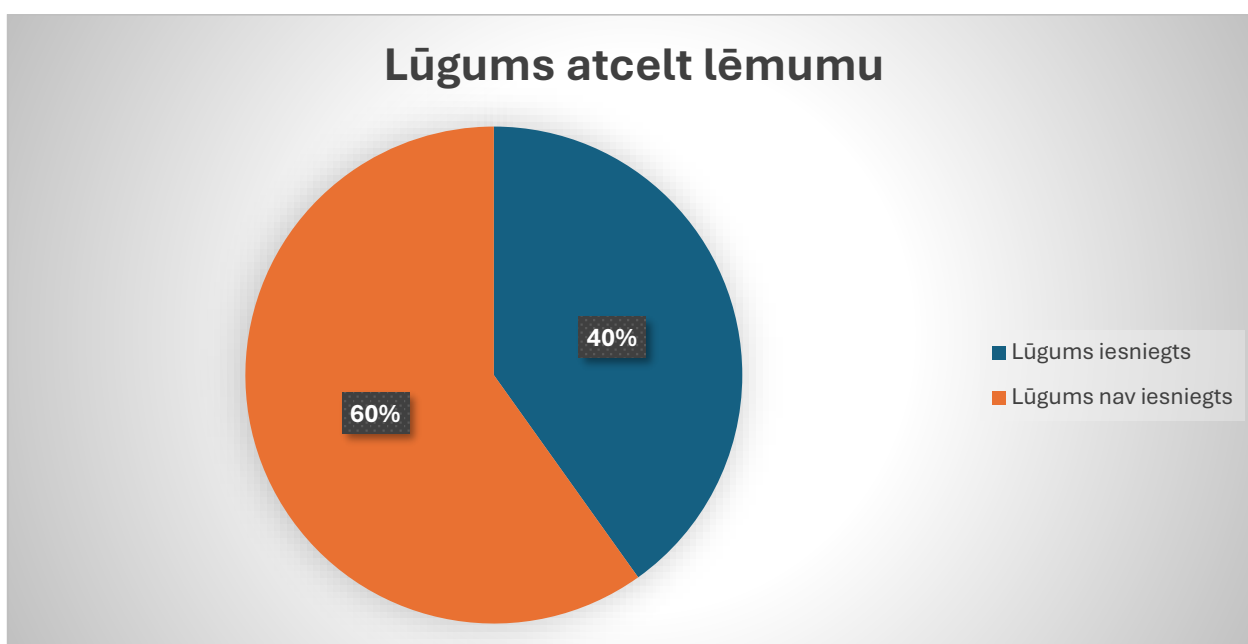
²⁶ Augstākās tiesas 2024. gada rīcības sēdes lēmums Nr. SKC-[F]/2024

Būtu diskutējams jautājums par to, vai par blakus sūdzību pagaidu aizsardzības pret vardarbību lietās ir maksājama nodeva. Ja jā, tad vai tas nav nesamērīgs šķērslis pušu tiesību uz pieņemtā tiesas lēmuma pārskatīšanu īstenošanā, un tiesiskais regulējums šajā ziņā nebūtu pilnveidojams. Rada bažas tas, ka tik maz lietās šīs tiesības tiek realizētas un, iespējams, maksa par blakus sūdzības iesniegšanu ir viens no šķēršļiem, kas kavē šo tiesību īstenošanu. Redzams, ka trešajā daļā gadījumu tiesu lēmumi par atbildētāju lūgumiem tika atcelti. Turklāt arī tajās lietās, kurās noraidīti vai daļēji apmierināti pieteikumi, ir arī atcelti pirmās instances tiesu pieņemtie lēmumi.

6. Lūgumu atcelt lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību izskatīšana

CPL 250.⁶⁰ pants paredz iespēju aizstāt vai atcelt tiesas lēmumu par pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļa piemērošanu. Tomēr no apzināto lietu materiāliem redzams, ka pusēm nav bijis pietiekami daudz zināšanu par pagaidu aizsardzības procesa noteikšanas kārtību un darbību laikā.

Attēls Nr. 31

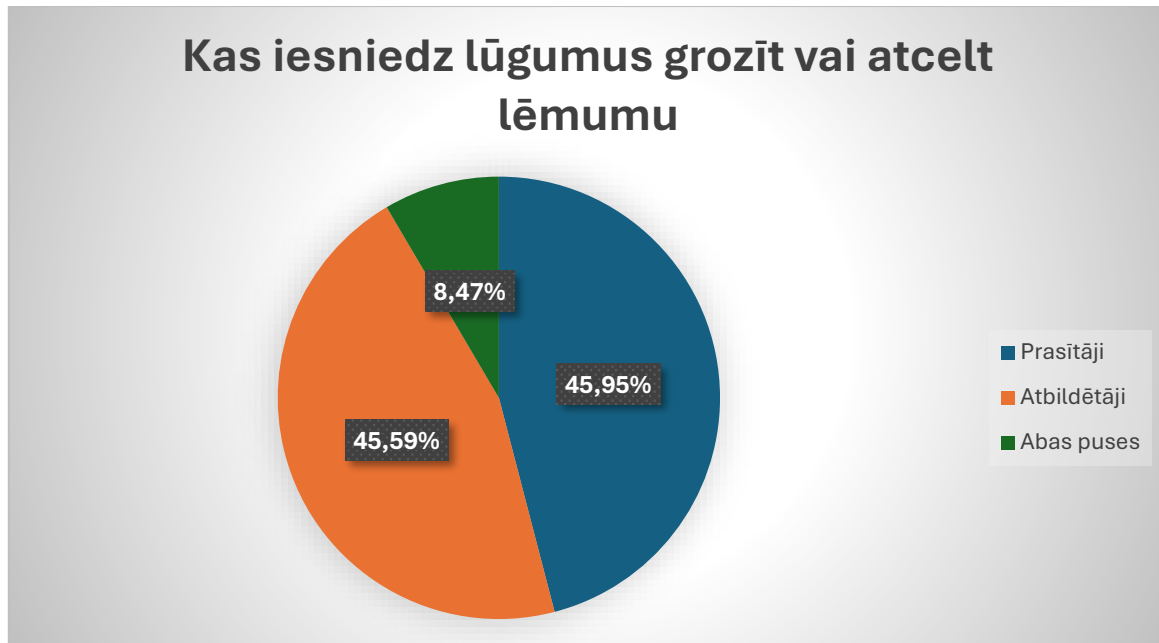

Apzinātajās lietās 40% (478) gadījumu personas lūdza pārskatīt vai atcelt lēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību pilnībā vai daļā. **Pusē no minētajiem gadījumiem 50% (255) lūgumu atcelt piemēroto pagaidu aizsardzības līdzekli iesniedza pieteicējs, attiecīgi 50% (253) gadījumu šādu lūgumu pieteica atbildētājs.** Abas puses lūgumus iesniedza 47 lietās. Savukārt 60% (713) gadījumu lūgumi atcelt tiesas lēmumu netika iesniegti (sk. Attēls Nr.31)

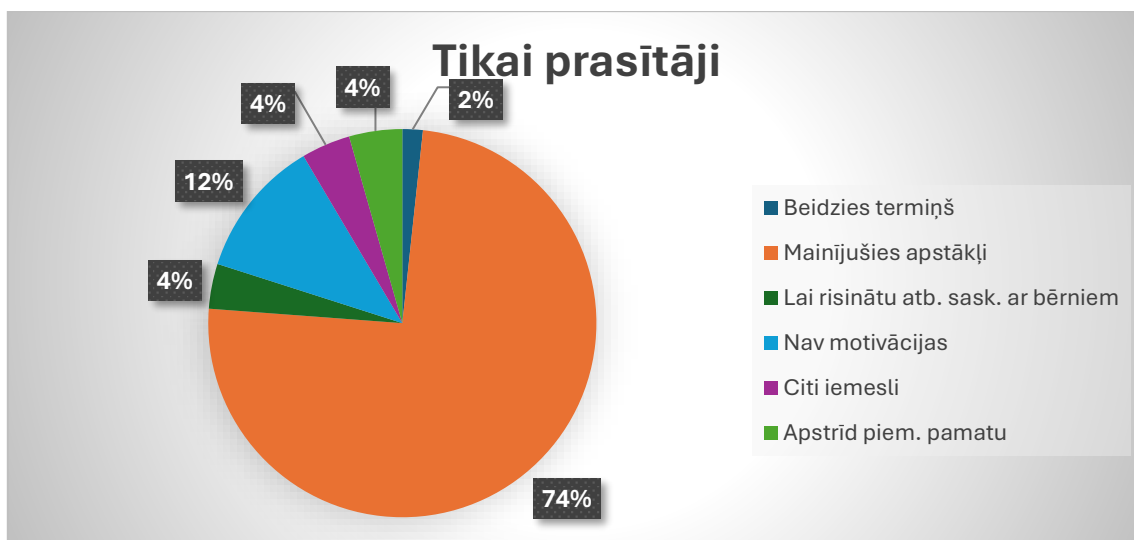
Tāpat tika konstatēti 10 gadījumi, kad pieteicējs vai atbildētājs ir lūguši tiesu atcelt lēmumu daļā par kādu no piemērotajiem pagaidu aizsardzības līdzekļiem. Septiņos gadījumos ar šāda satura lūgumu tiesā vērsās pieteicēji. Iesniedzēji savus lūgumus pamatoja ar vēlmi tikties ar bērniem, rast iespēju risināt

problēmas, samazināt tiesas noteikto tuvošanās attālumu, un tikai vienā gadījumā tika lūgts noteikt papildus aizsardzības pasākumu.

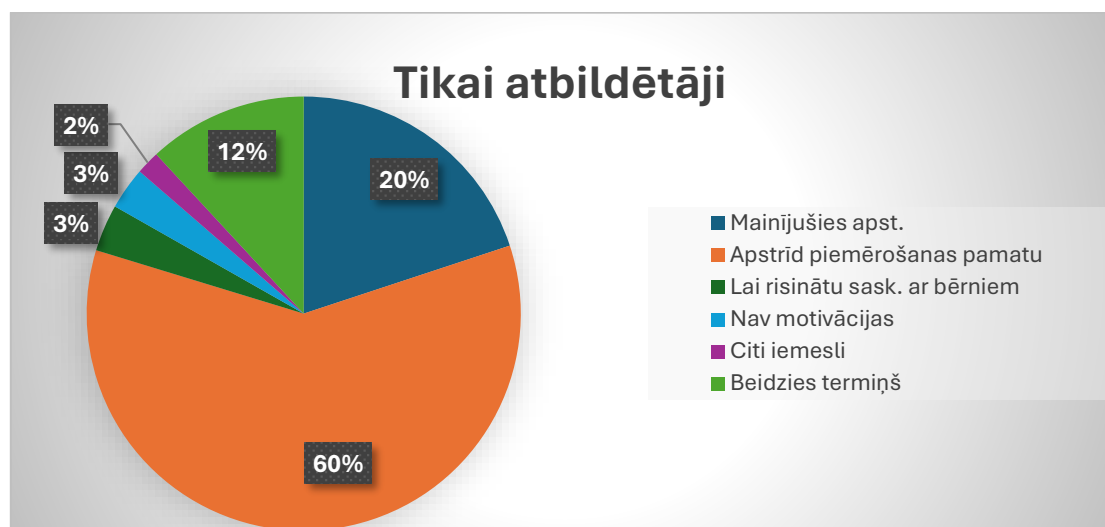
Attēls Nr. 32

Kā redzams attēlā Nr. 32, prasītāji un atbildētāji iesniedz lūgumus grozīt vai atcelt lēmumu par pagaidu aizsardzību vienādi bieži. Proti, prasītāji – 45,59%, bet atbildētāji 45,95% gadījumu. Savukārt 8,47% gadījumu lietās ir sastopami abu pušu līgumi atcelt vai grozīt lēmumu par pagaidu aizsardzību. Tādējādi abas puses vienādi bieži vēršas tiesā ar lūgumiem atcelt vai grozīt lēmumus par pagaidu aizsardzību. Tomēr gadījumos, kad lūgumu atcelt lēmumu iesniedzis atbildētājs, motivācijā nereti tiek norādīts ka pieteikumā sniegta nepatiesa informācija, bet visbiežāk nepievieno tam pierādījumus vai informāciju, kas to pierādītu vai šķēršļiem to iegūt patstāvīgi. Tādējādi arī tiesas vairumā lietu šādus atbildētāju apgalvojumus noraida, nepieprasot papildu informāciju.

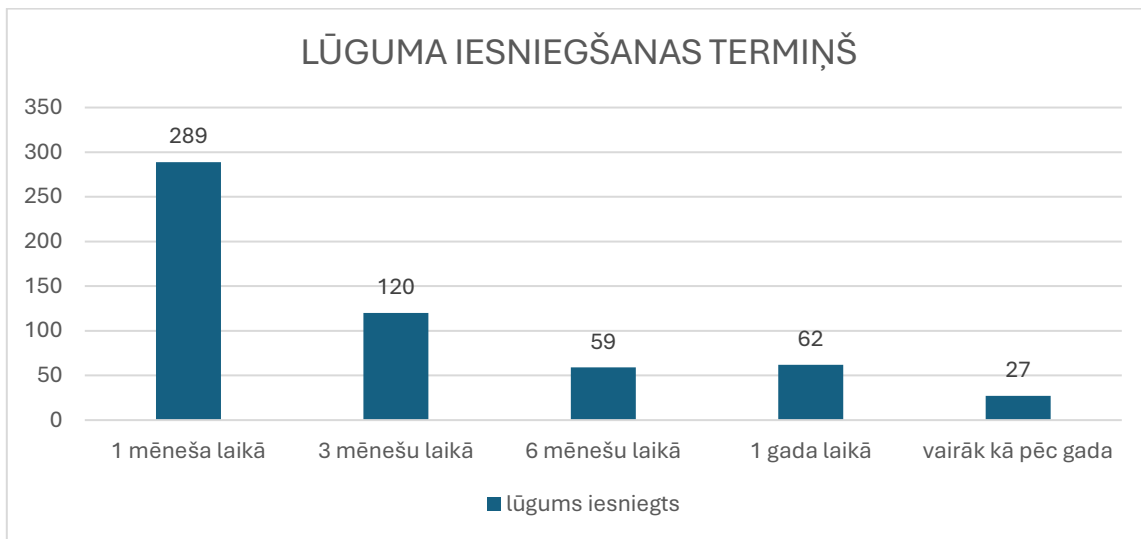
Analizējot prasītāju norādīto motivāciju lūgumiem par pagaidu aizsardzības līdzekļu grozīšanu vai atcelšanu (33. attēls), redzams, ka 74% gadījumu motivācija ir faktisko apstākļu maiņa (t.sk., ka vairs nepastāv vardarbības risks). Savukārt 4% motivācija bija saskarsmes jautājumu risināšana, 12% - motivācija netika norādīta, 4% - apstrīdēts piemērošanas pamats, 2% - beidzies pamata prasībai noteiktais termiņš, 4% - citi iemesli.

Analizējot atbildētāju norādīto motivāciju lūgumiem par pagaidu aizsardzības līdzekļu grozīšanu vai atcelšanu (34. attēls), redzams, ka 60% gadījumu motivācija ir saistīta ar pagaidu aizsardzības piemērošanas motivācijas apstrīdēšanu. Savukārt 20% - mainījušies faktiskie apstākļi, 12% - beidzies pamata prasības iesniegšanai noteiktais termiņš, 3% - motivācija nav norādīta, 3% - lai risinātu saskarsmi ar bērniem; 2% - citi iemesli.

6.1. Kad?

Attēls Nr. 35

58% (289) gadījumu lūgums atcelt tiesas pieņemto lēmumu tika iesniegts 1 mēneša laikā, no tiem 53% (152) šāda satura lūgumu iesniedza pieteicējs, bet 47% (147) - atbildētājs. Tāpat no datiem redzams, ka 17% (50) gadījumu lūgums atcelt tiesas lēmumu tika iesniegts 10 dienu laikā, atsevišķos gadījumos tas tika pieteikts lēmuma pieņemšanas vai nākamajā dienā pēc tiesas lēmuma pieņemšanas. Tāpat tika konstatēti gadījumi, kad atcelt tiesas lēmumu lūdza abas puses, kā arī šāda satura lūgumi tika pieteikti atkārtoti. Tādējādi var secināt, ka laika posmā līdz vienam mēnesim tieši pieteicēji biežāk rosina atcelt vai grozīt lēmuma par pagaidu aizsardzības līdzekļa piemērošanu.

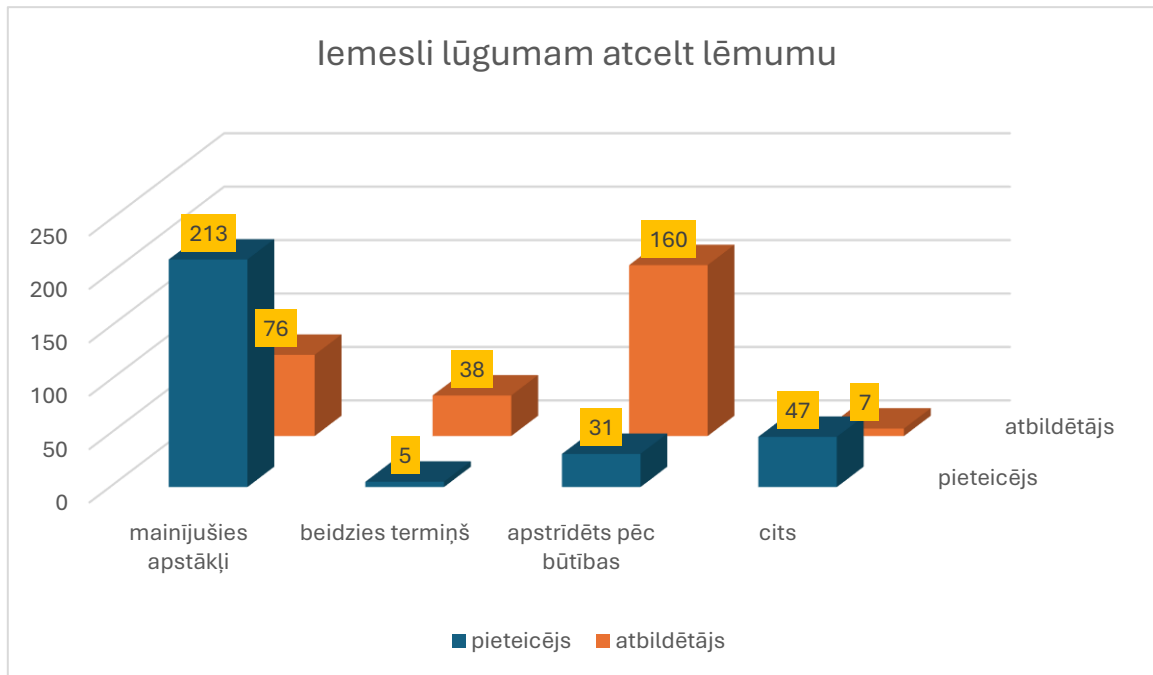
24% (120) gadījumu lūgums atcelt tiesas nolēmu tika iesniegts 1-3 mēnešu laikā, 13% (62) – 6 līdz 12 mēnešu laikā, un 5% (27) vairāk kā pēc gada. Tādējādi **iesniegto lūgumu atcelt tiesas piemēroto pagaidu aizsardzības līdzekli skaits strauji samazinās pēc pirmajiem trim mēnešiem no lēmuma pieņemšanas.** Savukārt lūgumu skaita pieaugums pēc sešiem mēnešiem varētu būt saistīts ar to, ka pieteicēju un atbildētāju iespējamo pieņēmumu, ka tiesas lēmums līdzīgi, kā policijas lēmums par nošķiršanu, ir terminēts, proti, acīmredzami pastāv maldīgs viedoklis, ka pēc tiesas noteiktā termiņa pamatprasības celšanai iesniegšanai, lēmums par pagaidu aizsardzību zaudējot spēku. (sk. Attēls Nr.35)

Pētījuma ietvaros netika apzināts pieteicēju un atbildētāju redzējums. Tomēr iespējams, iepriekš pieminētā maldīgā viedokļa esamība, ir pamats tam ka vairākos gadījumos personas lūgumus atcelt tiesas nolēmumu par pagaidu aizsardzību pret vardarbību ir iesniegušas policijai uzsākot resorisko pārbaudi vai kriminālprocesu par noziedzīgo nodarījumu atbildība par kuru paredzēta Krimināllikuma 168.¹ pantā (Nolēmuma par aizsardzību pret vardarbību nepildīšana).

6.2. Kāpēc?

Pētījuma ietvaros tika definēti četri iemesli, kas varētu būt par pamatu lūgumam atcelt vai grozīt tiesa piemēroto pagaidu aizsardzības līdzekli, proti, mainījušies faktiskie apstākļi, beidzies termiņš pamatprasības iesniegšanai, uzskata piemēroto līdzekli par nepamatotu vai kāds cits iemesls. Ņemot vērā to, ka šādu lūgumu var iesniegt kā pieteicējs tā arī atbildētājs, lūgumu iemesli, atcelt tiesas nolēmumu, apskatāmi minēto grupu griezumā.

Attēls Nr. 36

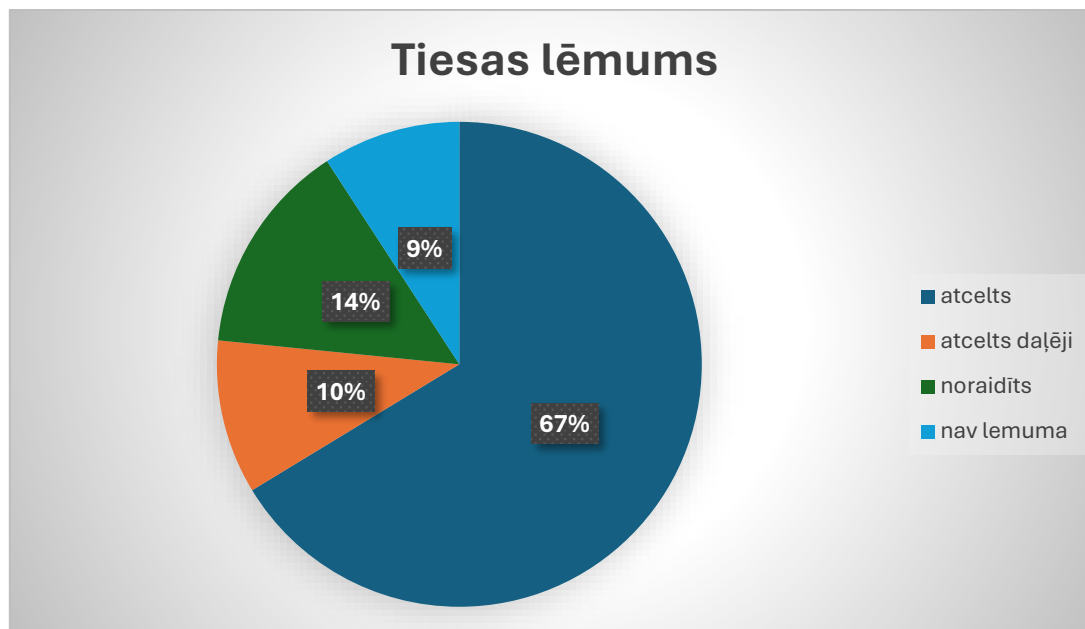
72% gadījumu lēmumu lūdza atcelt pieteicējs norādot, ka mainījušies faktiskie apstākļi, t.sk., atbildētāja uzvedība vai izturēšanās (labojies), puses izlīgušas, draudi zuduši. 2% pieteicējs lūdza atcelt tiesas lēmumu, jo beidzies termiņš pamatprasības celšanai un/vai nevēlas to iesniegt. 10% gadījumu pieteicēji nepiekrīta tiesas nolēmumam pēc būtības, bet 16% norādīja citu iemeslu nolēmuma atcelšanai vai grozīšanai, piemēram, pieteikumu piespieda iesniegt vīrs, sociālā dienesta darbinieks, dūsmās sniegta neprecīza informācija. (sk. Attēls Nr.36)

Atbildētāji uz izmaiņām faktiskos apstākļos, lūdzot pārskatīt vai atcelt piemērotos pagaidu aizsardzības līdzekļus, atsaukušies vien 30% gadījumu. Savukārt uz to, ka pamatprasība nav iesniegta tiesas noteiktajā termiņā - 15%, bet citu iemeslu (piemēram, vēlmi tikties ar bērniem, nepieciešamību par mājokli esošajiem instrumentiem)- 3%. Tomēr vairumā 63% gadījumu atbildēti tiesas lēmuma nepiekrīt pēc būtības, norādot, ka tikušas pārkāptas CPL prasības, pieteikums nav pamatots, atbildētājs netika uzklauss, pieteicējs melojis, nedzīvo vai nav tiesiska pamata uzturēties atbildētāja dzīvesvietā, atbildētājam nav citas dzīvesvietas, lēmums nav bērna interesēs.

Tādējādi, vērtējot skaitliskā izteiksmē, **biežākais lūguma pārskatīt tiesas lēmumu iemesls ir faktisko apstākļu maiņa, un pušu saskatītie trūkumi vai nepilnības nolēmumā vai tā pieņemšanas procesā.**

6.3. Tiesas vērtējums

Attēls Nr. 36

67% gadījumu tiesa apmierināja pieteicēja vai atbildētā lūgumus par piemērot pagaidu aizsardzības līdzekļa atcelšanu. Vairumā gadījumu pagaidu aizsardzības līdzekļi tika atcelti, konstatējot, ka pamatprasības nav celtas tiesas noteiktajā termiņā. (sk. Attēls Nr.36)

60% gadījumu (sk. Attēls Nr.34), ka atbildētājs pēc būtības norādīja, ka pieteicēja sniegtā informācija neatbilst patiesībai vai notikuma faktiskajiem apstākļiem. Tomēr arī šādos gadījumos, atzīstot atbildētāja apsvērumus par pamatotiem, tikai vienā lietā tiesa taisīja blakus lēmumu ar kuru rosināja Valsts policijai izvērtēt noziedzīga nodarījuma (atbildība par kuru paredzēta Krimināllikuma 300.pantā) sastāva esamību pieteicēja rīcībā, sniedzot liecību tiesai. No minimālā šādu gadījuma skaita vienlīdz iespējams secināt, ka pieteicēji godprātīgi izmanto savas tiesības un vērsoties tiesā sniedz patiesu informāciju, vai arī, ka tiesā iesniegto pierādījumu pārbaude netiek veikta ar pienācīgu rūpību.

Tika konstatēti atsevišķi pieteikumi par piemērotā pagaidu aizsardzības līdzekļa atcelšanu, kuros pieteicēji vai atbildētāji faktiski norādīja, ka tiesas lēmums netiek pildīts, proti, atbildētājs un/vai pieteicējs neievēro tiesas noteiktos ierobežojumus. Tomēr arī šajos **gadījumos tiesas nebija vērsušās policijā ar rosinājumiem veikt pārbaudi par iespējamo noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu atbildība par kuru paredzēta Krimināllikuma 168.¹pantā.**

10% gadījumu tiesa daļēji apmierināja pieteiktos lūgumus par piemēroto pagaidu aizsardzības līdzekļu atcelšanu. Tomēr tiesu prakse apzinātajā lietās atšķiras, proti, tiek atšķirīgi interpretēti CPL 250.⁶⁰panta pirmās daļas nosacījumi attiecībā uz iespējām tiesai atcelt vai atbrīvot atbildētāju no piemērotā pagaidu aizsardzības līdzekļa – pienākums apmeklēt sociālas rehabilitācijas kursus, izpildes.

14% tiesa pieteiktos lūgumus noraidīja. Tomēr pieņemot šāda satura lēmumu tiesas ne vienmēr ir rīkojušas sēdes, pieprasījušas un ieguvušas informāciju no valsts un pašvaldības institūcijām. Minēto rīcību vienīgi daļēji var attaisnot ar pārskata periodā esošo pandēmiju, kā arī pieteicēju un atbildētāju neierašanos uz sēdēm tiesas noteiktajā laikā un vietā. Tāpat gadījumi, kad tiesa pēc būtības formāli norādīja, ka tā nekonstatē apstākļus, kuri būtu par pamatu piemērotā pagaidu aizsardzības līdzekļa atcelšanai. Proti, nenoskaidroja un nolēmumos netika norādīti apsvērumi, kuri pamatotu turpmāku atbildētāja pamattiesību ierobežojuma nepieciešamību un samērīgumu.

9% gadījumu lietās nebija atrodami tiesu nolēmumi, attiecībā uz pieteicēja vai atbildētāja lūgumiem atcelt piemērotos pagaidu aizsardzības līdzekļus. Minētais varētu būt skaidrojams ar to, ka 2021.-2022.gadā tiesas uzsāka pāreju uz elektronisko lietu sistēmu. Turklāt minēto jautājumu tiesa varēja izlemt arī taisot spriedumu pamatlietā, piemēram, par laulības šķiršanu, aizgādības tiesību noteikšanu vai īpašuma sadali, kurš ne vienmēr tika pievienots lietai, kurā tika noteikts pagaidu aizsardzības līdzeklis pret vardarbību. **Tomēr atšķirīga tiesu rīcība, lietu vešanā, vērtējama kā vienotas prakses vai izpratnes trūkums, kurš var radīt negatīvu priekšstatu par tiesu darbību kopumā.**

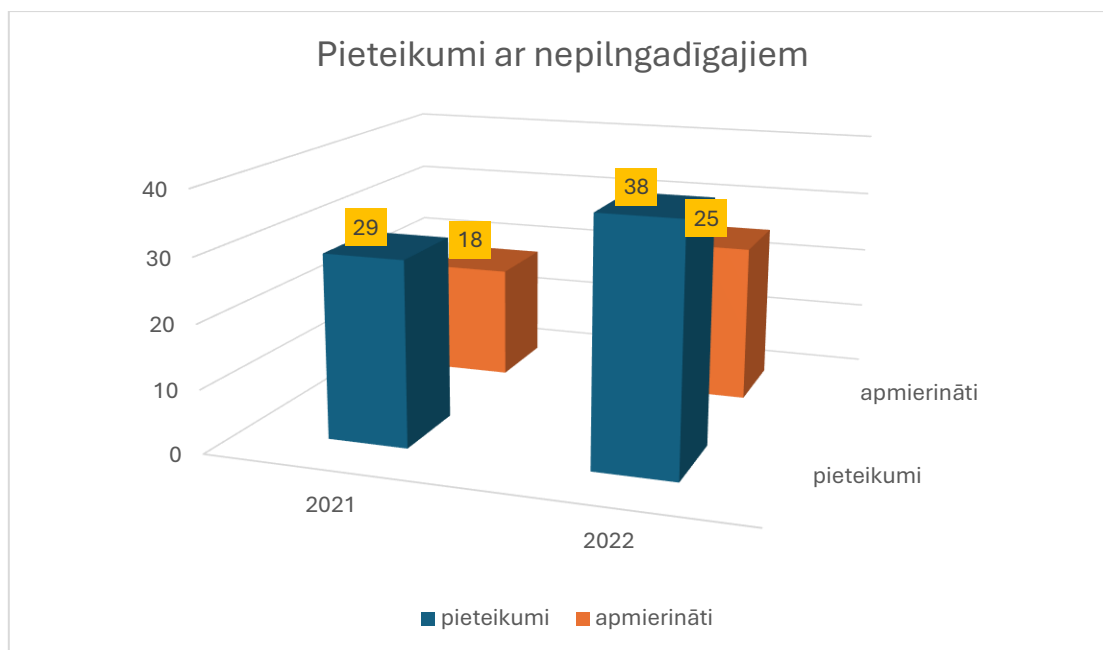
Tiesas noteiktais atbildētāja tiesību ierobežojums ir vērtējams, kā izņēmums, kurš, iespējamās vardarbības, gadījumā ir vērst uz citas personas tiesību aizsardzību. Valsts pienākums ir pasargāt personu no vardarbības ar visiem iespējamiem tiesiskiem līdzekļiem. Lēmums par pagaidu aizsardzības līdzekļa pret vardarbību piemērošanu ir viens no šādiem līdzekļiem. Vardarbības riska un apdraudējuma līmenis minētā līdzekļa pielietošanas rezultātā var mazināties vai pat zust. Šādā gadījumā nebūtu pamats saglabāt vai turpināt piemērot arī noteiktos personas tiesības ierobežojumus. **Tomēr iepriekš minētie pienācīgas rūpības trūkumi tiesu rīcībā, izskatot pieteikumus šī līdzekļa atcelšanu, var padarīt izveidoto vardarbības novēršanas sistēmu par neefektīvu un veicināt vardarbības gadījumu atkārtotību.**

CPL 250.⁵⁸ 13.daļa paredz iespēju tiesai izskatīt pieteikumu slēgtā sēdē, iepriekš par to paziņojot lietas dalībniekiem. Savukārt atbildētāja neierašanās nav šķērslis tiesai izskatīt pieteikumu. Tāpat, lasot lietu materiālus, tika novērots, ka atsevišķās reizēs tiesas sēdes, kurās tiek lemts par noteiktās pagaidu

aizsardzības atcelšanu, viena vai arī abas puses neapmeklēja, nepaziņojot tiesai neierašanās iemeslus. Tomēr ņemot vērā nelielo konstatēto gadījumu skaitu, statistiski dati par to netika atsevišķi apkopoti. Pieteicēja neierašanās uz sēdi varētu liecināt gan par intereses trūkumu par tiesā izskatāmo lietu pēc būtības, gan par iespējamiem šķēršļiem, t.sk., no atbildētāja puses, veikt minētās darbības. Tomēr apzināto lietu materiālos nebija datu par jebkāda veida tiesas reakciju, ja aizsargājamā persona neieradās uz sēdi un neziņo par neierašanās iemesliem. Savukārt vienā no lietām pieteicēja informēja tiesu, ka iesniegumu ar lūgumu atsaukt pieteikumu par pagaidu aizsardzības noteikšanu piespieda uzrakstīt un iesniegt atbildētājs.

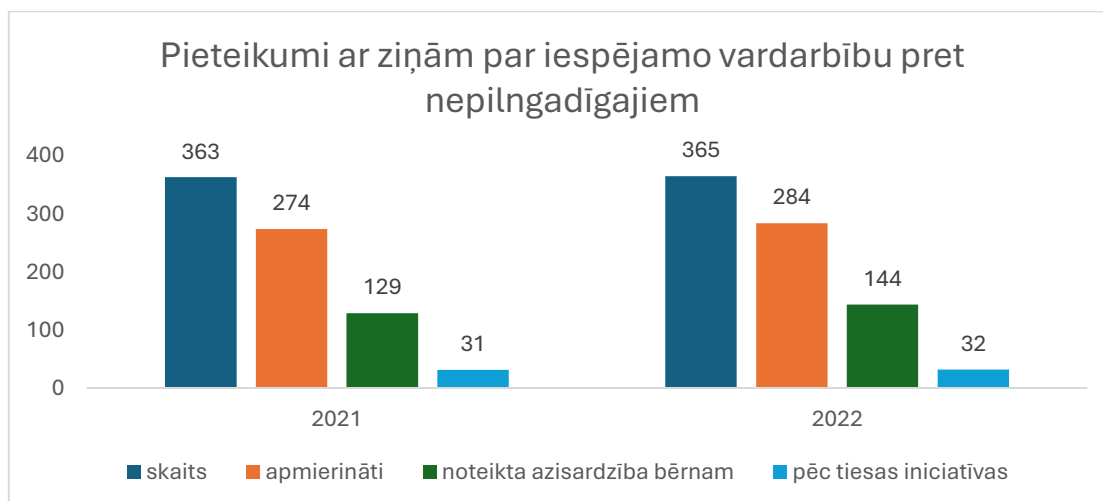
7. Pagaidu aizsardzība pret vardarbību bērniem

Attēls Nr. 37

Kā nepilngadīgie vieni paši vai ar pieaugušo kopā minēti kā prasītāji 67 pieteikumos, 2021. gadā – 29; 2022. gadā – 38. No tiem daļēji vai pilnībā apmierināti 43 pieteikumi, 2021. gadā - 18; 2022. gadā – 25. Tajā pašā laikā rādītāji par pieteikumiem, kuros ir norādīts uz vardarbību pret bērnu vai vardarbību bērna klātbūtnē, ir krietni augstāki. (sk. Attēls Nr. 37)

Attēls Nr. 38

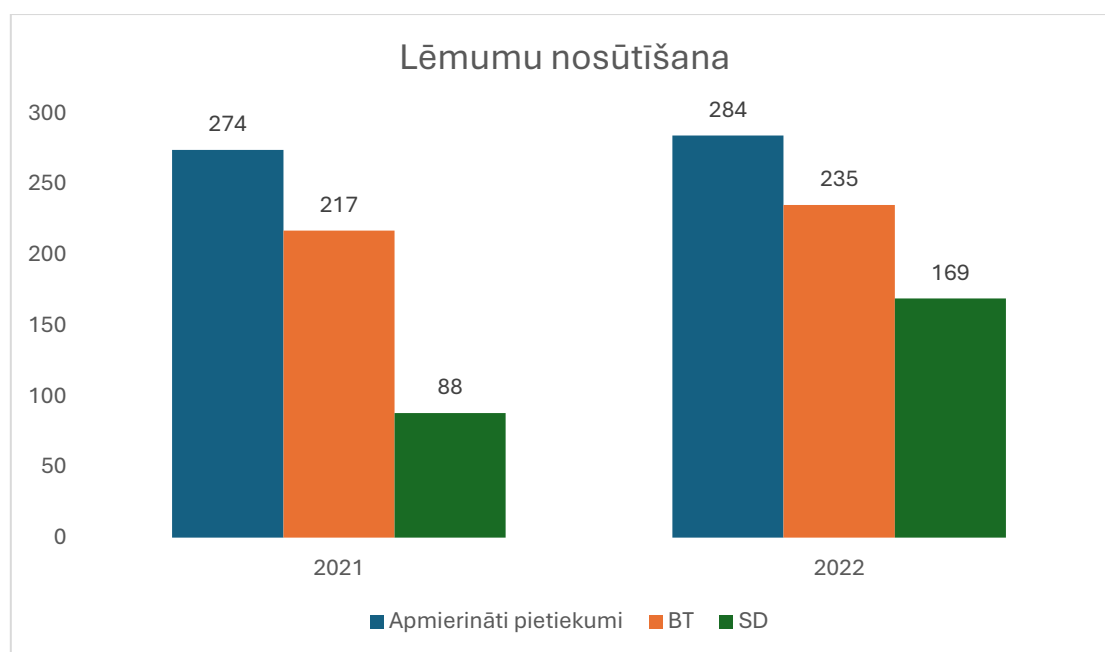
Proti, 2021. gadā tiesā bija iesniegts 363 pieteikums, no kura faktiskajiem apstākļiem izrietēja vardarbība pret bērnu vai vardarbība bērna klātbūtnē, kas faktiski ir emocionālā vardarbība. No šiem pieteikumiem daļēji vai pilnībā tika apmierināti 274 pieteikumi, kuros 129 gadījumos pagaidu aizsardzība mērķēta tajā skaitā tieši bērna aizsardzībai. (sk. Attēls Nr.38)

Bet 2022. gadā pieteikumi no kuru faktiskajiem apstākļiem izrietēja vardarbība pret bērnu vai vardarbība bērna klātbūtnē bija 365. No tiem 284 pieteikums apmierināts, bet 144 gadījumos tika noteikti pagaidu aizsardzības pasākumi t.sk. tieši bērna aizsardzībai.

Jāatzīmē, ka atsevišķos gadījumos, pat ja vardarbība pret bērnu vai viņa klātbūtnē tika pieminēta, bet pagaidu aizsardzība tieši bērnu aizsardzībai pieteikumos nebija prasīta, tiesas pēc savas iniciatīvas tādu noteica. Proti, 2021. gadā tas noticis 31 reizes, bet 2022. gadā – 32 reizes.

Attiecībā uz prasītajiem pagaidu aizsardzības līdzekļiem prasītāji norāda, vajadzību noteikt aizliegumu uzturēties un tuvoties mājoklim, kā arī bieži vien izsaka lūgumus aizliegt atbildētājam uzturēties pirmsskolas vai skolas mācību iestāžu tuvumā.

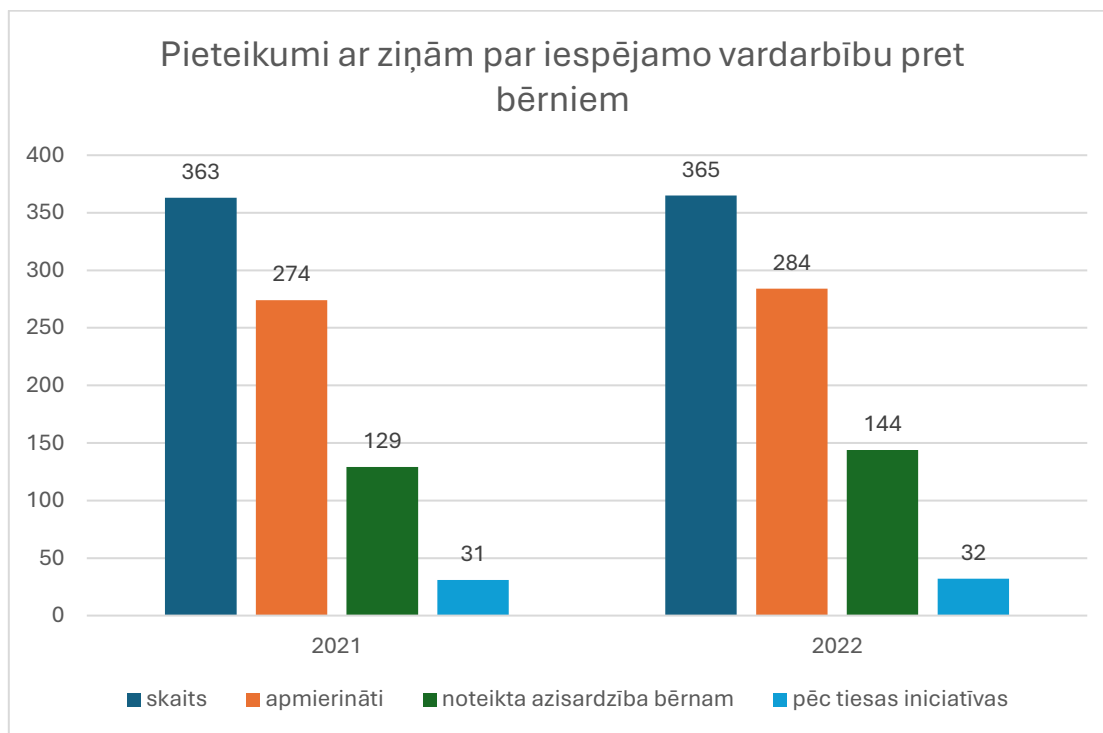
Attēls Nr. 39

Attiecībā uz bāriņtiesas iesaisti pēc lēmuma pieņemšanas par pagaidu aizsardzību redzams, ka no 558 lietām, kurās apmierināts pieteikums un ir norāde uz vardarbību pret bērnu vai vardarbību bērna klātbūtnē, 452 gadījumos lēmumi tika nosūtīti arī bāriņtiesai. Proti, 2021. gadā no 274 apmierinātiem pieteikumiem 217 gadījumos lēmums nosūtīts bāriņtiesai. 2022. gadā no 284 apmierinātiem pieteikumiem 235 gadījumos lēmums nosūtīts bāriņtiesai. Citādāka ir situācija ar lēmumu nosūtīšanu sociālajam dienestam iespējamajam darbam ar ģimeni. 2021. gadā lietās, kurās iesaistīti bērni, lēmumu tiesa nosūtīja sociālajam dienestam 88 lietās, bet 2022. gadā – 169 lietās. Redzams, ka 2022. gadā situācija ir nedaudz uzlabojusies un sociālajam dienestam informācija tika nosūtīta biežāk, tomēr joprojām ir liels to lietu skaits, kurās par pieņemto lēmumu sociālais dienests netiek informēts. (sk. Attēls Nr. 39)

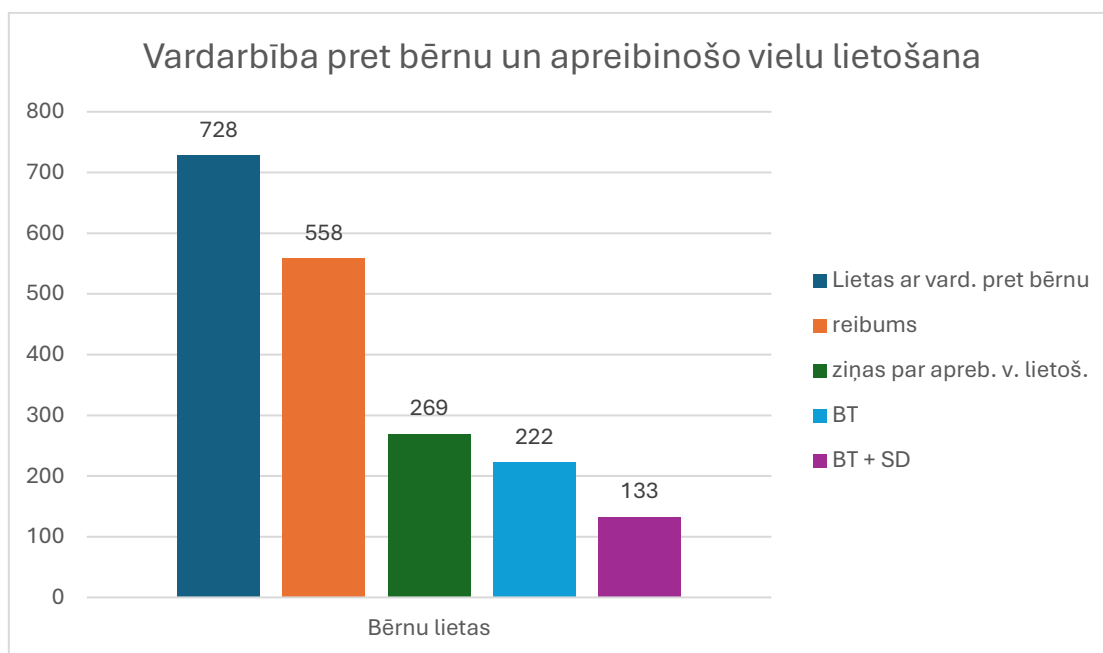
Noraidot pieteikumu vai izbeidzot tiesvedību pieteikumā par pagaidu aizsardzību pret vardarbību, 11 gadījumos no 170 tiesa rīkojusies proaktīvi, nosūtot lēmumu par pieteikuma noraidīšanu vai tiesvedības izbeigšanu bāriņtiesai.

Attēls Nr. 40

Pētot statistiku par gadījumiem, kur norādīts uz iespējamu vardarbību pret bērnu, bet aizsardzība nav noteikta, jāatzīmē, ka no 2021. gadā apmierinātajiem 274 pieteikumiem tikai 129 gadījumos pagaidu aizsardzība noteikta bērniem. Savukārt no 2022. gadā 284 apmierinātajiem pieteikumiem 144 gadījumos pagaidu aizsardzība bērniem piemērota. Tas neizslēdz situācijas, kurās vecākam noteiktā aizsardzība, piemēram, atrašanās un tuvošanās aizliegums mājoklim pasargā arī bērnu, un tas lēmumā varēja būt atrunāts. (sk. Attēls Nr.40)

Atzīmējams, ka no 728 pārskata periodā (2021.-2022. gadā) izskatītajiem pieteikumiem 558 gadījumos no pieteikuma vai lietas materiāliem izrietēja epizodes ar apreibinošo vielu lietošanu no iespējamā atbildētāja puses. No šiem 558 gadījumiem 269 (48,2%) lietās tika piemērota pagaidu aizsardzība pret vardarbību. Par šādu lēmumu 222 (82,5%) reizi tika informēta bāriņtiesa, bet sociālais dienests tikai 133 (49,4%) reizes. Lai gan sociālais dienests netika informēts tikpat bieži tik bāriņtiesa, atzīstams, ka vidējais rādītājs ir augstāks, nekā kopējais vidējais rādītājs lietās, kurās ir figurējuši bērni. (sk. Attēls Nr. 41)

Novērtējot vidējo pieteikumu izskatīšanas ilgumu, ja tajos norādīta vardarbība pret bērnu vai bērna klātbūtnē, redzams, ka no 728 pieteikumiem vienas dienas vai nākamās darbdienu laikā (arī tad, ja pa vidū bijusi nedēļas nogale vai svētki), izskatīts 541 pieteikums (74,3%), proti, 2021. gadā 271 pieteikums un 2022. gadā 270 pieteikumi. Minētais rādītājs sakrīt ar vidējo pieteikuma izskatīšanas ilgumu.

Attiecībā uz lūgtajiem pagaidu aizsardzības līdzekļiem prasītāji bērnu aizsardzībai parasti norāda vajadzību noteikt pienākumu atstāt mājokli un aizliegumu uzturēties un tuvoties mājoklim, satikt bērnus. Kā arī bieži vien izsaka lūgumus aizliegt atbildētājam uzturēties pirmsskolas vai skolas mācību iestāžu tuvumā vai atrasties tuvumā mājokļiem, kuros mēdz uzturēties bērni, piemēram, vecvecāku dzīves vietām. Tiek prasīts liegt izņemt vai satikt bērnu no bērnudārzā vai skolā. Ir gadījumi, kad pieteikumā ir atzīmēts variants par citiem pagaidu aizsardzības līdzekļiem, kuru mērķis ir nodrošināt pagaidu aizsardzību, neprecizējot tos. Atsevišķos gadījumos pieteikumos tiek mēģināts risināt tādas jautājumus kā, piemēram, nosakot trešo personu, kurai būs tiesības nogādāt bērnus saskarsmei ar otru vecāku vai mājās pēc saskarsmes īstenošanas.

Tiesa, piemērojot vienam no vecākiem tādas pagaidu aizsardzības līdzekļus kā pienākums pamest mājokli un aizliegums tam tuvoties, aizliegums tikt un tuvoties prasītājam, arī īpaši to neatrunājot, no vardarbības var pasargāt arī bērnu, kuram ir jābūt nepārtrauktā vecāka aprūpē un uzraudzībā, piemēram, bērnu līdz 7 gadu vecumam. Vienlaikus pagaidu aizsardzības līdzekļi ierobežo vecāku un bērnu saskarsmes tiesības. Tas ir viens no iemesliem, kādēļ atbildētāji iesniedz lūgumus atcelt lēmumu par pagaidu aizsardzību, proti, lai nodrošinātu savas tiesības uz saskarsmi ar bērniem, kaut gan minētais jautājums nav risināms procesa par pagaidu aizsardzību ietvaros. Pētījuma ietvaros netika apkopoti dati

par bērnu vecumu grupām, piemēram, līdz 7 gadu vecumam. To lietu skaitā, kad pagaidu aizsardzība noteikta vienīgi vecākam (sk. 40. attēlu) ir arī tādas lietas, kurās vienam vecākam noteiktā pagaidu aizsardzība, pasargā no vardarbības arī bērnu. Vienlaikus atzīmējams, ka atsevišķās lietās, tiesas, vērtējot pieteikumu par pagaidu aizsardzību, norādīja uz to, ka konkrētā situācijā saskatāmas vecāku domstarpības par saskarsmes tiesību īstenošanu, kuras būtu atsevišķi risināmas tiesā, izskatot jautājumu par saskarsmes tiesību noteikšanu. **Tādējādi pirmšķietami ir saskatāmi riski pagaidu aizsardzības pret vardarbību mehānisma izmantošanai citiem mērķiem, proti, lai ierobežotu otra vecāka (atbildētāja) saskarsmes tiesības ar bērniem.**

8. Secinājumi

1. Tiesās pēc pagaidu aizsardzības pret vardarbību galvenokārt vēršas sievietes, savukārt kā iespējamie atbildētāji jeb vardarbības veicēji vairāk kā 90% gadījumu ir bijuši vīrieši, kas norāda uz vardarbību ģimenē kā izteikti dzimumā balstītu vardarbības veidu pret sievietēm no vīriešiem.
2. Sabiedrība kopumā ir informēta par šādu savu tiesību un interešu aizsardzības mehānismu - iespēju vērsties tiesā ar pieteikumu par pagaidu aizsardzības līdzekļu noteikšanu.
3. Daļai sabiedrības ir nepilnīga izpratne par šī institūta darbību un nopietnajām tiesiskajām sekām lēmuma neievērošanas gadījumā.
4. Prasītāji izmantojot CPL paredzētos pagaidu aizsardzības līdzekļus pret vardarbību pirms brīvdienām paliek neaizsargāti laikā, kad vardarbības ģimenē izpausmju risks ir visaugstākais.
5. Lai gan vairums pieteikumu tiek izskatīti likumā noteiktajā termiņā vienas līdz 20 dienu laikā, tomēr ievērojamā skaitā gadījumu tiesa minēto termiņu nav ievērojusi.
6. Pieteicēji lietās par pagaidu aizsardzības līdzekļu pret vardarbību piemērošanu visbiežāk, kā pierādījumus izmanto vai atsaucas uz institūciju konstatētajiem apstākļiem vai faktiem, kā arī viņu rīcībā esošiem foto, video un audio ierakstiem. Savukārt tiesas pieteikuma izskatīšanai nepieciešamo informāciju visbiežāk ieguva vai pārbaudīja tām pieejamās datu bāzēs.
7. Pieteicēju nepietiekamu informētību par pagaidu aizsardzības līdzekli pienākumu apgūt sociālās rehabilitācijas kursu sekmē novecojušu pieteikumu veidlapu pieejamība un aprīte.
8. Tiesas visbiežāk izskata pieteikumus vienīgi prasīto pagaidu aizsardzības līdzekļu ietvaros, t.i., reti pēc savas iniciatīvas piemērojot līdzekli - pienākums apgūt sociālās rehabilitācijas kursu. No minētā vienlīdz iespējams secināt, ka šis līdzeklis tiesas ieskatā nav noderīgs vai arī iesniegtie pieteikumi tiek skatīti vienīgi pieteiktā prasījuma ietvaros.
9. Tiesas visbiežāk apmierina pieteicēja lūgumus par konkrētā pagaidu aizsardzības līdzekļa pret vardarbību piemērošanu. Tomēr konstatējami trūkumi tiesas nolēmumu argumentācijā un motivācijā šajā daļā, kas var tikt interpretēts kā pienācīgas rūpības trūkums, lemjot par pieteicēja lūgtā aizsardzības līdzekļa nepieciešamību un samērīgumu.
10. Tiesas uzticas pieteikumos norādītajai informācijai un parakstītajam apliecinājumam, neskatoties uz to, ka tā var būt nepilnīga.
11. Blakus lēmuma institūta paredzētās iespējas konstatēt un ziņot par likuma pārkāpumu citām iestādēm tika izmantotas reti.
12. Uz 2024. gada maiju spēkā bija vismaz 903 pagaidu aizsardzības lēmumi visā Latvijas teritorijā, kuri bija pieņemti 2021.-2022. gadā, un lietās nebija informācijas par viņu atcelšanu.

13. Blakus sūdzības pagaidu aizsardzības pret vardarbību kategorijas lietās tika iesniegtas ļoti reti.
14. Iesniegto lūgumu atcelt tiesas piemēroto pagaidu aizsardzības līdzekli skaits strauji samazinās pēc pirmajiem trim mēnešiem no lēmuma pieņemšanas.
15. Pušu maldīgais viedoklis par lēmuma spēkā neesamību pēc pamatprasības iesniegšanas termiņa notecējuma, ir pamats personu iesniegtajiem lūgumiem par lēmuma atcelšanu vien pēc tam, kad policija jau uzsākusi resorisko pārbaudi vai kriminālprocesu par noziedzīgo nodarījumu, atbildība par kuru paredzēta Krimināllikuma 168.¹ pantā (nolēmuma par aizsardzību pret vardarbību nepildīšana).
16. Biežākais lūguma pārskatīt tiesas lēmumu iemesls ir faktisko apstākļu maiņa, un pušu saskatītie trūkumi vai nepilnības nolēmumā vai tā pieņemšanas procesā.
17. Gadījumos, kad saņemta informācija par lēmuma nepildīšanu, tiesas nevēršas policijā par iespējamo noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu atbildība par kuru paredzēta Krimināllikuma 168.¹ pantā.
18. Atšķirīga tiesu rīcība, lietu vešanā (piemēram, informācijas un/vai dokumentu trūkums lietās) var radīt negatīvu priekšstatu par tiesu darbību kopumā.
19. Pienācīgas rūpības trūkumi tiesu rīcībā, izskatot pieteikumus par pagaidu aizsardzības līdzekļu atcelšanu, var padarīt izveidoto vardarbības novēršanas sistēmu par neefektīvu un veicināt vardarbības gadījumu atkārtotību.
20. Ir saskatāmi riski pagaidu aizsardzības pret vardarbību mehānisma izmantošanai citiem mērķiem, proti, lai ierobežotu otra vecāka (atbildētāja) saskarsmes tiesības ar bērniem.
21. Pusēm, kuras neizmantoja ārēju juridisko palīdzību, dažkārt acīmredzami nav bijis pietiekami daudz zināšanu par pagaidu aizsardzības procesa noteikšanas kārtību un darbību laikā. Piemēram, bieži tika lūgti gandrīz visi veidlapā norādītie aizsardzības līdzekļi, nespējot pamatot to nepieciešamību jeb pastāvošo apdraudējumu, kuru to piemērošana novērstu.
22. Vīriešu iesniegtie pieteikumi tiek noraidīti biežāk, nekā sieviešu iesniegtie, norādot uz iespējamo dzimumneitralitātes principa vai objektivitātes trūkumu tiesas nolēmumos.

9. Rekomendācijas

1. Tiesnešiem būtu jāpievērš lielāka uzmanība pieteikumu saturam un motivācijai, kā arī jābūt aktīvākiem ziņu no iestādēm pieprasīšanā, lai veicinātu rūpīgāku pieteikumu izskatīšanu.
2. Iespējamo vardarbības risku maksimālai novēršanai būtu lietderīga diskusija par iespējām un nepieciešamiem līdzekļiem, lai nekavējoties reaģētu, piemēram, ziņojot policijai, bāriņtiesai vai sociālajam dienestam, par piektdienā vai pirms svētku dienā tiesā saņemto pieteikumu par pagaidu aizsardzības līdzekļu pret vardarbību noteikšanu.
3. Jāveic informējošais darbs ar sabiedrību, skaidrojot atšķirības starp pagaidu aizsardzības pret vardarbību mehānismu tiesā un policijas pieņemto lēmumu par nošķiršanu. Valsts un pašvaldības policija ir tās iestādes, kuras var reaģēt nekavējoties jebkurā diennakts laikā arī situācijā, kad persona ir iesniegusi pieteikumu par pagaidu aizsardzību.
4. Būtiski informēt attiecīgo sociālo dienestu par gadījumiem ar iespējamu vardarbību apreibinošo vielu iespaidā, jo sociālajos dienestos var būt pieejami dažādi pakalpojumi un iespējas saņemt palīdzību kā atkarīgajām tā arī līdzatkarīgajām personām, kura varētu veicināt atbrīvošanos no šīm atkarībām un līdz ar to arī veicināt no vardarbības brīvu ģimenes attiecību veidošanu un uzturēšanu.
5. Rosināma diskusija par tiesu prakses vai tiesiskā regulējuma maiņu, nepieļaujot gadījumus, kad piektdienā vai pirms oficiālajām brīvdienām iesniegts pieteikums paliek neizskatīts līdz nākamajai darba dienai, piemēram, pirmdienai.
6. Iestādēm un tiesām, kurās potenciāli varētu vērsties pēc palīdzības personas, kurām nepieciešama pagaidu aizsardzība pret vardarbību, pārbaudīt aktuālo pieteikuma veidlapu pieejamību.
7. Apsvērt vadlīniju izstrādi vienveidīgai izpratnei, tiesām lemjot par pagaidu aizsardzības līdzekļa, pienākuma apgūt sociālās rehabilitācijas programmas kursus vardarbīgas uzvedības mazināšanai piemērošanu.
8. Tiesas tiek aicinātas informācijas neesamību pieteikumos par to, kādu prasību pieteicējs vēlāk plāno celt pret atbildētāju, neuzskatīt par tādu trūkumu, kas būtu par pamatu pieteikuma noraidīšanai.
9. Nepieciešama mērķētāka pašvaldību policijas darbinieku informēšana par nošķiršanas mehānisma būtību, darbību un vardarbības ģimenē atpazīšanu, ņemot vērā konstatēto zemo ar pašvaldību policiju starpniecību tiesā iesniegto pieteikumu par pagaidu aizsardzību skaitu.
10. Uzlabojama informācijas apmaiņa un sadarbība starp policiju un tiesu par lēmuma paziņošanu, kā arī tiesas tiek aicinātas rūpīgāk ievērot CPL 250.⁶² panta piektās daļas prasības, aktīvāk informējot par pieņemtajiem lēmumiem par pagaidu aizsardzību sociālos dienestus.

11. Būtu rosināma diskusija par iespējamiem grozījumiem CPL par iespēju tiesai, notekot likumā paredzētajam maksimālajam termiņam prasības iesniegšanai par pagaidu aizsardzību (vienam gadam), tiesības vai pienākumu pēc savas iniciatīvas pārskatīt turpmāko pagaidu aizsardzības pret vardarbības piemērošanas nepieciešamību.
12. Diskutējams jautājums par to, vai par blakus sūdzību pagaidu aizsardzības pret vardarbību lietās ir maksājama nodeva.
13. Veicināma CPL 250.⁵⁸ panta trīspadsmitās daļas trešā teikuma piemērošana praksē, vairāk informējot puses par šajā pantā paredzētajām tiesībām tikt uzklautām atsevišķi.
14. Diskutēt par nepieciešamajiem grozījumiem CPL nosakot lēmuma spēkā esamības termiņa noteikšanu, ja pamatprasība tiesas noteiktajā termiņā nav iesniegta, tiesas rīcību, ja pieteicējs neierodas uz sēdi pēc aicinājuma saņemšanas un nepaziņojot par neierašanās iemesliem.
15. Pilnveidot un uzlabot tiesas nolēmumu motivāciju, lai atbildētājs un pieteicējs varētu pilnvērtīgāk izprast noteikto ierobežojumu būtību, kā arī netiktu nesamērīgi ietekmētas atbildētāja tiesību īstenošana, kuras nav saistītas ar vardarbīgām darbībām pret pieteicēju vai viņa ģimenes locekļiem.
16. Veicināt vienotas tiesnešu izpratnes veidošanu par vardarbību ģimenē un tās izpausmēm, kā arī vienveidīgas tiesu prakses veidošanu saistībā ar lietu vešanu un izskatīšanu, kas veicinātu sabiedrības kopumā pozitīvu priekšstatu par tiesu darbību.